

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕАТРУ,
КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ІМЕНІ І. К. КАРПЕНКА-КАРОГО**

Факультет театрального мистецтва

КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ СПРАВИ ІМЕНІ І. Д. БЕЗГІНА

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему**

**ТЕАТРИ ОПЕРИ ТА БАЛЕТУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС
РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ**

Студента **Шорохова Андрія Юрійовича**
2м-ПСМ (3) курсу
Освітньої програми
«Продюсерство сценічного мистецтва»
Спеціальності 026 «Сценічне мистецтво»
Галузі знань Мистецтво
Ступеня вищої освіти «Магістр»

Науковий керівник
доцент, заслужений працівник культури України
(почесне, вчене звання, науковий ступінь)

Ялоха Тетяна Олександрівна
(ПБ наукового керівника)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3	
Розділ I		
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ОПЕРНО-БАЛЕТНИХ КОЛЕКТИВІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ		
1.1. Харківський національний академічний театр опери та балету імені Миколи Лисенка в умовах воєнного стану.....	11	
1.2. Дніпропетровський академічний театр опери та балету в умовах воєнного стану	32	
1.3. Одеський національний академічний театр опери та балету в умовах воєнного стану	43	
1.4. Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької в умовах воєнного стану	62	
1.5. Київський муніципальний академічний театр опери та балету для дітей та юнацтва в умовах воєнного стану	78	
Розділ II		
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОПЕРИ УКРАЇНИ імені Т. Г. ШЕВЧЕНКА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ		88
ВИСНОВКИ.....	113	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ.....	115	

ВСТУП

Російсько-українська війна не залишила осторонь жодну галузь: політичну, економічну, інформаційну, культурно-мистецьку тощо. Творчі люди усіх жанрів, течій і напрямків України, тримаючи «мистецький фронт», забезпечують культурний тил.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ. Відмінність культурних процесів умовного періоду АТО, так званої гібридної війни і нинішніх реалій її гарячої фази, кардинальна зміна мистецьких рефлексій на тему війни спонукали автора дослідження зосередитися на даній темі, яка полягає в неупередженому розгляді культурних та мистецьких позицій оперних театрів України і Національної опери України, зокрема, щодо внутрішньої діяльності, а також міжнародної активності (міжнародна підтримка театрів країни, яка піддалася неспровокованій агресії, гастролі оперно-балетних труп, співпраця з іноземними артистами та колективами, участь у міжнародних мистецьких проектах).

Це дасть змогу усвідомити і пояснити сучасний стан речей як унікальне явище в контексті сучасної світової мистецької практики.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою дослідження є систематизувати висвітлені у відкритих публікаціях і джерелах матеріали щодо діяльності оперно-балетних колективів України в хронології подій, розкрити особливості становлення і розвитку творчого процесу в контексті соціокультурних перетворень в умовах військового стану. Реалізація мети передбачала розв'язання поставлених завдань:

- систематизувати відомості про діяльність театрів в особливий період;
- обґрунтувати наявність певного зв'язку становлення і розвитку творчого процесу зі змінами у політичному і соціальному житті держави;

– виявити чинники впливу соціокультурних процесів на творчу діяльність театрів в залежності від історико-культурних особливостей часу та ідеологічних засад формування театральної справи;

– простежити актуальні зрушення у творчій спрямованості діяльності театрів.

ОБ’ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ – особливості роботи оперно-балетних колективів під час воєнного стану

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – сукупність матеріалів про творчу діяльність театрів в контексті соціокультурних перетворень і геополітичних змін.

ЗАВДАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ – зібрати і систематизувати відомості про роботу театрів опери та балету України в умовах воєнного стану від 24 лютого 2022 року.

ПУБЛІКАЦІЇ. Дослідження базувалося на опублікованих в пресі й електронних джерелах (законодавчі документи, сайти, Facebook-сторінки) матеріалах щодо діяльності оперно-балетних театрів України від початку гарячої фази російсько-української війни.

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ РОБОТИ. Загальний обсяг роботи складає 118 сторінок, з них 105 сторінок основного тексту. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел. Перший розділ присвячено дослідженню роботи Харківського, Дніпропетровського, Одеського, а також Київського муніципального академічного театру опери та балету для дітей та юнацтва в період від 24 лютого 2022 року до листопада-грудня 2023. Другий розділ висвітлює функціонування Національної опери України імені Т. Г. Шевченка у Києві у той самий період. Висвітлюються усі аспекти діяльності театрів як на стаціонарі (подолання форс-мажорних обставин, організація роботи в екстремальних умовах, репертуарна і кадрова політика, благодійність і волонтерство, тощо), так і за його межами (гастрольна діяльність, міжнародна підтримка).

Коли минув певний період після початку повномасштабного вторгнення і вдалося зменшити травматичне відчуття первинного шоку, стало можливим здійснювати спроби проаналізувати все те, що відбувалося і далі відбувається в контексті боротьби за незалежність, яка вносить корективи в будь-які сфери нашого життя. Спостерігаються інтенсивні процеси самоорганізації творчої спільноти задля демонстрації єдності базових ідеалів і цінностей, породжених усвідомленням власної свободи та незалежності від зовнішніх примусів і тоталітарних спрямувань. Культурно-мистецька еліта формує власний потужний фронт, який іншою зброєю допомагає нищити ідейні форпости супротивника, активізуючи зусилля для організації арт-проектів, фестивалів, волонтерських мистецьких акцій для підтримки воїнів, поранених, переселенців тощо, завдяки чому усвідомлюється сила та незламність українського духу, для якого атмосфера свободи є базовою для усіх проявів життя. Українські митці під час війни не мовчать, вони продовжують створювати свої унікальні твори, які назавжди залишаться свідченнями цього доленосного протистояння. Мистецтво завжди було зброєю, тим паче під час війни. Тому українські митці озброїлись пензлем, словом, музичним інструментом, щоб не тільки зберегти, але й поширити українську культуру. [3]

Дана робота має на меті висвітлити специфічну, але одну з важливих тем: оперно-балетне мистецтво під час війни. Сьогодні в Україні функціонують 6 оперних театрів: Національна опера ім. Т. Шевченка у Києві, Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької, Харківський національний академічний театр опери та балету імені Миколи Лисенка (Схід-Опера), Одеський національний академічний театр опери та балету, Дніпропетровський академічний театр опери та балету (Дніпро-Опера), Київський муніципальний академічний театр опери та балету для дітей та юнацтва.

Драматичні історичні події в Україні 20 лютого 2014 року змінили все у нашому суспільстві: розпочалася російсько-українська війна. Російська Федерація, порушуючи норми та принципи міжнародного права, двосторонні та багатосторонні угоди, анексувала Автономну Республіку Крим і Севастополь,

окупувала окремі райони Донецької та Луганської областей. У зв'язку з агресією сусідньої держави зазнали змін усі сфери життя України. Це не могло не відбитися і на діяльності закладів культури, у тому числі оперних театрів України.

Після вторгнення Росії в Україну більш 500 діячів культури РФ підписалися під листом на підтримку позиції президента Росії по Україні та Криму. Глядачі і активісти почали активно висловлювати свою громадянську позицію, бойкотуючи гастролі недружніх до нашої країни російських майстрів. Генеральний директор Національної опери України П. Чуприна через газету «День» за 3.06.2022 р. публічно наголосив: «Музиканти, які заявляють про свою підтримку антиукраїнської політики Кремля, не виступатимуть на нашій сцені – це громадянська і принципова позиція всього нашого колективу, а також патріотично налаштованої публіки. Мистецтво має об'єднувати людей, особливо сьогодні, коли Росія фактично веде неоголошену Україні війну, тому проводити концерт недружного нашій країні музиканта (мова йшла про В. Співакова) ми не будемо. Нагадаю, з цієї ж причини на сцені Національної опери України ми скасували виступи Московського державного театру «Русский балет» під керівництвом В. Гордєєва (5 березня і 2 червня), Д. Мацуєва (27 березня) і С. Захарової (24 квітня)».

Війна загострила питання консолідації української нації як запоруки національної безпеки. Про гібридний характер війни вказувало те, що протистояння російській агресії та впливу в різних сферах відбувалося не тільки на лінії фронту, а й на всій території України. Гібридні способи та методи відомі ще з початку ХХ століття. Метою гібридних методів є насадження у свідомості громадян негативного ставлення та недовіри до влади, презирство до національних героїв, традицій, святинь, створення протистояння на релігійному ґрунті. Одним з дієвих факторів успішного протистояння такій агресії є боротьба на «культурному фронті», яка закріплюється на законодавчому рівні.

Від 5 жовтня 2017 року в Україні діє Закон «Про внесення змін до Закону України «Про гастрольні заходи в Україні» щодо особливостей організації та

проведення гастрольних заходів за участю громадян держави-агресора». Не допускається проведення гастрольних заходів, що популяризують або пропагують державу-агресора та її органи влади, представників органів влади держави-агресора та їхні дії, що створюють позитивний образ держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України.

Оскільки деяку частину гастролей на українських оперно-балетних сценах складала колективи та окремі виконавці з Росії, ця ніша опинилася не зайнятою. Але натомість активізувалася внутрішня гастрольна діяльність, нової потужності набрав започаткований ще раніше фестиваль «На Україну повернись», який трансформувався з концертного формату у формат запрошення відомих виконавців-українців для участі у виставах Національної опери України у форматі фестивалю «Українські оперні зірки в світі», тощо.

Крім законодавчих актів чи не найважливішу роль у тому, як культура реагує на найскладніші виклики, грає ініціатива кожного окремого колективу, спрямована на спротив зовнішній агресії, на підтримку тих, хто зі зброєю в руках бореться проти неї. У цій війні окреме «поле бою» – за душі і серця людей – мають мистецтво та діячі культури. До того ж кожна війна народжує як нові мистецькі твори, так і цілі пласти культури, які походять з війни і створюють пантеон військових героїв та антигероїв. Своїми завданнями у гібридній війні Росії проти України українські митці визначили, серед іншого, підняття бойового духу бійців і поширення українського «музичного світу» на схід і південь країни (масові заходи «Схід і Захід разом»).

Майже в будь-який воєнний час культурні події в тилу тривають, бо попри свою очевидну другорядність, саме культура продовжує стверджувати силу життя та нерідко допомагає цивільним відчутти дотичність до спільної боротьби. В історії минулого століття є чимало прикладів того, як культура існувала невіддільно від воєн, і водночас мистецтво переосмислювало поточні сенси: шукало наново гуманізм або ставало частиною протистояння. У роки Другої світової війни Київський театр опери та балету імені Тараса Шевченка став ініціатором організації так званого «Дня обслуговування пораненого

бійця». Як би по-канцелярському це не звучало, та емоційна складова цієї шляхетної ідеї відіграла неоціненну роль у підтримці захисників вітчизни, які вибували зі строю і опинялися на шпитальному ліжку. Відомо, що тільки за час евакуації трупи театру до Уфи та Іркутська його артисти дали 1800 шефських концертів. Пройшли десятиріччя, нова війна увірвалася у життя українців. У квітні 2015 р. артисти Національної опери України ініціювали проведення концерту у Київському військовому шпиталі. Ініціатором і організатором цієї мистецької волонтерської акції виступила солістка балету Національної опери, заслужена артистка України Тетяна Андрєєва, знайшовши гарячий відгук у колег і підтримку у керівництва театру. На маленькій і зовсім не пристосованій для балету сцені актового залу шпиталю були показані цілі фрагменти з вистав «Корсар», «Лебедине озеро» («Танець маленьких лебедів»), «Дон Кіхот», «Лускунчик». Програма концерту була побудована таким чином, щоб показати бійцям, багато з яких, можливо, вперше знайомилися з мистецтвом балету зблизька, увесь спектр хореографічного мистецтва. У канву класики гармонійно вплелися і модерн, і сучасний танець, і комічні номери, і бойовий «Гопак». Солісти опери долучилися до концерту, виконавши українські народні пісні.[20]

Ця мистецька акція відбувалася на тлі постійно діючої, започаткованої за ініціативи віце-прем'єр-міністра, міністра культури В'ячеслава Кириленка та керівництва Національної опери України, благодійної акції: воїни ЗСУ запрошуються безкоштовно на всі вистави Національної опери України. Міністерство культури України виступило із закликом до усіх театрів і творчих колективів країни надати можливість пораненим бійцям і військовим, що прибули із зони бойових дій, безкоштовно відвідувати театральні постановки. Для багатьох воїнів, які повертаються додому з зони воєнних дій, культура – це частина механізму соціальної і психологічної реабілітації.

Окремі артисти опери участю у концертах підтримують бойовий дух солдатів та поширюють українське мистецтво на сході країни. І хоча спершу виникали сумніви, чи потрібні, наприклад, концерти на передовій, та радість бійців, які почули улюблених виконавців або улюблені пісні, підтвердили

правильність такого кроку. Багато артистів Національної опери України висловили бажання взяти участь у концертах для тих, хто мужньо, зі зброєю у руках, захищає інтереси нашої держави.

З 19 лютого 2017 в Національній опері України започаткована традиція – засобами музичного мистецтва вшанувати пам'ять жертв розстрілів на Майдані. Пам'яті Небесної сотні виконується Реквієм В. А. Моцарта, поставлений спеціально до цієї події головним диригентом М. Дядурою і головним хормейстером Б. Плішем. Наступного року – 19 лютого 2018 було виконано Симфонію № 2 «Воскресіння» Г. Малера. Від 20 лютого 2019 виконання Реквієму В. А. Моцарта стає традиційним для вшанування пам'яті загиблих героїв Майдану.[20]

24 лютого 2022 року звичний порядок речей змінився через масштабну агресію сусідньої держави проти суверенної України. У зв'язку із введенням Указом Президента України №64/2022 на всій території України режиму воєнного стану з 24.02.2022 театри тимчасово припинили показ вистав.

Героїчний спротив українців російській агресії вразив увесь світ. Синьо-жовті кольори нашого прапора стали символом світових цінностей захисту свободи воєвиявлення та демократії. Творчістю українці потужно взялися привертати увагу до себе і до нашої країни. У тому, що не згасає міжнародний інтерес до України, велика роль належить мистецтву, яке не дає забути про війну та допомагає збирати кошти для армії, тим самим наближаючи перемогу. Українські музиканти, співаки, артисти проводять благодійні концерти на підтримку ЗСУ та постраждалих від війни українців по всьому світу. Закордонні зірки, зокрема й голлівудські актори, а також музиканти, співаки, поети, художники єднаються заради підтримки України.

Чимало вітчизняних артистів підтримують захисників України в різних містах, допомагаючи і словом, і ділом. В Україні і за кордоном митці намагаються своєю творчістю підіймати бойовий дух військових, підбадьорювати співвітчизників та розповідати правду про війну і агресію Росії в Україні. Велика кількість українських музикантів, співаків, художників, письменників, навіть балерин взяли в руки зброю, щоб захистити Вітчизну.

Інші роблять усе можливе, щоб допомогти ЗСУ, збирають кошти на автомобілі, спорядження, допомагають евакуювати людей з гарячих точок, підтримують переселенців.

Водночас від перших днів вторгнення українці відчули неймовірну підтримку світових культурних інституцій. Численні добродійні заходи, де збирають кошти на допомогу Україні, кардинальна зміна політики менеджменту найвідоміших театрів світу щодо російських виконавців, які підтримують військову агресію путінського режиму, освітні платформи та курси, що стали безоплатними для українців, ярмарки, вистави, та, мабуть, найзворушливіше – могутнє звучання нашого Гімну на багатьох сценах світу. Українські артисти виступають за кордоном, готують спектаклі і концерти на підтримку Батьківщини, займаються волонтерством, працюють на інформаційному фронті, а то і боронять рідні міста зі зброєю у руках.

Під час повномасштабної війни з Росією культурні заходи швидко адаптувалися до нових реалій та змогли поєднати розважальний складник з благодійним, збираючи зокрема допомогу для Сил оборони. Культурне життя в Україні витримало тиск обставин та доповнилося зборами донатів, прямою допомогою військовим або гуманітарною допомогою постраждалим від війни.

І РОЗДІЛ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ОПЕРНО-БАЛЕТНИХ КОЛЕКТИВІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Харківський національний академічний театр опери та балету імені Миколи Лисенка (Схід-Опера) в умовах воєнного стану

У будь-який воєнний час культурні події в тилу тривають, бо попри свою очевидну другорядність, саме культура продовжує стверджувати силу життя та нерідко допомагає цивільним відчутти дотичність до спільної боротьби. В історії минулого століття є чимало прикладів того, як культура існувала невіддільно від воєн, і водночас мистецтво переосмислювало поточні сенси: шукало наново гуманізм або ставало частиною протистояння. Але на самому початку, коли шок від неспровокованої агресії буквально паралізує будь-яку звичну діяльність, функціонування культурних інституцій різко припиняється через, в тому числі, небезпеку для великих скупчень людей в одному просторі. Від 24 лютого 2022 були призупинені усі вистави й концерти у приміщеннях Харківського національного академічного театру опери та балету ім. М.В. Лисенка на підставі Протоколу № 3 засідання Ради оборони Харківської області від 28.03.2023 та листа № 05-25/509 від 18.04.2023 Департаменту культури і туризму Харківської обласної військової адміністрації про заборону масових заходів в приміщеннях театрів, концертних установ, філармоній, клубів, музеїв та бібліотек незалежно від форми власності в умовах воєнного стану.

Під час бомбардувань міста театр постраждав досить серйозно: усі вітражі вилетіли від ударної хвилі; через морози треба було рятувати систему опалення.

Після кількох тижнів повної розгубленості від постійних бомбардувань міста, спішної евакуації населення і артистів зокрема театр на запрошення уряду Литовської Республіки розпочав гастрольний тур у цій дружній країні у рамках проєкту «Ukraine Now and Forever» (#StandWithUkraine). Цей тур у рамках проєкту «СХІД ОПЕРА: долаючи відстань» отримав назву

«Європейський шлях», бо саме сьогодні наша країна, переживаючи чи не найскладніший етап в своїй новітній історії, продовжує рухатися шляхом до Європи. І цей рух є спільним з іншими європейськими народами. Гастрольний тур «Європейський шлях» – це історія про початок великої культурної співпраці України і Європи, великого європейського майбутнього нашої країни, єднання сердець всіх європейців навколо великої мети – розбудови європейського дому, спільного для всіх народів Європи. І саме спільні культурні цінності, наш «європейський культурний код» є тим, що об'єднує наші народи.

Головна місія гуманітарного туру – розповісти про унікальну українську культуру та звернути увагу європейської спільноти на трагічні події, що відбуваються зараз в Україні. Литовська Республіка була першою країною, яка прийняла харківських артистів. Упродовж місяця до виступів харківського театру була прикута пильна увага і простих глядачів, і фахівців, і представників влади – з харків'янами спілкувалися Міністр культури Литовської Республіки Сімонас Кайрис, голова комітету Сейму Литовської Республіки Вітаутас Юозапайтіс, мери литовських міст і районів. Сильна Україна дуже важлива і для Литви, і для всієї Європи. Керівництво і колеги з Литовського Національного театру опери та балету оточили харків'ян турботою й увагою. І зараз вони продовжують підтримувати нашу країну, яка протистоїть кривавому агресору. Гуманітарний тур «Європейський шлях» започаткований, аби якомога більше людей за кордоном познайомилися з українською культурою та полюбили її.[19]

Керівники театру змогли організувати виїзд 220 артистів опери та балету, хору, музикантів, працівників сцени та адміністрації. З ними також поїхало 28 дітей. Завдяки зусиллям міністерств оборони та культури керівництву вдалося здобути броню для провідних співробітників театру. Пізніше виїзд українських культурних діячів у творчі поїздки за кордон став більш системною практикою, задля просування української культури у Європі. Харків'янам вдалося вивезти оформлення до опер «Кармен», «Отелло», «Травіата» та трьох балетних вистав: «Містерії Пандори», «Жізель», «Білосніжка та сім гномів». 26 квітня 2022 р.

труппа прибула до місця призначення, почалися репетиції та підготовча робота до вистав та концертів у литовських містах. А вже за тиждень у Культурному центрі міста Молетай (Литовська Республіка) відбувся концерт «Гала Балет», де харківські танцівники представили кращі класичні та сучасні хореографічні номери. На концерті був присутній мер міста, котрий звернувся до харківських артистів та усіх присутніх у залі українців, які змушені були покинути рідні домівки, зі словами щирої підтримки. Попри те, що артисти через війну два місяці не могли репетирувати і мали на відновлення форми всього кілька днів, на сцені вони продемонстрували високу виконавську майстерність та потужну енергетику. Кожний виступ супроводжували гарячі оплески. Особливо вражаючим був фінал програми, коли на сцену вийшли артисти разом із дітьми, з якими приїхали на гастролі. Вони винесли прапори України та Литви. Зал аплодував стоячи. Співчуття як емоційна складова реакції на гастролі українських артистів стане на багато місяців практично тотальним явищем.

Сцени різних театрів і концертних майданчиків у багатьох містах Литви приймали харківських артистів: у Каунасі на сцені Національного драматичного театру давали оперу «Кармен», у Вільнюсі відбувся великий гала-концерт з творів європейських композиторів та класиків обох країн. Об'єднуючим моментом став спільний виступ: член Комітету Сейму Литовської Республіки Вітаутас Юозапайтіс і генеральний директор Литовського національного театру опери та балету Йонас Сакалаускас разом із солістами-харків'янами – заслуженим артистом України Володимиром Козловим та лауреатом міжнародних конкурсів Микитою Маринчаком виконали арію з героїчно-епічної опери «Піленай» («Pilėnai») литовського композитора Вітаутаса Клови. Усвідомлюючи, що увага усього світу прикута до драматичних подій в Україні, артисти опери та балету, які виступали у центральноєвропейській країні, прийняли на себе місію донести до Європи і світу візію України як культурно розвиненої держави з великими мистецькими традиціями і можливостями, з талановитими й креативними митцями. Програми концертів склалися таким чином, аби не лише продемонструвати виконавські можливості, але й висловити певну ідею. До прикладу, «Карміна

Бурана» К. Орфа є особливо символічною у часи, коли над всіма світовими подіями, як і над людськими почуттями, володарює всесильна Fortuna.

У Базиліці святого Станіслава та святого Владислава – Кафедральному соборі, розташованому в центрі історичної частини Вільнюса, де проводяться головні християнські та державні урочистості, – відбувся концерт, присвячений пам'яті загиблих у Другій світовій та російсько-українській війнах. У заході взяли участь член Комітету сейму Литовської Республіки Вітаутас Юозапайтіс, генеральний директор Литовського національного театру опери та балету Йонас Сакалаускас та генеральний директор-художній керівник СХІД ОПЕРА Олег Оріщенко. Свій виступ харківські артисти почали традиційно з Гімну України. Далі присутні почули «Ave Maria» українського композитора В'ячеслава Самофалова, а також Реквієм В.А. Моцарта.

13 травня 2022 р. у Вільнюсі розпочалися Дні України. На вулицях столиці Литовської Республіки майоріли українські прапори, які від початку російської агресії є символом підтримки нашої країни. Окрім концертів і вистав литовці мали змогу побачити і вуличні перформанси, флешмоби, підготовлені харків'янами: у відкритті фестивалю «Vilniushyvanka» («Вільнюшиванка») взяв участь хор театру, виконавши пісні «Ой, у лузі червона калина» та «Щедрик».

В Культурному центрі «Будинок рибака» міста Клайпеда відбувся показ балету-пророцтва на музику Р. Вагнера «Містерії Пандори». Харківська публіка свого часу високо оцінила цю постановку, її актуальні сенси, нетрадиційну хореографію, де поєднуються класичний та модерний танець, незвичні костюми та сучасну сценографію, візуальні та світлові спецефекти. Тепер литовська публіка мала можливість оцінити дійство, яке через танець та музику розповідає про прекрасну Пандору, відкриту нею скриньку та жахіття, що сталися після цього – відомий античний міф, який виявився абсолютно суголосним часові. Харківські артисти, музиканти, технічні служби доклали до показу вистави у Клайпеді неймовірних зусиль. Численні глядачі побачили повноцінний балет – майже таким, яким він був задуманий і яким запам'ятався харківській публіці. Це велика заслуга, перш за все, постановників «Містерій...» – авторки хореографії та лібрето, художньої керівниці балетної

трупі Схід Опера, заслуженої артистки України Антоніни Васильєвої та головного диригента колективу, заслуженого діяча мистецтв України Дмитра Морозова. Відмінно відпрацювала і вся творчо-технічна команда: декоратори, художники, костюмери, монтувальники сцени, художники з освітлення, звукооператори. Величезною частиною успіху вистави харків'яни завдячували литовським партнерам і друзям, організаторам показу – Литовському національному театру опери та балету та адміністрації і технічним службам Культурного центру в Клайпеді. Харків'яни вперше за роки незалежності на європейській сцені репрезентували не просто відомий репертуарний твір, а ексклюзивну постановку, задум якої був реалізований саме у Харкові.

У Каунасі, на сцені філармонії звучала музика українських композиторів і народні пісні. Географія поїздок артистів Схід Опера була доволі широкою. З великим успіхом пройшли концерти, оперні та балетні вистави, флешмоби і перформанси в столиці Литви, Вільнюсі та ще у 12 містах. Виступали також на Міжнародному фольклорному фестивалі. І всюди литовці гаряче вітали українських артистів, чимало відгуків було й у місцевій пресі.

Литовська частина гастролей Харківської опери завершилася 31 травня, у Вільнюсі: у костелі Святих Іоаннів відбувся заключний концерт, який складався з музики європейських композиторів.[16]

У червні 2022 тур продовжився у Словаччині. В міграційному центрі містечка Габчико, де було розміщено артистів і працівників ХНАТОБ, відбувся концерт для вимушених переселенців з України та співробітників цього центру. Звучала музика М. Лисенка, Д. Крижанівського, М. Леонтовича, С. Гулака-Артемівського й відомі оперні арії та симфонічні твори В.А. Моцарта, Ш. Гуно, Дж. Россіні, Дж. Пуччіні. Програму з духовної музики представили у соборі св. Мартина – одному з символів столиці Словаччини, Братислави. Під склепінням величного собору звучали органно-вокальні твори визнаних класиків – Й.С. Баха, А. Скарлатті, Ш.Гуно, П. Масканьї, Ц. Франка та інших авторів, а також «Ave Maria» В. Самофалова. Щоденні заняття харківських артистів з перших днів почали привертати увагу мешканців центру, особливо дітлахів. Їм було дуже цікаво спостерігати, як танцівники

підтримують свою фізичну форму, а дехто почав навіть повторювати побачені вправи. Такий інтерес вирішили не тільки підтримати, а й розвинути – організували заняття балетом для усіх бажаючих.

У старовинному словацькому місті Банська Бистриця в одній з найстаріших споруд міста – парафіяльному костелі Успіння Діви Марії, а також у філармонії Братислави відбулися концерти з творів західноєвропейських та українських класиків, а також сучасних композиторів. Серед глядачів були представники влади Словаччини та дипломатичного корпусу.

28 червня, усі українці, в якому куточку земної кулі вони б не перебували, відзначали День Конституції. Артисти театру приїхали до Трнави, міста-побратима Харкова і влаштували флешмоб: у вишиванках та з українськими прапорами, вони заспівали на центральній площі старовинного словацького міста державний гімн України та знамениту пісню січових стрільців «Ой, у лузі червона калина», викликавши неабияку зацікавленість аудиторії. А ввечері відбувся органний концерт у соборі Святого Миколая. На завершення туру 30 червня у Державному театрі міста Кошице відбувся грандіозний Гала-концерт за участю харківських солістів-вокалістів, балетної трупі та симфонічного оркестру. Програма складалася з класичних та сучасних номерів із репертуару театру.

Творча і адміністративна делегація Харківської Опери відвідала Австрійську Республіку, де керівництво театру – генеральний директор-художній керівник Олег Оріщенко, заступниця директора з маркетингу та розвитку Ольга Євдокимова та головний диригент театру Дмитро Морозов – провели низку зустрічей з метою розширення творчого співробітництва з австрійською стороною і підтримки харківського театру. А увечері заслужена артистка України Олена Ширяєва разом з головним диригентом театру, заслуженим діячем мистецтв України Дмитром Морозовим, взяли участь у концерті, який відбувся в Палаці Естергазі, що розташований у східно-австрійському місті Айзенштадт. У величному Залі Гайдна, який славиться на увесь світ своєю неймовірною акустикою і є одним із найвідоміших концертних майданчиків, відбувся вечір класичної музики. В програмі твори К. Сен-Санса,

Д. Бортнянського, М. Березовського, Ф. Ксав'єра, В. А. Моцарта, П. де Сарасате, Ф. Шуберта, Е. Ісайї, Ф. Шопена та А. Дворжака. А Олена Ширяєва, якій на роялі акомпанував Дмитро Морозов, додала етнічного акценту, виконавши Пісню Наталки з опери Миколи Лисенка «Наталка-Полтавка», українську народну пісню «Ой, у лузі червона калина» та завершила концерт неймовірно ліричним твором Ігоря Поклада «Чарівна скрипка». Глядачі та поважні гості, серед яких був Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Австрія пан Василь Химинець, високо оцінили творчість наших виконавців. Дмитро Морозов після закінчення концерту дав інтерв'ю телеканалу ORF, говорили про театр, його сучасне існування та плани на майбутнє.[19]

У липні 2022 балетна труппа театру взяла участь у Міжнародному фестивалі музики та балету у Генуї (Італія) – Nervi Music Ballet Festival, який має вже більш ніж піввікову історію. Зазвичай вистави проходять на відкритих майданчиках у живописних парках Нерві, східному передмісті великої Генуї. На віллі Грімальді харків'яни з великим успіхом представили один із шедеврів романтичного балету – «Жізель» А. Адана.

У німецькому місті Кіль в рамках місцевого фестивалю відбувся Гала-концерт на підтримку України. У ньому взяли участь харківські провідні солісти – заслужена артистка України, художня керівниця балету Схід Опера Антоніна Васильєва та Дмитро Васильєв. На одній сцені разом з українськими артистами виступали представники Бременського театру сучасної хореографії «Curious nature» і танцівники Ballet Kiel. Харків'яни вразили німецьку публіку виконанням фінального адажіо з балету «Спартак» у постановці Георгія Ковтуна. Головний хореограф театру Ballet Kiel, киянин Ярослав Іваненко високо оцінив майстерність солістів Схід Опера та відзначив, що «цей перший виступ на підмостках Кіля можемо вважати початком шляху харківських артистів на сцену цього театру».

Харківський театр опери та балету тримає вірність національним музичним традиціям. Розуміючи, що під час військової агресії росії проти України особливо важливо донести світу інформацію про українську

автентичність та її співзвучність з європейською культурою, на кожній зустрічі з публікою артисти демонстрували багату музичну спадщину України. Перебуваючи за кордоном, труп Схід Опера не тільки проводила концерти та вистави, а й створювала нові проєкти та презентувала прем'єри, як от нова концертна програма «Українські народні хіти» до Дня Української Державності. Цей концерт став символічним завершенням 146 театрального сезону. Важко переоцінити, яку роль зіграла адміністрація театру в проведенні безпрецедентного туру театру під час найгарячішої фази війни: щоденні клопоти дирекції з організації проживання, проведення концертів і безперервного репетиційного процесу великого колективу. За перші сто днів туру відбулося понад сто виступів. Крім постійних місць перебування колективу в Литві та Словаччині, відвідали ще й Австрію, Бельгію, Італію, Ватикан. І всюди високий професійний рівень харківських артистів був відзначений як фахівцями, так і глядачами. Кожен виступ ставав яскравим емоційним сплеском і ставав важливою частинкою тієї основної гуманітарної місії, яку несе сьогодні театр – знайомити європейців з культурою України і постійно нагадувати їм про події, що сьогодні у ній відбуваються.

Тур продовжився у Польщі, демонструючи глядачам високий професіоналізм, мобільність, вміння працювати в різних запропонованих обставинах і пристосовуватися до найнезвичніших ситуацій. 13 серпня 2022 хор і симфонічний оркестр Схід-Опери взяли участь у безпрецедентній постановці опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», прем'єра якої відбулася у польському містечку Осса. Вона стала яскравим фіналом проєкту «Новий голос: Україна – зробимо оперу разом!» (Ukraina – zróbmy razem operę), ініційованого Польським Національним інститутом музики і танцю у співпраці та за фінансової підтримки Фонду Most the Most. Режисер-постановник опери Міхал Знанецький, володар кількох «Золотих масок» у Польщі, італійського «оперного Оскару» – «Премію Абб'яті» та інших престижних нагород, надзвичайно високо оцінив роботу артистів оркестру і хору Схід-Опери та відзначив, що хотів би попрацювати з харківським колективом і на великій професійній сцені.[16]

Схід-Опера продовжила свою діяльність за кордоном концертним марафоном до державних свят – Дня Державного Прапора і Дня Незалежності України, які впродовж тижня відзначалися театром на чотирьох локаціях. Частина трупи, яка знаходиться у гуманітарному турі «Європейський шлях», провела заходи у двох європейських столицях – Братиславі (Словаччина) і Відні (Австрія), а також у місті Ліхень (Польща). 23 серпня у Габчиково відбувся урочистий концерт, який артисти присвятили дню міста-героя Харкова, дню Державного Прапора та Дню Незалежності України. Цей святковий захід став справжньою відродою для наших співвітчизників та вкотре продемонстрував словацькій публіці незламність українців. «Такі заходи для нас дуже важливі, тому що вони не тільки піднімають настрій і надихають, а й дають змогу відчувати, що ми, українці, разом, що ми сильні!» – поділилася після концерту одна із глядачок. У концерті взяли участь також діти українських біженців, які навчаються у вокально-психологічній студії «Спів для душі» від благодійного гуманітарного об'єднання «Ліга психічного здоров'я». Юні таланти гідно виступили поряд із професійними артистами.

Ключовою подією став присвячений Дню Незалежності України великий концерт Харківського національного академічного театру опери та балету імені М.В. Лисенка «Україна: мелодія незламних», який відбувся 24 серпня 2022 року на головній площі Братислави. Організаційні питання щодо цієї масштабної акції взяло на себе громадське об'єднання «Українсько-словацька ініціатива», яке у співпраці зі Схід-Опера та з партнерами підготувало цей проєкт за підтримки Посольства України у Словацькій Республіці. Велика програма репрезентувала широку панораму української музики: від народних пісень до творів класиків (С.Гулак-Артемівський, М.Леонтович, М.Лисенко та ін.) і сучасних композиторів (М.Скорик, А.Кос-Анатольський, О.Пономарьов). Під час концерту відбулася прем'єра – солісти та симфонічний оркестр Схід-Опера виконали словацьку народну пісню в обробці диригента Схід-Опери Павла Багінського «Na Kralovej holi». Також до державних свят відбулися такі заходи: концерт в Посольстві України у Словацькій Республіці, з творів європейських та українських композиторів; 24 серпня у Відні, в одному з

найстаріших храмів Європи – соборі Святого Стефана, який є національним символом Австрії, пройшла урочиста меса на честь Дня Незалежності України, в котрій брали участь артисти хору Схід-Опера. Звучали наступні твори: Гімн України М.Вербицького і П.Чубинського, «Молитва за Україну» з опери «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемовського, «Боже, великий, єдиний, нам Україну храни» М.Лисенка та О.Кониського, «Ave Maria» В.Самофалова, українська народна пісня «Щедрик», народна стрілецька пісня на слова Б.Лепкого «Чуєш, брате мій». 22 – 27 серпня у польському місті Ліхень, у Базиліці Пресвятої Богородиці молилися за мир і спокій в Україні. В урочистому дійстві взяли участь головний диригент Схід Опера, заслужений діяч мистецтв України Дмитро Морозов і заслужена артистка України Олена Ширяєва.

Частина колективу, яка залишилася у Харкові й давала безкоштовні концерти для харків'ян і переселенців у бомбосховищах і на майданчиках, де відсутня загроза безпеці артистів і глядачів, також підготувала містянам свій мистецький захід. Від початку війни харківські фахівці під керуванням першого заступника генерального директора, заслуженого діяча мистецтв Ігоря Тулузова тримали свій фронт: оберігали будівлю, створюючи всі умови для її функціонування, давали концерти у бомбосховищах міста та на майданчиках, де можна створити безпечні умови і для глядачів і для виконавців. До Дня Незалежності артисти Харківської Опери на стаціонарній сцені підготували спеціальну святкову програму з творів українських авторів і народних пісень, щоб нагадати всім – театр живе, театр бореться. Серед виконавців – учасники бойових концертних бригад: це заслужена артистка України Олена Старікова, лауреат міжнародних конкурсів Максим Ворочек, Кирило Тищенко, артисти хору та «Схід Опера Харків Оркестру» під керуванням Віри Литовченко – формації, яка була створена у березні 2022 року.

Тим часом закордонний гуманітарний тур продовжився у Німеччині: 11 вересня 2022 р. у місті Веймар, у соборі Пресвятого Серця Ісуса відбувся органно-вокальний концерт з творів німецьких, французьких, італійських

класиків – Й. С. Баха, Д. Букстехуде, Г.Ф. Генделя, Г. Бьома, Л. Дакена, Дж. Каччіні, а також українця В. Самофалова.

Першою великою прем'єрою театру від початку російського вторгнення стала постановка у вересні 2022 р. «Stabat mater» Ф.Шуберта, яка відбулася в словацькому місті Габчиково до Міжнародного дня музики. Натхненна меса одного з найвидатніших представників музичного романтизму дуже актуальна та співзвучна теперішньому часу.[16]

Під час осінньої сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), 12 жовтня 2022 р. українською делегацією на чолі з Народною депутаткою України Марією Мезенцевою та Центром для Майбутнього Європи (Centre for Future Europe Inc.) було організовано офіційний культурний захід на підтримку України за участі Президента Асамблеї Тайні Кокса, Генеральної Секретарки ПАРЄ Марії Бурич та постійного представника України у ПАРЄ Бориса Тарасюка, глав та представників національних делегацій. «Hope for Ukraine» («Надія для України») – це програма Центру для Майбутнього Європи в якій португальський художник Педро Андраде Нуньєс створює картини, присвячені подіям в Україні. Картина створюється разом з музикантами та солістами Схід Опера, які під час творіння майстром картини виконують класичну музику європейських та українських композиторів. Головна місія заходу – ще раз нагадати європарламентарям про важливість миру та протистояння російській агресії.

14 жовтня до Дня захисників і захисниць України колектив Схід Опера, з почуттям величезної вдячності воїнам ЗСУ, бійцям ТРО, національної гвардії – всім, хто сьогодні зі зброєю в руках захищає нашу землю від безжального ворога, провів ряд концертних заходів як у самому Харкові, так і за кордоном. В Центрі для біженців в м. Габчиково, де на той час перебувало майже 1000 вимушених переселенців з України, переважно жінок і дітей, відбувся творчо-психологічний вечір, який був організований спільно Схід-Опера, вокально-психологічною студією «Спів для душі», психологами та спеціалістами громадської організації «Liga za duševné zdravie», небайдужими мешканцями. В душі кожного переселенця залишається невимовний біль і смуток – душевна

рана, яка потребує уваги: психологи і спеціалісти Liga ZDZ щоденно працюють з мешканцями Центру для переселенців, щоб допомогти та підтримати.

30 та 31 жовтня в Австрії відбулися два благодійних концерти в рамках фестивалю «Ost-West Musikfest 2022», який проходить в Австрії вже 35 років. Перший з цих концертів відбувся у залі Й. Гайдна Палацу Естергазі в місті Ейзенштадт, а другий – в Культурному центрі «Ваграм» міста Санкт-Пьольтен. Цьогоріч фестиваль зібрав музикантів та композиторів, творчість яких пов'язана з Україною. На сценах австрійських міст виступив великий симфонічний оркестр Харківського національного академічного театру опери та балету ім. М.В. Лисенка разом із зірковими солістами – відомим австрійським скрипалем Гернотом Вінішгофером, який є засновником та художнім керівником цього авторитетного фестивалю, а також провідною солісткою Віденської державної опери, українським сопрано Ольгою Безсмертною. У програмі звучали Гімн України та Симфонічна увертюра М.Вербицького, Концерт для скрипки з оркестром e-moll та Італійська симфонія d-dur Ф.Мендельсона-Бартольді, а також українські народні пісні. Та особливо вразила вибагливу австрійську публіку «Мелодія» Мирослава Скорика, яка вже стала одним із символів нашої боротьби. Кошти від благодійного концерту спрямовані на підтримку дітей та молоді, які особливо постраждали від війни.

Черговий етап проекту «Схід Опера: долаючи відстань» переніс харківську трупу до італійського міста Палермо, до всесвітньо відомого TEATRO MASSIMO, який є славетною оперною фундацією, чие керівництво віддає багато сил заради розповсюдження мистецтва та музичної культури, посиленню ролі музики у розбудові миру. Зокрема, й у ці непрості часи Міністерство культури Італії виділило квоту для створення мистецьких резиденцій для українських митців. У театрі ще з жовтня стартувала серія концертів «Відкриті двері для України», в яких беруть участь українські піаністи та музиканти. Але, мабуть, наймасштабнішим проектом стало проведення концерту симфонічного оркестру та солістів Харківської Опери під керуванням Дмитра Морозова.

Напередодні Різдвяних свят у Габчиково відбувся незвичний концерт, особливість якого була не тільки в тому, що вперше в центрі для переселенців відбувся повноцінний концерт, де в двох відділеннях було представлено і оперне, і балетне мистецтво. Головною особливістю заходу були його гості: до Габчиково завітали керівники та співробітники Міністерства внутрішніх справ Словацької Республіки та Міграційного уряду Словаччини – органів, які опікуються українцями, що тимчасово знаходяться в цій країні.

Увесь 2022 рік мав бути присвячений 300-річчю «великого мрійника» Григорія Сковороди, якби не російська агресія. Але, попри все, відбулося чимало різноманітних заходів, присвячених ювілею великого українця як в Україні, так і за її межами. У Габчиково 9 грудня артисти Схід Опера влаштували концерт на честь цієї значущої дати. У центрі для вимушених переселенців цього дня звучали мудрі вислови нашого геніального співвітчизника, а також найкращі зразки української музики. У супроводі концертмейстерки Ольги Григор'євої солісти та артисти хору виконували арії з опер М.Лисенка та С.Гулака-Артемовського, народні солоспіви та пісні українських композиторів.

Напередодні різдвяно-новорічних свят балетна труппа Схід Опера представила балет «Білосніжка та семеро гномів» на півдні Німеччини, у мальовничому старовинному містечку Біберах-ан-дер-Ріс, який на декілька годин став «українським»: на різдвяному ярмарку в середмісті у виконанні хору Схід Опера також відбувся великий концерт з творів українських композиторів та народних пісень. А в Міській концертній залі – майже повний склад труппи театру представив численній публіці мюзикл-шоу. Організатори концерту назвали його «Бродвейські вогні», та для харків'ян більш звичні назви улюблених ними вистав – «My Way» і «Hello, Musical». Дійсно, творці шоу – заслужені діячі мистецтв України головний диригент театру Дмитро Морозов та головний режисер Армен Калоян, заслужена артистка України, керівниця балетної труппи театру Антоніна Васильєва та хормейстерка Схід Опера Світлана Кривич відібрали для шоу в Німеччині 23 найкращі номери з музичних вистав, які йдуть на сцені ХНАТОБу. Та провели велику роботу з

адаптації номерів до сцени в Німеччині, змін в сценографії та хореографічних коригувань і, головне, з підготовки та введення в партії нових виконавців. У рамках гуманітарної місії відбулися концерти у Німеччині: у верхній Швабії, у Баварії. У парафіяльній церкві Марії Гіммельфарт міста Вайльхайм місцева публіка мала змогу почути та оцінити високий рівень виконавської майстерності харківських артистів та впевнитися, що Україна – це європейська країна. Програма, яку вони запропонували містянам, складалася здебільшого із духовних творів класиків, серед яких Й.С.Бах, Г. Гендель і Ф.Шуберт.

Париж також надав сцену Театру Єлисейських Полів для харківської балетної трупи, яка показала кілька вистав балету «Жізель». В Італії із серією різдвяних концертів виступав струнний квартет Схід Опера.

Віце-прем'єр-міністр України Ірина Верещук взяла участь в офіційних заходах з нагоди святкування 30-ї річниці утворення Словацької Республіки. У рамках офіційного візиту вона побувала у Габчико, у найбільшому в країні центрі для тимчасово переміщених осіб, де з червня 2022 року перебувала і основна трупа Харківського національного академічного театру опери та балету імені М.В.Лисенка. В.о. генерального директора-художнього керівника театру Ігор Тулузов в свою чергу розповів пані Верещук, що за цей час харківські артисти не тільки виступали з концертами та виставами у Словаччині, а й побували з гуманітарною місією у восьми країнах Європи, познайомивши місцеву публіку з культурним надбанням України. Один з власників міграційного центру, Петер Булла, на знак особливої прихильності до України подарував пані Верещук альбом зі світлинами вистав ХНАТОБ ім. М.В.Лисенка у Братиславі, на сцені театру імені Павола Орсага Гвездослава. Пан Булла відзначив, що словацька публіка дуже вдячна за те, що українські артисти, демонструючи високий професіоналізм, несуть людям радість. Адже гуманітарна місія театру така важлива і необхідна сьогодні. Артисти Схід Опера роблять велику справу, демонструючи європейцям спільні культурні й людські цінності та не даючи забути, що на сході Європи сьогодні йде війна. І у Словаччині вони мають чимало своїх прихильників.[16] [19]

На зустрічі з пані віце-прем'єр-міністром були присутні і великі друзі театру: директор управління міграції МВС Словаччини Ян Орловський, в.о. Посла України в Словацькій Республіці, старший дипломат Оксана Кицун, другий секретар Посольства України Михайло Дзихор, голова ГО «Українсько-словацька ініціатива» Міла Вербицька, директорка центру для біженців Клара Шевчикова. Не залишилися осторонь і співробітники центру, котрі дуже допомагають українцям, які змушені нині перебувати в Словаччині.

З нагоди Дня Соборності України 22 січня 2023 у Братиславі відбувся великий благодійний концерт артистів ХНАТОБ. Колектив театру неухильно дотримується своєї основної місії – знайомить європейців з культурним надбанням нашої держави. Не менш важливим є і підтримка своїх співвітчизників, які через російську агресію були змушені покинути рідний дім, адже для них виступи артистів Схід Опера – це свого роду зустріч з Батьківщиною. У першому відділенні програми звучали твори українських композиторів, а у другому харків'яни представили яскравий калейдоскоп європейської музики, тим самим продемонструвавши спорідненість культур і наші спільні цінності.

Водночас, від 11 грудня 2022 відновилися концерти на стаціонарних майданчиках Схід Опера в самому Харкові. Вперше за 9 місяців повномасштабної війни театр розпочав творчі зустрічі у цілком безпечному приміщенні театру – Музичному салоні, де відбувся камерний концерт, у якому виконувались відомі оперні арії, пісні та інші твори українських композиторів у виконанні солістів, хору та камерного оркестру Схід Опера. 19 грудня 2022 артисти театру привітали харків'ян із Днем Святого Миколая концертами на різних локаціях, зокрема, у Харківському обласному центрі крові. Струнний квартет Схід Опера взяв участь у святковому заході, який присвячений відважним та самовідданим волонтерам. Музиканти виконували твори В.А.Моцарта, А.Вівальді, Й.Штрауса, М.Скорика та музику інших композиторів. Захід під назвою «Перший вихідний» зібрав тих, хто вже чимало зробив і продовжує допомагати армії та своїм співвітчизникам задля того, щоб Україна вистояла у цій війни. Вони врятували десятки життів, привезли тисячі

тон гуманітарної допомоги, генератори, автомобілі, дрони. Цей концерт впродовж наступного року трансформувався у повноцінний проєкт «Вам, волонтери! Разом заради майбутнього», що був реалізований ГО «Агентство міжнародного співробітництва» за участі Харківського національного академічного театру опери та балету імені М.В. Лисенка, Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського, Центру для підтримки волонтерів і молоді #РАЗОМ (Громадська організація «Діловий клуб “Партнер”») та Всеукраїнського проєкту «Заради майбутнього» за фінансової підтримки Українського культурного фонду.

У 2023 році продовжилися міжнародні контакти ХНАТОБ ім. М. В. Лисенка. 24 - 25 січня в рамках Року культури України в Молдові відбулась зустріч в.о. генерального директора театру Ігоря Тулузова з в.о. генерального директора Національного театру опери і балету ім. Марії Бієшу (Кишинів, Молдова) паном Ніколае Дохотару. Під час зустрічі було погоджено проведення фестивалю «Схід Опера» в республіці Молдова, в рамках якого буде презентовано найкращі вистави та концертні програми театру. Партнерами проєкту стали: Посольство України в республіці Молдова, Концертна агенція "Suhih Production" (Молдова), Концертна агенція "OPEN MUSIC PROJECT" (Німеччина). 25 січня в рамках Року української культури в Молдові відбулась зустріч в.о. Генерального директора Ігоря Тулузова та керівників Концертних агенцій, під час якої обговорили наступні питання:

- організація фестивалю СХІД ОПЕРА в Молдові;
- алгоритми взаємодії установ з метою якісної організації проєкту та презентації Українського оперного мистецтва;
- про роботу Схід Опера в надзвичайних умовах, які склалися в наслідок війни.

26 січня 2023 відбулось підписання Меморандуму про співпрацю між Національними театрами опери і балету міст Харків (Україна) та міста Кишинів (Молдова). В церемонії підписання Меморандуму взяв участь Борис Кремене, начальник директорату мистецтв та креативних індустрій Міністерства культури республіки Молдова.[19]

У червні 2023 Харківський національний академічний театр опери та балету імені М.В.Лисенка підписав договір з Українським інститутом, що працює у партнерстві з Благодійним фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» за фінансової підтримки Міжнародного Фонду «Відродження», щодо реалізації Міжнародної конференції креативних індустрій «Харків. Культура. Залізобетон: виклики, можливості, перспективи». Основною метою заходу є усвідомлення сучасного стану речей у галузі культури та мистецтва, переосмислення набутого досвіду, пошук можливостей і способів трансформації галузі через створення горизонтальних зв'язків як в середині країни, так і в Європі, та вирішення викликів, що постали перед культурною спільнотою України сьогодні. Основне завдання конференції – консолідація креативного суспільства України задля трансформації культурного простору під час війни та після перемоги на засадах основ культурної ідентичності українців. Основним комунікаційним майданчиком конференції було приміщення Харківського оперного театру. Також заходи проєкту відбувалися на території Литовського національного театру опери та балету (Вільнюс, Литва) та Teatro del Buratto (Мілан, Італія). Серед спікерів конференції – керівники культурних установ України, Литви, Італії, Нідерландів, Фінляндії, Німеччини.

Безпрецедентний театральний сезон Харківського театру опери та балету тривав майже 2 роки, з 2021 до 2023 рр. Після паузи, пов'язаної з початком війни, театр вже у березні 2022 поновив свою роботу – спочатку в укриттях, а у липні знову вийшли з відкритими концертами до глядачів. Заходи відбувалися на новому майданчику «Loft stage». Його облаштували у досить безпечному місці в кулуарі театру. Простір вийшов дуже стильний, затишний та з гарною акустикою. Діяльність театр не переривав ні на мить. Десятки, сотні концертів, які й були культурним фронтом. Вони тривали, незважаючи ні на втому, ні на бажання відпочити, ні на об'єктивні важкі обставини, в яких знаходилися артисти – і ті, що перебували в прифронтовому Харкові, і ті, хто вирушив у гуманітарний тур «Європейський шлях». Перебуваючи у турі, театр розробив

понад 20 програм, розрахованих на будь-яку аудиторію й обов'язково музикою українських композиторів.

Водночас на сайті SPICE була розміщена рекламна інформація щодо проведення в серпні 2023 року Харківським театром опери та балету балетної вистави П. Чайковського «Лебедине озеро на воді» в Японії та Греції. Керівництво театру рішучо відмежувалася від цієї анонсованої події: «Категорично заявляємо, що Харківський національний театр опери та балету імені М.В. Лисенка (надалі – Театр, Харківський театр опери та балету) не має жодного відношення до проведення цих вистав. У вищевказаних виставах не приймають участь артисти балету, які працюють в Театрі, а також не використовуються декорації та костюми Театру. Харківський національний театр опери та балету імені М.В. Лисенка вилучив із репертуару твори російських авторів і не популяризує їх за кордоном. З приводу розміщення неправомірної інформації Театр звернувся до Надзвичайного і Повноважного Посла України в Японії». [19]

У серпні балетна труппа театру брала участь у щорічному Міжнародному фестивалі музики та балету в Генуї (Італія) – Nervi Music Ballet Festival, який має більш, ніж піввікову історію. Другий рік поспіль артистів Схід Опера запрошує театральний фонд Карло Феліче і муніципалітет Генуї, які захоплюються високою професійною майстерністю харківських танцівників.

24 серпня 2023 р. артисти та музиканти, які перебували в гастрольному турі «Європейський шлях», провели два концерти: в Соборі Святого Стефана в австрійській столиці, Відні, та в столиці Словаччини, Братиславі, де взяли участь в урочистій ході середмістям Братислави та підготували дві концертні програми на честь Дня Незалежності України.

Свій 148-й театральний сезон Харківський національний академічний театр опери та балету імені Миколи Лисенка 9 вересня 2023 р. відкрив у рідному місті. Святкове дійство пройшло на одному з майданчиків ТРЦ Nikolsky. Цього року відкриття було нетривіальне, адже відбувалося воно у двох містах різних країн – у словацькому Габчикуво та в Харкові.

Харківський національний академічний театр опери та балету вперше взяв участь у XXV Міжнародному театральному фестивалі «Мельпомена Таврії» (м.Херсон). Причому, фестивальні заходи театру відбувалися одразу на двох локаціях, у Харкові та в Габчиково (Словацька Республіка). Гасло цьогорічного ювілейного форуму – «Ми вдома», адже він повернувся до Херсона, який наразі, як і Харків, є прифронтовим містом. Проходив фестиваль з 8 до 16 вересня. У день відкриття до учасників фестивалю зі сцени Схід Опера звернувся в.о. генерального директора-художнього керівника Харківської опери Ігор Тулузов. Він зазначив, що це «велика подія, яка демонструє світові незламність українського народу, його культури». Сцена у Габчиково підтримала фестиваль урочистим концертом «Ми разом», де звучало чимало творів українських композиторів. Відбулося і прем'єрне виконання симфонічної поеми «Запороги» харків'янина Юрія Алжнева, яку дуже тепло прийняли глядачі. Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М.В. Лисенка отримав почесну відзнаку XXV Міжнародного театрального фестивалю.

У жовтні 2023 р. ще одна країна з'явилася на гастрольній мапі європейського туру харківського театру: артисти балету показали балет «Жізель» А.Адана у столиці Хорватії Загребі. Організатором гастролей виступила мистецька агенція ARTertainment (Хорватія). Це був спільний проєкт, в якому взяли участь артисти балету Харківської національної опери та запрошені солісти Словенії та Словаччини.

Запроваджена серія концертів проєкту «Схід Опера – місту-герою Харкову». Артисти відвідали з концертами захисників, які перебувають на реабілітації в одному з санаторіїв Харківщини, провели творчу зустріч в одному з міських пансіонатів для ветеранів праці, взяли участь у благодійному дводенному ярмарку, метою якого було зібрати кошти для допомоги дітям, постраждалим внаслідок бойових дій на території України. Захід проходив у розважальному центрі ARIZONA Place. Там зібралися представники приватних підприємств та турагенцій, що й нині продовжують свою діяльність, підтримуючи українську економіку. «Культурний фронт» став однією зі

складових незламного Харкова у відстоюванні нашої ідентичності. І хоча він останнім часом дещо нагадує партизанський рух, зважаючи на те, які складності доводиться долати працівникам культури, щоб дістатися свого глядача, цей фронт тримається. Схід Опера робить у це свій значний внесок. Адже і та частина трупи, яка сьогодні працює в Європі та ефективно налагоджує культурні зв'язки, інтегруючи національне мистецтво у світовий простір, і ті, хто у рідному місті підтримують співгромадян, роблять все, щоб наблизити перемогу.

1 жовтня, день захисників та захисниць України, які мужньо виборюють нашу свободу та незалежність, артисти Схід Опера відзначили урочистими концертами у двох країнах – на батьківщині та у Словаччині. Святковий концерт до Дня захисників та захисниць України та з нагоди Міжнародного дня музики пройшов у культурному центрі Art Area. У програмі – барвіста музична палітра з оперних арій, класичних творів вітчизняних та європейських композиторів, а також українські народні пісні.

26 жовтня 2023 р. завершилося німецьке турне артистів Харківського національного академічного театру опери та балету ім. М.В. Лисенка з оперою «Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні. Покази відбувалися у Вісбадені, Ройтлінгені,

За результатами V Всеукраїнського театрального фестивалю-премії «ГРА» вистава ХНАТОБ «Вишиваний. Король України» А. Загайкевич вийшла у фінал.

Схід Опера стала єдиним колективом, який не тільки успішно відновив роботу у прифронтовому місті, а й працює одразу на двох локаціях: в рідному Харкові та в Європі, на різних сценах.

1.2. Дніпропетровський академічний театр опери та балету («Дніпро Опера», Dnipro Opera) в умовах воєнного стану

Театр від 20214 року активно займається благодійною діяльністю. Артисти театру постійно організовують та приймають участь у благодійних концертах для воїнів та поранених з зони АТО у лікарнях, госпіталах та

військових частинах, тим самим підтримають бойовий дух та настрої захисників. Театр постійно запрошує безкоштовно відвідати свої вистави та концерти воїнів з АТО та переселенців з Луганської та Донецької областей. Також наші артисти опери, балету та музиканти приймають активну участь у благодійних концертах на підтримку хворих дітей відділення гематології в обласній лікарні.

Від 24 лютого 2022 колектив Дніпропетровського академічного театру опери та балету також призупинив усі вистави й концерти у приміщеннях театру, але не громадську діяльність. Специфіка діяльності Дніпро-Опери полягає у наближеності до лінії фронту міста, який став першим тилом і медичним хабом для поранених бійців ЗСУ і територіальної оборони. У перші ж дні повномасштабного вторгнення театр організував штаб волонтерської допомоги для військових та переселенців, який розпочав роботу вже з 1 березня 2022 року. У зв'язку з великою кількістю вимушених переселенців з дітьми на території Дніпра, що потребували допомоги, волонтерський центр Dnipro Opera відкрив збір коштів для купівлі продуктів харчування та засобів гігієни. Було організовано харчування та забезпечення речами першої необхідності для воєнного шпиталю та інших медичних закладів, котрі приймали ранених бійців. За період роботи центру було надано гуманітарну допомогу більш ніж 3 тисячам вимушених переселенців.

Для дітей переселенців у театрі організували яскраве свято. Захід відбувся до Дня захисту дітей за підтримки депутатів обласної ради та бізнесу: концерт, виступ аніматорів та фото-зони. Креативний підхід продемонстрували керівництво та актори театру. А саме – перегляд мультфільмів у супроводі камерного оркестру театру та балетних мініатюр з популярних дитячих балетів «Білосніжка та семеро гномів» та «Попелюшка». Всі діти мали змогу обрати собі книжку на літо, рюкзаки та солодощі, але і набагато більше – позитивні емоції, посмішки, яскраві спогади. Згодом подібні заходи відбувалися неодноразово і отримали позитивні відгуки глядачів і стали підтримку адміністрації міста.

Артисти балету, співаки, режисери, декоратори зайнялися плетенням маскувальних сіток, збором та сортуванням речей, продуктів, пошуком ліків та допомогою с житлом для вимушених переселенців. І донині співпрацюють із декількома лікарнями, військовими частинами, а також координаційними центрами для переселенців. Також колектив дніпровської опери заручився підтримкою своїх міжнародних партнерів в плані поширення інформації про ситуацію в Україні, збору гуманітарної допомоги, тощо. Театр продовжував свою роботу, але у незвичному для нього положенні: у кравецькій майстерні йшло пошиття не сценічних костюмів, а постільної білизни для шпиталю та плитоносок для бронежилетів. Співробітники театру брали активну участь в укріпленні позицій на блокпостах Дніпра.

Колектив Дніпропетровського академічного театру опери та балету звернувся до Президента США, Президента Франції, Канцлера Німеччини, Прем'єр-міністра Великобританії, Генерального Секретаря НАТО, Урядів та парламентів країн-членів НАТО, Послів та дипломатичного корпусу усіх держав НАТО на підтримку прохання Президента України Володимира Зеленського про закриття неба над Україною. Директори Харківської, Київської, Львівської, Одеської національних опер, Національної оперети, Київського академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва також виступили зі спільним листом до НАТО із закликом до негайного захисту українського неба.[5]

Артисти театру влаштовували концерти під відкритим небом для військовослужбовців. Аби підтримати бойовий дух захисників українською піснею, трупа приїхала до однієї з військових частин області. В програмі було 13 номерів. Виконали Гімн та Молитву за Україну, народні та українські пісні, а також фрагменти з найпопулярніших вистав. Концерт відбувся у польових умовах. Участь у ньому взяли 30 хористів та 10 солістів опери. Для підтримки бійців колектив зробив запис українських пісень, які розмістив на своїх фесбук-сторінках.

Через нестачу професійних кадрів (значний їхній відтік, спричинений евакуацією у більш безпечні регіони і за кордон в перші дні повномасштабного

вторгнення) Дніпро Опера опинився перед проблемою відновлення повноцінної роботи на стаціонарі. Менш з тим у червні театр розпочав покази деяких репертуарних вистав, а також концертів з дотриманням заходів безпеки. Одним з перших відбувся святковий гала-концерт до Дня Конституції за участю солістів опери, хору та симфонічного оркестру Дніпропетровського академічного театру опери та балету. Під час концерту «Мое ім'я – Україна» лунали твори українських та світових композиторів Миколи Лисенка, Мирослава Скорика, Костянтина Данькевича, Джузеппе Верді та Джакомо Пучіні. «Для кожного українця День Конституції – це особлива дата. Навіть під час війни ми радуємо мешканців та гостей міста видатними композиціями, тому що людям зараз вкрай потрібні теплі, щирі, позитивні емоції. Оркестрові твори були присвячені українській тематиці, адже концерт присвячений Дню Конституції України», – зазначив директор-художній керівник театру Костянтин Пінчук. Концерт зібрав кількост відвідувачів. Музичний вечір відкрив відомий диригент, народний артист України Володимир Гаркуша. «Конституція – це головний документ, за яким і зараз живе наша держава. Запорука єдності, свободи та внутрішньої сили українців. Тому ми влаштували святковий концерт напередодні 26-ї річниці ухвалення Конституції на знак того, що Україну не зламати», – сказав Володимир Гаркуша.

10 серпня в театрі відбулась робоча зустріч міністра культури та інформаційної політики України Олександра Ткаченка з керівниками театральних закладів регіону. Під час зустрічі директор-художній керівник театру Костянтин Пінчук підняв декілька питань існування театру в умовах воєнного стану. Головною темою дискусії стала державна підтримка театру в продовженні міжнародної гастрольної діяльності. За умов, коли театр постійно запрошують на гастролі з оперно-балетними виставами, щоб підтримати колектив театру та продовжувати ідентифікувати українську культуру в європейському мистецькому просторі, важливо з боку профільного міністерства активно сприяти отриманню театром дозволу на гастролі. На той час Дніпро Опера отримав запрошення взяти участь у Міжнародному фестивалі «Sud Opera Festival». Отримавши підтримку, театр вирушив у гастрольний тур

театру в Італії, де з успіхом показав кілька вистав опери Дж. Пуччіні «Богема», а також український Гала-концерт у виконанні артистів театру.

День Незалежності України для Дніпровського театру позначився насиченим знаковими подіями. Зранку на площі біля театру відбувся мистецький флешмоб «Музи Незалежності» за участю Dnipro Opera, театру «Драміком», ансамблю «Славутич» та коледжу культури. Два кольори нашого прапора було з'єднано на площі біля театру. Ввечері на сцені театру відбувся святковий концерт та прем'єра балету «Нескорені» на музику «Болеро» М. Равеля. «Дніпро Опера» першим в Україні серед музичних театрів відгукнувся на нові реалії життя в прифронтовій зоні та запропонував глядачам балетну виставу, яка б віддзеркалювала стан нашої країни, нескореність та мужність нашого народу. У балеті «Нескорені» через танець постановники й виконавці прагнули показати справжню ціну української незалежності та свободи, внутрішній стан кожного українця, який сьогодні виборює своє право на існування. В равелівському «Болеро» є щось войовниче – в звучанні малих барабанів. Барабани – це завжди тривога, це якась загроза. Барабани – глашатаї війни, тому не дивно, що грізний тон равелівського «Болеро» справляє неймовірно сильне враження, що тривожить і піднімає. І тому саме ця музика була обрана для хореографічного віддзеркалення стану нашої країни, нескореності нашого народу, який прокинувся від вибухів в ранці 24 лютого 2022 року. Енергетика музики Равеля, її постійно зростаюча напруга підіймає, очищає, розливає навкруги світло, яке не померкне ніколи.[18]

Однією з важливих подій стало повернення на сцену історичного балету на музику Євгена Станковича «Княгиня Ольга» – справжнє культурне явище в українському мистецтві, бо побачити наразі цю виставу можна тільки в Дніпровському театрі. Велика кількість дійових осіб, складна музика, декорації – все це вимагає великих витрат енергії і справжньої майстерності постановників та виконавців. Музика Станковича не просто супроводжує балет, а пронизує кожен мізансцену, жест, позу. Варто згадати, що 2010 року вистава була номінована на Національну премію України ім. Т.Г. Шевченка. Показ

вистави 17 вересня 2022 р. був приурочений до ювілею видатного українського композитора Є. Станковича.

1 жовтня вся музична спільнота святкує Міжнародний день музики. Спеціально для цього свята творча команда театру підготувала справжній парад зіркових музичних творів у виконанні як провідних солістів опери так і молодих талановитих співаків. Саме в цей день відбулося представлення глядачам нових солістів опери, які пройшли конкурси на заміщення вакантних посад, які звільнилися через відтік кадрів на початку повномасштабного вторгнення. В програмі концерту «Love Opera» – арії, дуети, ансамблі з опер «Запорожець за Дунаєм», «Богема», «Шукачі перлів», «Мадам Баттерфляй», «Чарівна флейта», «Весілля Фігаро», «Кармен», «Травіата».

14 жовтня у День захисників та захисниць Дніпро Опера вшанувала пам'ять полеглих захисників України, запаливши свічки та виконавши концерт-реквієм на Алеї Пам'яті м. Дніпро. А ввечері на великій сцені театру відбувся показ прем'єри сезону – балету «Нескорені» на музику М. Равеля, навіяний подіями буремного сьогодні.

Ще однією мистецькою подією гарячого воєнного сезону стала особлива концертна програма: 23 листопада у Дніпропетровському театрі опери та балету відбулася прем'єра програми «Simfo Rock Show» у супроводі великого симфонічного оркестру – яскраве концертне шоу в потужному та професійному виконанні. Це спільний проект театру, гурту BEAST та соліста – рок-співака Івана Ворона. В програмі концерту – хіти з репертуару легендарних гуртів «Scorpions», «Kiss», «Aerosmith», «Queen», «Metallica», «Guns N' Roses», а також культових для кількох поколінь музикантів Bon Jovi, Tina Turner, Elton John, Bryan Adams. Родзинкою вечора стали авторські пісні гурту BEAST. Музичні твори Вольфганга Амадея Моцарта, Карла Орфа, Антоніо Вівальді виконуються в новій музичній інтерпретації. Концерт відбувся на благодійних засадах. Всі кошти, виручені за квитки доправлені на придбання квадрокоптеру DJI Mavic 3 Fly More Combo для мінометників однієї з підшефних військових частин.

Ще однією знаковою подією стала прем'єра програми «Кращі оперні хори» – проєкт, вперше здійснений у Дніпровському оперному театрі. У проєкті задіяні хор, симфонічний оркестр та солісти – Тетяна Галкіна, Віктор Мельник, Андрій Ломакович та Максим Іващук. Також у проєкті взяв участь новий «підрозділ» оперного театру – дитячий хор. Для відбору найталановитіших і дітей було влаштовано спеціальні прослуховування, в результаті яких відібрали 26 найкращих юних вокалістів. Диригентом-постановником концерту виступив Василь Коваль, який щойно на той час переїхав до Дніпра, а до того багато років віддав Львівському оперному театру. Він запропонував поставити таку програму і скомпонував її, розповівши про її підготовку таке: «У Львівському оперному театрі я 16 років служив головним хормейстером і багато працював із хорами. Для кожного театру його хор – своєрідна візитівка. Глядач повинен не просто періодично чути хор під час опер, а й знати його «на обличчя». Тому і з'явилася ідея такої програми, для якої підібрали найкращі хорові партії найвідоміших та найкрасивіших опер. Програма складається з двох блоків, європейської та української музики, та скомпонована за динамікою, драматургією». Загалом у програмі прозвучало 17 хорів із опер Р. Вагнера, Дж. Верді, Ж. Бізе з репертуару театру, а також нові для слухача хори – з «Чарівної флейти» В. А. Моцарта, «Лоенгіна» Р. Вагнера, «Вкраденого щастя» Ю. Мейтуса. У Дніпро Опері планують, що цей проєкт буде присутній у репертуарі довгий час – можливо, зі змінами та доповненнями у програмі, бо світова та українська оперно-хорова спадщина велика, і легко дозволить оновлювати програму.

Пам'яті Голодомору – мільйонів жителів українських сіл, які загинули мученицькою смертю від голоду впродовж 1932-1933рр., солісти, артисти хору і симфонічного оркестру театру традиційно виконали Реквієм Дж. Верді (26 листопада).

Для дітей з Дніпропетровської області в театрі влаштували мистецьке свято до Дня Святого Миколая: аніматори, майстер-класи, новорічні фотозони, солодкі подарунки, квести і призи – саме так розпочалися новорічні свята для малечі з різних куточків області. Понад 300 дітей отримали запрошення від

голови Дніпропетровської обласної ради Миколи Лукашука до Дніпропетровського Академічного театру опери і балету. «Наші діти заслуговують на диво, на приємні емоції, на казку. Попри війну та вибухи. Навпаки – зараз діти потребують позитиву ще більше. День святого Миколая традиційно відкриває час новорічних свят. Тож, саме сьогодні відбувся перший такий захід. Він не останній. Але ми вирішили, що почнемо із запрошення саме дітей наших військових, поліцейських та переселенців», – зазначив голова Дніпропетровської обласної ради Микола Лукашук. Також дітей запросили на перегляд новорічної казки «Снігова королева». Це був прем'єрний показ вистави у Дніпропетровському Академічному театрі опери і балету. До репертуару театру також повернулася оперета «Містер Ікс», яку віднині виконується українською мовою. Серед цікавих та оригінальних концертних програм, які розширили репертуар театру та сприяли залученню нових глядачів – ексклюзивна концертна програма «Щедрик», яка була присвячена 100-річчю першого виконання «Щедрика» англійською мовою. Після 10-літньої перерви на сцену повернувся поновлений балет «Даремна обережність». Він став своєрідним мостом між поколіннями балетних танцівників. Артисти, які зараз танцюють головні партії, ще 10 років тому виходили в цій виставі як учні хореографічної школи, а сьогоднішні педагоги-репетитори тоді танцювали партії головних героїв.

У лютому розпочався гастрольний тур артистів Дніпро Опера у Великобританії, де відбулися покази опер «Кармен» Ж. Бізе, «Аїда» Дж. Верді, «Мадам Батерфляй» Дж. Пуччіні. Керівництво та колектив театру висловили щире подяку Українському дому в Лондоні, (AUGB London branch) за підтримку та запрошення виступити з концертом української музики «Моє ім'я – Україна». Це велика честь для українців – давати цей концерт в теплій українській атмосфері 9 березня, в день народження Тараса Шевченка.[17]

2023 рік для Дніпровського театру був оголошений роком відродження української опери. Офіційну позицію і магістральний напрямок окреслив директор-художній керівник театру Костянтин Пінчук. У театрі розпочалася робота над постановкою опери Семена Гулака-Артемовського «Запорожець за

Дунаєм», прем'єру якої присвятили 160-річчю першої прем'єри цієї вистави. «Я вважаю, що сьогодні саме історія цієї опери для нас дуже актуальна. Кілька мільйонів українців зараз, як і в XVIII сторіччі, вимушені були покинути свою батьківщину. І зараз також, як і запорожці тоді, вони сумують та бажають якомога скоріше повернутися до України. І також ми всі знаємо, чому козаки опинилася за Дунаєм у XVIII сторіччі – як тоді, так і сьогодні Росія не дає Україні і українцям жити спокійно на своїй землі. Як і тоді, ми боронимо нашу землю та намагаємось зберегти свою національну ідентичність», – зазначив К. Пінчук. [20]

Вистава поставлена в класичному форматі, але в сценічному оформленні використані сучасні технології, традиційні українські костюми осучаснені. Над виставою працювали нові творчі сили театру, а саме диригент Василь Коваль та режисер Карина Климентовська, які влилися у колектив з вересня 2022 року. Прем'єра опери «Запорожець за Дунаєм» відбулася 25 та 26 березня 2023, викликавши великий резонанс. Перед прем'єрою у Дніпропетровському театрі опери і балету пройшов показ української моди – вишиванок та українських аксесуарів (вінків, символічних композицій із квітів) дизайнерки Тетяни Щурової. У якості моделей виступали актори театру.

Паралельно в театрі розпочали роботу над створенням опери-буф «Хитрий лис» на музику сучасного композитора Івана Небесного. Це стало спільним проєктом Дніпропетровського Академічного театру опери та балету та Львівської національної опери. Режисером вистави став директор-художній керівник Львівської опери, народний артист України, сценарист та режисер – Василь Вовкун. [21]

Окрім вистав і концертів театр надавав свої приміщення для проведення інших мистецьких акцій. У травні відкрилася виставка робіт дніпровського фотографа Сергія Дівеєва «Миті війни». На виставку Сергій відібрав близько трьох десятків світлин, зроблених за 9 років війни, а не лише з початку повномасштабного вторгнення рф. На цих фото є похорони, зруйновані будинки, поранені, операційні, батьки, що втратили своїх синів та доньок, діти-сироти – все те, що здебільшого залишається за кадром, але з чим ми

стикаємося ледь не щодня, чим сповнений тил. Ця виставка про те, який відбиток лишає війна в житті українців. А її мета – нагадати про те, що війна в Україні йде не рік і не два, а вже десятий рік триває. Місце для фотовиставки Сергій теж обрав не навмання – експозицію відкрили в театрі опери та балету, «аби люди, проходячи на виставу, зайвий раз зупинялися і згадували, що жахи війни не десь там на Сході, а зовсім поряд, і що саме такою є ціна цієї буденної можливості спокійно відвідати театр», – як пояснив сам автор. Виставка тривала до осені.

1 липня 2023 р. Дніпропетровський академічний театр опери та балету закрив свій 49-ий театральний сезон, який був дуже нелегкий, але насичений на творчі події. На додачу до щоденної праці для глядача, волонтерства театр взяв участь у фестивалі-конкурсі «ГРА» з балетною виставою «Лісова пісня» в номінації «За найкращу танцювальну виставу і виставу фізичного театру». У липні ж Дніпровський академічний театр опери та балету став учасником Міжнародної Асоціації оперних театрів «Opera Europa». Високопрофесійний колектив театру, багаторічний досвід та успішні гастролі з оперними хітами «Богема», «Набукко», «Кармен», «Мадам Баттерфляй», «Аїда» у Великій Британії, Італії, Бельгії та Нідерландах дозволили колективу театру звернутися до Асоціації із запитом на вступ. Процедура на вступ була успішно виконана: всі умови дотримані, документи підписані. Статус учасника Міжнародної Асоціації оперних театрів «Opera Europa» для дніпровського оперного це:

- можливість заявити про себе на потужних театральних платформах,
- брати участь у профільних фестивалях,
- реалізовувати цікаві творчі колаборації,
- розпочати культурний обмін артистів та музикантів,
- співпрацювати з відомими європейськими режисерами, диригентами та хореографами.

А отже голосно заявити про себе в міжнародній театральній спільноті та будувати сучасний театр європейського рівня.

Ювілейний, 50-ий театральний сезон Дніпропетровський академічний театр опери та балету відкрив концертом «Моє ім'я – Україна». [21]

Свій 50-й сезон театр продовжив масштабною і резонансною прем'єрою сучасної української опери «Хитрий Лис» композитора Івана Небесного. У 2020 році прем'єра опери «Лис Микита» за однойменною поемою Івана Франка у Львівській Опері гучно прозвучала не лише у львівському, а й у загальноукраїнському контексті. Ця постановка Василя Вовкуна стала переможцем фестивалю-премії «ГРА» у номінації «За найкращу музичну виставу в жанрі опери/оперети/мюзиклу» й увійшла тріумфатором у репертуар театру, користуючись незмінним попитом у львів'ян та гостей міста.

На один із прем'єрних показів до Львова приїхав директор-художній керівник Дніпропетровської опери Костянтин Пінчук і зрозумів, що «вистави саме такого рівня не вистачає у репертуарі» його театру, бо досі тут не було жодної сучасної опери. Він же і запросив В. Вовкуна відтворити цю історію і на дніпровській сцені. Репетиційний період був нетривалим, але інтенсивним. Напевне, ще кілька років тому оперні режисери скептично би поставилися до настільки стислих термінів випуску такої масштабної вистави, але Василь Вовкун з артистами Дніпра довів, що з бажанням можливо досягти гідного результату навіть за короткий проміжок часу. А команда побувала у творчому відрядженні у Львівській опері, де вивчала матеріально-технічну складову спектаклю. Дві вистави, безумовно і схожі, і різні. «Костюми до «Хитрого Лиса» схожі лише на перший погляд, – коментує художниця Анна Іпатьєва. – Як не можна двічі увійти в ту саму воду, так і наш Лис і Ліс змінилися, і до зрубаних смerek на казкову галявину символами мови костюма прийшла війна. Ми з майстринями пошивного цеху працювали з фотографіями костюмів уже готової вистави і першими ескізами, які трактували наново і в яких змінювали те, що вважали за потрібне, інакшим робили крій і комбінували тканини». Візуальну складову вистави, створену талановитими руками художників та майстринь, підсилює світлове обладнання – одне з найсучасніших в Україні сьогодні. Нова інтерпретація підняла рейтинг DniproOpera на якісно новий рівень. «Це стратегічно важлива постановка і тактична перемога Пінчука та Вовкуна. Двох абсолютно самобутніх очільників оперних театрів у різних регіонах України, об'єднаних єдиним бажанням і поривом: створювати новий

сучасний репертуар, конкурентоспроможний, комерційно успішний і талановитий продукт», – зазначила у своїй статті театрознавець Ольга Стельмашевська.

«Хитрий Лис» дніпрян – зроблена за великим рахунком вистава у копродукції двох великих колективів. Саме такий підхід, вочевидь, можна і треба наслідувати й практикувати. Особливо, у важкий для оперного жанру, як такого, час війни, що триває в Україні й заставляє важливі для розвитку процеси уповільнюватися, або ж взагалі ставить їх на «стоп». Проте вітчизняна опера не просто тримається, а видає несподівано якісний і проривний продукт.

Колаборація з іншими оперними театрами України відбувається і на рівні внутрішньої гастрольної діяльності, а також регулярними стали запрошення провідних солістів на засадах обміну між театрами, аби якомога більше глядачів доторкнулися до оперно-балетного мистецтва найкращих його представників.

Дніпропетровський академічний театр опери та балету зберігає класичні традиції, не боїться постійно експериментувати, шукати нові театральні форми, постійно враховує різний вік та смак сучасного глядача. З самого початку і до сьогодні основою діяльності театру є глибока повага до світових і національних культурних традицій, бажання донести до глядачів гуманістичну суть високого мистецтва.

Артисти театру продовжують підтримувати воїнів ЗСУ, влаштовуючи виступи для поранених воїнів та медичних робітників. У фоє театру силами волонтерів на постійній вже основі відбуваються спеціалізовані тренінги для цивільних осіб.

1.3. Одеський національний академічний театр опери та балету в умовах воєнного стану

Масштабні обстріли Одеси відбулися в перші хвилини повномасштабної війни, вночі і зранку 24 лютого. Наступного дня росіяни здійснили невдалу спробу висадки десанту на морському узбережжі біля села Одещини.

Найнебезпечнішими для містян були авіа нальоти, через які загинули десятки людей і поранено сотні; російські диверсанти діяли в Одесі. Евакуаційні потяги почали вивозити мирних жителів з міста в західні регіони.

У зв'язку з введенням на території України воєнного стану, Одеський національний академічний театр опери та балету призупинив показ вистав на невизначений час. Чимало артистів та працівників технічних цехів пішли до лав територіальної оборони міста. Керівництво театру долучилося до ініціативи міністерства культури, підписавши відкритого листа до членів Європейської оперної спільноти від українських членів цієї асоціації, у якому були визначені побажання відносно співпраці з діячами роскультури, які підтримують загарбницьку політику свого уряду.

До 24 лютого в Одеській Опері вирувало насичене мистецьке життя. Тривала підготовка до прем'єри опери О. Родіна «Катерина»: репетиції, прес-конференції, інтерв'ю, створення костюмів та декорацій, щільна співпраця з композитором. Але війна все зупинила.[7]

2 березня 2022 р. за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України, Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти та Одеської обласної військової адміністрації, відбулась мистецька акція «Вільне Небо/Free Sky», яка була покликана підтримати заклик українського народу до держав світу – закрити небо над Україною від ворожих літаків, ракет і бомб, які щоденно руйнують людські життя. Просто неба перед будівлею театру під орудою диригента театру І. Чернецького у виконанні симфонічного оркестру та хору Одеської Опері, прозвучав Державний гімн України, хор з опери Дж. Верді «Набукко», духовний Гімн України «Молитва за Україну», композиція Д. Крижанівського «Реве та стогне Дніпр широкий». Заклик, який звучав поблизу мистецької перлини Європи, почув увесь світ. Члени Асоціації оперних театрів України та генеральні директори-художні керівники музичних, оперних і балетних театрів звернулись до НАТО: запровадити обмежену безпольотну зону над Україною.[24]

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України і введенням воєнного стану, артисти театру впродовж перших місяців знаходилися на простій

відповідно до норм чинного законодавства України. Велика частина творчого персоналу залишилася в Україні. Артисти театру долучилися до Територіальної оборони міста, займаються волонтерством, були призвані до лав ЗСУ. Деякі поїхали за межі країни. Після шоку перших днів театр почав організовувати роботу у нових реаліях. Активно працювали соцмережі, влаштовувалися онлайн-концерти, а також ретроспективні покази вистав.

У цей складний час керівництво театру звернулося до артистів з проханням повідомляти про місце свого перебування, втім контролювати місцеперебування кожного члена колективу в тих умовах було неможливо. Не виключалося, що артистам надходили приватні пропозиції щодо участі у гастролях. У зв'язку з цим керівництво публічно доводило до відома артистів, агентств, імпресаріо і продюсерських фірм, що театром категорично заборонено використовувати ім'я театру й приймати участь у проєктах, які не погоджено з керівництвом театру.

Станом на 1 квітня 2022 року, за даними інтерактивної мапи Українського культурного фонду «Мапа культурних втрат», від вторгнення росії постраждали 150 пам'яток та об'єктів культури. Одеська Опера долучилася до збереження і відновлення культурної спадщини та культурних цінностей. Профспілка робітників культури Одеського національного академічного театру опери та балету спрямувала значну фінансову допомогу до Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти. Театр долучився до ініціативи Всесвітнього Клубу Одеситів зі збору благодійних внесків на підтримку Збройних Сил України. Клуб у свою чергу надав майданчик для проведення мистецьких акцій. Під час благодійних концертів «З любов'ю до України» свою творчість глядачам дарували солісти й музиканти оперного театру. Звучали українські народні пісні, романси українських та зарубіжних композиторів, класичні арії, дуети, популярна інструментальна музика. Вхід вільний (free donation на потреби ЗСУ). Завдяки спільній діяльності до Територіальної оборони Одеси було передано бронежилети, які закуповувались Клубом за внески, зібрані під час проведення благодійних концертів. [14]

21 квітня 2022 р. Одеську Оперу відвідала знімальна група Британської телерадіомовної корпорації BBC News. Під час зйомок сюжету вперше з початку війни у театральній залі запалили світло, до репетицій повернулась балетна трупа, а солісти опери продовжили відточувати майстерність виконання майбутньої світової прем'єри - опери О.Родіна «Катерина». Перед початком занять артисти були проінформовані про особливості роботи театру в умовах воєнного стану, а також був проведений інструктаж щодо дій на випадок повітряної тривоги. Журналісти BBC News показали світу, як змінилось життя Одеської Опері, одного з кращих європейських театрів, з початком російської агресії.

Театр здійснював підготовчі дії, направлені на відновлення роботи (вихід з простою), для чого з'ясовувалося, хто з артистів мав можливість працювати. Адже, згідно п.3 Постанови Кабінету Міністрів України 481 від 26.04.2022 р., у разі перебування працівників державної установи у робочий час за кордоном, без відповідного рішення керівника цієї установи, є порушенням трудової дисципліни. Тому, працівникам театру було запропоновано після отримання повідомлення про початок роботи театру або розпочати працювати на умовах неповного робочого часу, або направити адміністрації одну із заяв: про надання творчої відпустки тривалістю 75 календарних днів або відпустки на необмежений термін без збереження заробітної плати, або – про тимчасове (до закінчення війни) припинення трудових відносин. Жоден з цих варіантів не передбачав звільнення працівника.

Паралельно з відновленням роботи на стаціонарі 6 травня в Німеччині розпочались Гастролі артистів оркестру Одеської Опері з авторською програмою-присвятою дітям України «Disney in Concert. Dreams come True». Проєкт концерту було розроблено ще 2020 року компанією BNK Music Production GmbH та Semmel Concerts Europe. В основі концертної програми покладена музика з найпопулярніших мультфільмів Діснея. З початком війни, за спільним рішенням генеральної директорки-художньої керівниці Одеської Опері Надії Бабіч та художнього керівника BNK Music Production GmbH Вільгельма Кайтеля, концертну програму присвятили українським дітям, які

постраждали в наслідок російської агресії в Україні. Під час гастролей оркестр Одеської Опери виступив на сценах Берліна, Гамбурга, Лейпцигу, Магдебурга, Кельна. Концерти українських музикантів на підтримку дітей постраждалих від війни за весь період гастролей зібрали близько ста тисяч глядачів.

Водночас артисти Одеської Опери на різних майданчиках виступали для військовослужбовців Збройних Сил України, бійців територіальної оборони.

В рамках загальнонаціонального телемарафону «Єдині новини» державний інформаційно-аналітичний телеканал «РАДА» підготував сюжет про 100 днів з початку гарячої фази війни в Україні.

Коли двері Театру зачинились для глядачів, він продовжив свою діяльність в онлайн-форматі задля того, аби увесь час бути разом зі своїми глядачами. На ютуб-каналі театру було запропоновано добірку онлайн-подій Одеської національної опери, які були реалізовані творчим колективом театру під час воєнного стану. Зокрема, 21 травня відбулася онлайн-прем'єра концерту з нагоди Дня Європи. У програмі – фрагменти з найпопулярніших оперних та балетних вистав європейських та українських композиторів. 4 червня відбулась прем'єра онлайн-концерту «Український вимір». В цей вечір глядачі з будь-якого куточку світу змогли стати учасниками свята української музики в Одеській національній опері. Концерт розпочався урочистим виконанням твору Д. Крижанівського «Реве та стогне Дніпр широкий». Під час концерту звучали номери з найвідоміших українських вистав, а також з опери «Катерина» О. Родіна. 12 червня Одеська Опера підготувала ще одну масштабну онлайн-подію. Концертна програма «Феєрії балету» включила номери з популярних балетних вистав на музику композиторів-класиків. «Феєрія балету» – один з найяскравіших онлайн-проектів Одеської Опери, реалізований в умовах воєнного часу з ініціативи генеральної директорки-художньої керівниці театру Н. Бабіч у співпраці потужної творчої команди, зокрема: головного диригента театру В. Чернухо-Воліча, головного художника І. Анісенка, в.о. художнього керівника балету Г. Севояна, асистентки балетмейстера Я. Кисельової, диригента І. Чернецького, режисера П. Кошки, відеорежисера К. Стоянова та звукорежисера О. Незвінського.[24]

17 червня в Одеській Опері після довготривалої вимушеної паузи відбулося відновлення показу вистав. Концерти «Опера Гала» та «Балет Гала», а також оперу «Запорожець за Дунаєм» артисти присвятили Збройним Силам України із вдячністю за мирне небо над театром. Відкрили концерт урочистим виконанням Державного Гімну України. Глядачів заздалегідь було поінформовано про заходи безпеки під час відвідування вистав Одеської національної опери: «У випадку повітряної тривоги показ вистави буде перервано, а всім глядачам необхідно буде пройти в захисне укриття, яке знаходиться у театрі, у супроводі адміністраторів. Кількість місць в залі театру, відповідно до вимог, відповідатиме кількості місць в захисному укритті, відтак кількість квитків буде обмежена. Також при вході до театру буде здійснюватися перевірка металодетектором на предмет виявлення предметів, обіг яких заборонено чи обмежено, або становить загрозу життя чи здоров'ю людей».

Упродовж червня-липня відбувалися гастрольні виступи артистів Одеського національного академічного театру опери та балету країнами Європейського Союзу: разом з іншими українськими музикантами одесити виступали з концертами у Швейцарії, Італії та Німеччині. Організація концертного туру на підтримку Одеського оперного театру стала можливою завдяки партнерам: асоціації «LEGATO Bern-Odessa», фестивалю Interlaken Classics та MUS-E® Germany. Дохід від концертів спрямовано на підтримку колективу Одеської опери під час війни. За час гастролей з концертною програмою на підтримку України та Одеської Опери «Two Steps from Hell» оркестранти виступили в Гофі, Брюсселі, Амстердамі, Парижі, Берліні, Празі, Відні та Кракові. «Two Steps from Hell» збирали на кожній арені від п'яти до семи тисяч глядачів. На одному з концертів в Амстердамі відбулась прем'єра твору сучасного композитора Томаса Бергерсена «Wings for Ukraine» («Крила для України»). У центрі тимчасово переміщених осіб з України було подаровано 400 квитків на концертну програму «Two Steps from Hell» з метою підтримки українців, які постраждали від війни. 28 липня, в рамках європейського гастрольного туру артистів оркестру Одеської Опери «Концерти за мир», у Франкфурті відбувся концерт з нагоди Дня Української Державності

Одеські музиканти у складі «New Odessa String Quartet» виконали струнні квартети В. А. Моцарта, А. Дворжака та українського композитора Б. Лятошинського.[7]

29 липня до Дня Державності Одеська національна опера представила авторський проєкт театру – балет на музику сучасної одеської композиторки Ю. Гомельської «Доля» – це сцени-історії з життя наших сучасників про відповідальність за кожен мить життя, яку дарує нам Доля.

В рамках офіційного візиту Одеську національну оперу відвідав Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш, міський голова Одеси Геннадій Труханов та високопосадовці міста.

21 серпня Одеська Опера привітала містян з Днем Прапора та Днем Незалежності України. В програмі концерту «Під відкритим небом» звучали Державний Гімн України, музика українських та зарубіжних композиторів.

У вересні генеральна директорка-художня керівниця театру Н. Бабіч нагороджена дипломом лауреата рейтингу «Хто наближає Перемогу», що заснований Південноукраїнським Медіа Холдингом. Щорічний рейтинг впливовості відбувся увосьме, проте цього року він особливий і пронизаний ідеєю протистояння агресії проти України. Звідси і така назва традиційного проєкту. Саме тому серед лауреатів лідируючі позиції посіли особи, які безпосередньо відповідають за оборону та підготовку до неї, охорону правопорядку, життєзабезпечення Одеси та області під час воєнного стану. Поруч із державними службовцями, військовими, політиками, підприємцями – волонтери, лікарі, громадські і культурні діячі.

17-18 вересня 2022 р. в Одеській національній опері відбувся прем'єрний показ світової прем'єри опери О. Родіна «Катерина» у постановці режисерки О. Тараненко. Це наймасштабніша за часів незалежної України постановка театру. Ідея створення унікального сучасного оперного твору належить генеральній директорці-художній керівниці Одеської Опери Н. Бабіч. Більше тридцяти років на сцені театру йшла вистава «Катерина» М. Аркаса за однойменною поемою Тараса Шевченка. Але новий час й новий глядач викликали

необхідність пошуку новітніх ідей та їх втілення. Поема «Катерина» оповідає мовою митця ХХІ століття історію про кохання і зраду, вічні людські цінності.

У вересні-жовтні відбувся традиційний, VII Міжнародний фестиваль мистецтв «Оksamитовий сезон в Одеській опері», у якому колектив театру репрезентував шедеври світового та українського класичного мистецтва – твори М.Лисенка, К.Данькевича, С. Гулака-Артемівського, майстерно переплетені мереживом народної пісні, що оповідають про любов і зраду, про одвічну жагу українців до волі, про боротьбу за свободу. Водночас, 1 жовтня 2022 року, в рамках фестивалю в місті Афіни також відбувся показ балету А. Адана «Жізель». 5 000 глядачів, затамувавши подих, спостерігали за балетним дійством у виконанні солістів та артистів балету та оркестру. Багатотисячна публіка театру Одеон неодноразово здіймалась в гучних оваціях, засвідчуючи свою вдячність та захоплення майстерністю і легкістю виконання складних технічних елементів.

Одеський національний академічний театр опери та балету став лауреатом ХХІІІ Загальнонаціонального конкурсу «Українська мова – мова єднання» та отримав почесну відзнаку. Спеціальними дипломами конкурсу у номінації «На видноті світу» за світову прем'єру опери «Катерина» відзначений творчий колектив театру та Генеральна директорка – художня керівниця Надія Бабіч. Загальнонаціональний конкурс «Українська мова – мова єднання» проходить в Одесі вже 23-й рік поспіль та постійно розширює свою географію та сфери суспільного життя. За понад два десятиліття він дійсно став унікальним явищем не лише на теренах Одещини, а й в масштабах України, адже міцно пов'язаний багаторічними творчими, культурними і духовними зв'язками, тісною співпрацею з журналістською, письменницькою, мистецькою, освітянською, науковою та іншими професійними спільнотами, творчими об'єднаннями, діловими колами і владними інституціями.

Третій прем'єрний показ «Катерини» у суботній вечір 8 жовтня гідно завершив 212-й театральний сезон. Він був незвичним і важким та отримав гіркий і відповідальний статус «Сезону воєнного часу». З перших днів повномасштабного вторгнення музиканти, артисти, співробітники театру

встали пліч-о-пліч на захист України. Частина з них вступили до лав ЗСУ та Територіальної оборони, інші – залишилися працювати в театрі, тримаючи оборону на мистецькому фронті, активно долучилися до волонтерства. Разом з тим тривала творча робота.

Новий сезон розпочався прем'єрою вистави для дітей – балету-казки «Білосніжка» у виконанні не тільки солістів та артистів балету, оркестру театру, але і вихованців зразкового ансамблю класичного танцю «Фуєте» школи мистецтв і центру балету «Фуєте-гранд». Одразу ж після прем'єри балетна труппа театру вирушила до Афін, щоб презентувати в Греції нову виставу Одеської національної опери. Виступи проходили на одному з кращих сценічних майданчиків країни – концерт-холі «Мегарон».

У листопаді 2022 р. на запрошення міжнародної організації «Ротарі-клуб» в Румунії з концертною програмою відбулася гастрольна поїздка труппи театру до міста Бирлад (Румунія). Наприкінці місяця у столиці Франції відбувся мультидисциплінарний фестиваль «Східні вихідні» («Week-End a l'EST»). Цього разу у центрі уваги такої помітної події європейської культурної дипломатії – місто Одеса, яке на запрошення французької сторони, презентувало український культурний сектор. 26-го листопада в межах фестивалю відбулася яскрава програма української музики, яку з успіхом представили солісти Одеської опери – заслужений артист України В'ячеслав Горай, Юлія Терещук, Аліна Ворох, Віталій Білий, Ігор Парада.

3 грудня 2022 р. до 300-річчя від дня народження видатного українського мандрівного філософа-містика, поета та композитора Григорія Сковороди в Одеській опері відбувся мистецько-просвітницький проєкт «Філософія щастя» під керівництвом заслуженого артиста України, диригента І. Чернецького. Музично-поетичний світ Сковороди прозвучав у літургійній музиці митця та його послідовників, в українських народних піснях, музичних номерах з опери М. Лисенка «Наталка Полтавка» та творчості сучасних українських композиторів.

20 грудня 2022 р. в Одеському національному академічному театрі опери та балету відбулася прес-конференція. Головна тема – «Одеська опера.

Інтеграція у світовий мистецький простір в умовах воєнного часу». Враховуючи мінливі обставини сьогодення, в умовах блекауту задля створення журналістській спільноті зручних умов роботи, було прийнято рішення провести зустріч з представниками ЗМІ відразу з декількох важливих подій, що об'єднані загальним контекстом, зокрема: отримання театром престижної нагороди – європейського оперного Оскару «Opera Awards»; театральне партнерство зі світовою оперною спільнотою: вистава ОНАТОБ «Мадам Баттерфляй», присвячена вшануванню пам'яті Дж. Пуччіні та Соломії Крушельницької; науковий форум «Одеська опера в контексті європейських музичних традицій: Дж. Пуччіні – С. Крушельницька». Генеральна директорка-художня керівниця театру Н. Бабіч розповіла про роботу Одеської опери в умовах воєнного стану та відзначення європейською спільнотою внеску театру у світове оперне мистецтво у цей важкий час війни. Вона зауважила, що попри усі складнощі, діяльність Одеської опери та її інтеграція у світовий мистецький простір триває. 22-го грудня відбувся показ опери Дж. Пуччіні «Мадам Баттерфляй», присвячений вшануванню пам'яті Дж. Пуччіні та С. Крушельницької, адже саме цього дня світ відзначає день народження композитора (164 роки). А ще вистава стала присвятою українській та світовій легенді оперного співу С. Крушельницькій, 150-річчя якої відзначили 2022 року. Цього разу репертуарна вистава театру пройшла за підтримки Comitato Nazionale Promotore delle celebrazioni Pucciniane («Комітету з підготовки та організації святкування ювілею Пуччіні»). Президент - Альберто Веронезі, Італія). Партнерами проєкту виступили Societa Melodrammatica Internazionale (Італія) та Kitakyushu city opera (Японія) – Міжнародне мелодраматичне товариство та опера міста Кітакюсю.

23 грудня 2022 р. у театральному арт-просторі «Бельетаж-імпреза» відбулася прем'єра мистецького проєкту «Молоді голоси». Цього вечора свою творчість демонстрували артисти, які на початку свого творчого шляху зіткнулися з безліччю викликів, зокрема тривалими карантинними обмеженнями, які довго не давали змоги працювати у повній мірі, та війна, з

початком якої життя докорінно змінилося. У концерті були представлені зразки європейської, вітчизняної класики та український народний мелос.

Зима 2023 через масовані обстріли інфраструктурних об'єктів позначилася частими і тривалими відключеннями електроенергії. Для того, щоб допомогти містянам пережити блекаути, в Одеському національному академічному театрі опери та балету було відкрито «Пункт Незламності».

У лютому 2023 балетна труппа театру виїхала на гастролі у Грецьку Республіку, де в театрі «Мегарон» міста Салоніки представила балет Б. Павловського «Білосніжка».

Опера «Катерина» з кожним показом отримувала все більше прихильників: в телеетері місцевих каналів Суспільного Мовлення пройшла трансляція телеверсії вистави. Це був перший масштабний, ексклюзивний проєкт Суспільного Мовлення за участі багатьох спеціалістів різних підрозділів. Телевізійна версія опери «Катерина» дала змогу ще більшому колу глядачів побачити сучасне мистецьке переосмислення класики, яке відбулося на сцені театру і сприятиме культурній дипломатії та інтеграції у європейській культурний простір. Саме цей проєкт надає нові можливості для трансляції меседжів про існування України як держави зі своїм особливим, неповторним культурним кодом, а також про міжнародне визнання надбань сучасного українського музичного театру.

Також Європейський міждержавний культурний телеканал «ARTE» 24 лютого 2023 р. демонстрував оперу О. Родіна «Катерина» у межах розширеного програмного фокусу «Україна, рік війни в Європі», який канал підготував до річниці російського вторгнення в Україну. Телеканал ARTE – престижний європейський телемовник, заснований угодою між урядами Німеччини і Франції. Понад тридцять років в етері. У центрі уваги – теми, пов'язані з Європою та Євросоюзом, зокрема культура та мистецтво. Аудиторія каналу складається в кожній з окремих країн в середньому 10-12 мільйонів телеглядачів на тиждень.

Рік, що минув від 24 лютого 2022, для Одеської опери, як і для всієї країни, став роком випробування на міцність, витримку та чесність, втіленням

святої віри в силу світла й правди. Попри воєнний час театр представив понад 120 вистав і концертних програм, які відвідало понад шістдесят тисяч глядачів. Театр активно спрямував свою діяльність на підтримку військовослужбовців, як фінансову і ресурсну, так і творчу: провели велику кількість концертів у місцях дислокації захисників; військові та члени їх родин стали постійними гостями вистав театру. Театр продовжив наближати перемогу на міжнародному мистецькому фронті, розвивати культурну дипломатію, відчуваючи підтримку і визнання європейської спільноти. В умовах широкомасштабної російської військової агресії проти України робиться все можливе для збереження іміджу української культури та запобігання спробам дискредитації українських офіційних інституцій. У зв'язку з цим театр офіційно повідомив про те, що у медіапросторі поширюється інформація про гастролі балетних труп, які видають себе за українські, використовуючи у назві своїх «новоутворень» імена всесвітньовідомих театральних брендів, зокрема Одеського національного академічного театру опери та балету. Так в Ірландії (організатор Art One Presents) та Франції (організатор A.A. Organization) рекламуються виступи «The Ukrainian National Ballet of Odessa» (ukrainiannationalballet.com) з балетами П. Чайковського.[14]

Театр офіційно наголосив, що дана трупа ніякого відношення до Одеської національної опери не має, а керівництво «The Ukrainian National Ballet of Odessa» використовує подібність у назві, відеоматеріали вистав та неправдиву інформацію у рекламі, чим вводить в оману глядачів, дискредитуючи славетне ім'я Одеської опери.

На неодноразові звернення щодо припинення цієї протиправної та антиукраїнської діяльності керівництво «The Ukrainian National Ballet of Odessa» належним чином не реагує і попри всі заклики мистецької спільноти бойкотувати репертуар російських композиторів відмовляється вилучати балети, які в усьому світі асоціюються із культурою агресора.

На прохання керівництва Одеської національної опери, для остаточного з'ясування ситуації і отримання допомоги з боку міжнародної спільноти у припиненні шахрайських дій «The Ukrainian National Ballet of Odessa» Посол

України у Франції пан Вадим Омельченко звернувся з листом до Міністра культури Франції мадам Рими Абдул Маяк: «В умовах масштабної війни, яку росія веде в Україні, російсько-українська мистецька співпраця не є можливою. Така співпраця, яку допускає «Український національний балет Одеси», йде на користь російській пропаганді проти України та відволікає увагу від боротьби українського народу за свою незалежність та ідентичність, а також від злочинів, які росія зараз чинить проти українців. Ми вдячні французьким друзям за можливість представляти українську культуру. Тому просимо Вас, шановна пані Міністре, вжити всіх заходів для недопущення виступів трупі «Український національний балет Одеси» у містах Франції, щоб не дискредитувати ім'я Української Держави та не плутати справжню українську культуру з російською пропагандою».

Керівництво та увесь колектив Одеської національної опери засуджують діяльність представників культури і мистецтва, які будь-яким чином пов'язані із російською культурою та дискредитують українські офіційні інституції. Ми сподіваємось на дієву підтримку від вітчизняної та міжнародної спільноти і очікуємо якнайшвидшого припинення антиукраїнської діяльності «The Ukrainian National Ballet of Odessa».[24]

Водночас понад 130 артистів трупі Одеської опери з успіхом гастролювали у Нідерландах, про що театр постійно повідомляв на своїх офіційних сторінках.

Театр невпинно працює, продовжує рухатися вперед, несе потужні мистецькі сенси. За рік роботи під час війни тут представили понад 150 вистав і концертних програм, які відвідало майже вісімдесят тисяч глядачів; виготовили понад 1000 костюмів та головних уборів; створили нові декорації; продовжили ремонтні роботи будівлі театру і енергоблоку.

Відбулося два міжнародних фестивалі, гастролі театру в різних країнах світу. А головне, випустили дві масштабні прем'єри. Під завісу 213-го театрального сезону (17,18 та 25 червня) театр представив глядачам балет-казку українського композитора Юрія Шевченка «Дюймовонька». Спеціально на замовлення театру створено музику, лібрето та хореографію. Сьогодні

вітчизняний музичний світ неможливо уявити без творчого спадку сучасного українського композитора Юрія Шевченка, мистецьку долю якого визначає саме музика для театру. Театральний доробок митця – понад 100 вистав, які він представив на сценах музичних, драматичних, дитячих театрів. Диригент-постановник В. Врублевський. Сценічну версію відомої казки створила творча команда балетмейстерів - постановників: хореограф-постановник та режисер, заслужений артист України Г. Севоян, хореограф-постановник – народний артист України В. Литвинов. У час війни, коли наші співвітчизники, насамперед діти, потерпають від наслідків війни та суворого стресу, поява в репертуарі балету-казки стала справжньою подією.

Побачили світ нові концертні проекти та програми, зокрема «Містерія Різдва», «Одеська опера – українська душа Європи», «Червоне та чорне», «Українські крила», «Перлини французької музики», «Територія любові», «Різдвяні дзвіночки» тощо. В рамках мистецько-освітньої концепції театру надзвичайно плідно пройшов цикл ексклюзивних програм для юних глядачів «Подорож маленького музиканта». Стрімко набрала обертів оновлена театральна локація – арт-простір «Бельетаж-імпреза».

Протягом сезону театр активно діяв щодо підтримки військовослужбовців: як фінансової і ресурсної, так і творчої. Провели велику кількість концертів у місцях дислокації наших захисників; військові та члени їх родин є постійними гостями вистав театру, донатимо на ЗСУ.

Європейським визнанням роботи і творчості Одеської опери стало здобуття престижної міжнародної нагороди «INTERNATIONAL OPERA AWARDS» – «Оперного Оскара» у номінації «Найкращий оперний театр». Міжнародне журі особливо відзначило мужність і стійкість колективу театру, який продовжував працювати попри виклики воєнного часу, небезпеку та руйнування.

Театр продовжував наближати Перемогу на міжнародному мистецькому фронті, розвивати культурну дипломатію. Гастролювали в Італії, Португалії, Греції, Нідерландах, Бельгії, Швейцарії, Німеччині, Естонії, Молдові, Румунії і Франції; взяли участь у міжнародній мистецькій конференції в Берні

(Швейцарія). 16-18 червня у Республіці Молдова відбувся 6-й фестиваль класичної музики «DescOpera». У мистецькому форумі взяли участь понад 300 учасників з трьох країн – Республіки Молдова, України та Румунії. Колектив Одеського національного академічного театру опери та балету представив публіці оперу П. Масканьї «Сільська честь». Цьогорічний фестиваль класичної музики «DescOpera» відбувся у форматі трикутника солідарності Кишинів - Одеса - Ясси та проходив під егідою Міністерства культури Республіки Молдова, Національного театру опери та балету ім. Марії Бієшу за стратегічної підтримки проєктів USAID Moldova, уряду Швеції та Британської агенції з міжнародного розвитку.

29 червня 2023 р. на Співочому полі Вільянді (Естонія) відбувся гала-концерт Одеської опери «Sveooper 4.0». На запрошення художнього керівника мистецького форуму «Літня опера Вільянді» Юрі Лейтена, під орудою заслуженого артиста України Ігоря Чернецького, на сцені Співочого поля виступили знані у світі солісти Одеського національного академічного театру опери та балету: заслужені артисти України Владислав Горай та Дмитро Павлюк, Анна Литвинова, Марина Наймитенко, лауреат числених міжнародних конкурсів Віталій Білий, а також запрошений соліст Одеської Опери та соліст Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка - заслужений артист України Олег Злакоман. Супроводжував виступ українських митців Естонський молодіжний симфонічний оркестр.

У програмі концерту прозвучали найпопулярніші арії з класичних опер, та справжньою окрасою стала українська музика: арії з опер «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Назар Стодоля» К. Данькевича та народні мелодії. У виконанні Естонського молодіжного симфонічного оркестру прозвучала також «Мелодія» М. Скорика.

9 липня 2023 р. Одеська національна опера завершила 213-й театральний сезон показом сценічної кантати К. Орффа «Carmina Burana», проте не припинила роботи, і у липні на глядача чекали різноманітні концертні програми, серед яких прем'єра гала-імпрези «Ми Є!» за участю інструментального ансамблю «Одеська Камерата», солістів опери та артистів

балету (15 липня 2023). Назву програмі дав твір «Ми є» – геніальний парафраз Юрія Шевченка на мелодію Державного Гімну України. У програмі були також нові твори вітчизняних сучасних композиторів та відомі українські мелодії А. Кос-Анатольського, О. Білаша, М. Лисенка, А. Караманова тощо. Нова імпреза «Ми – є!» - це неочікуваний мікс та музичний екскурс різнобарвною Україною та екзотичною Латинською Америкою. Адже у другому відділенні глядачі занурилися у експресію музики танго в творах А. П'яццолі, К. Гарделя, Р. Гальяно тощо. Особливо натхненно і тепло публіка сприйняла українську пісню - танго Ярослава Барнича «Гуцулка Ксеня» у виконанні соліста опери Василя Добровольського. На завершення програми як символ нескореності та Перемоги пролунало «Танго свободи» Астора П'яццолі – Libertango.

В ніч на 14 серпня 2023 р. внаслідок ворожої атаки російських окупантів на м. Одесу, постраждала будівля та окремі приміщення виробничих майстерень Одеського національного академічного театру опери та балету. Спеціальна комісія, що проводила обстеження об'єкту, повідомляє про таке: бетонні та несучі конструкції будівлі не зазнали істотних руйнувань. Проте, у багатьох приміщеннях, зокрема художньо-декораційного та бутафорного цехів, складу декорацій розбиті вікна, пошкоджені віконні рами. На фасадній частині будівлі утворилися істотні тріщини, зіпсовано зовнішнє штукатурне оздоблення та центральні ворота. Зазначені наслідки руйнування вимагали термінового усунення задля продовження виробничого процесу, забезпечення відповідних умов збереження майна, що знаходиться всередині. Було роблено усе, аби якнайшвидше забезпечити відповідні умови для продовження виробничого процесу і повернення майстерень до нормального графіку діяльності.

Присвятою Одеського національного академічного театру опери та балету Дню Незалежності України став Восьмий фестиваль мистецтв «Оксамитовий сезон в Одеській опері», який відкрився саме 24-го серпня 2023 р. Символічно, що фестиваль відкрився сучасною оперою О. Родіна «Катерина». В оновленій трактовці Одеської опери - це справжній протест, що лунає як данина пам'яті про страшну ціну, яку платять українці за свою державність і незалежність.

Одеська «Катерина» наче промовляє усьому світові: «Ворог хоче знищити Україну, а отримає наше друге народження!»

У вересні вперше в Одеській опері відбувся ексклюзивний проєкт «Прийдешній геній. Ukraine Classic. NEXT», який покликаний відкривати світу нові імена молодих, талановитих українців. Обдаровані діти, талановиті юні та молоді виконавці – музиканти, співаки, танцівники, диригенти, блискучі творчі колективи у супроводі оркестру театру і за участю солістів опери та балету презентували своє мистецтво на головній сцені Одеси. Популярна класика з опер В. А. Моцарта, В. Белліні, Дж. Пуччіні, мюзиклів і оперет Й. Штрауса, Л. Уеббера, Дж. Сарторі; культові твори Й. С. Баха, Ф. Мендельсона, А. Вівальді, М. Скорика, О. Родіна; фрагменти улюблених балетів – «Дон Кіхот» та «Пахіта» Л. Мінкуса, «Жизель» А. Адана, «Дюймовонька» Ю. Шевченка, сучасна хореографія і піснеспів. Така насичена програма була представлена тандемом визнаних майстрів сцени і нового покоління митців. Концертна імпреза «Прийдешній геній» стала одним із заключних акордів Восьмого фестивалю мистецтв «Оksamитовий сезон в Одеській опері» та була реалізована в межах спеціальної освітньо-мистецької програми театру.

Одеська опера пишається тим, що гідні представники театрального колективу стали на захист країни. Чотирнадцять співробітників театру служать у лавах ЗСУ. Це – артисти оркестру Олексій Герасимов, Олександр Чупира, Олександр Тарасенко та Андрій Шелудяков; репетитор по вокалу Едуард Погосов та артист хору Артем Шутяк; артист балету Віталій Роздайбіда; фахівці інженерно-технічних служб Сергій Архіпов, Віталій Ремешевський, Роман Ващишин, Олексій Пташник, Віталій Мороз, Валерій Мокану, Андрій Погорецький.

Дорогою ціною власного життя захищав Україну артист балету Одеської опери Ростислав Янчишен, який загинув 19 квітня на фронті під час виконання бойового завдання. Захищаючи незалежність, суверенітет і територіальну цілісність нашої держави від російських окупантів, виявивши стійкість та мужність, героїчно загинув працівник театру, інженер I-ї категорії дільниці вентиляції та пиловидалення Сергій Архіпов.

Театр повсякденно опікується потребами ЗСУ: як ресурсними, так і творчими. Українські захисники та захисниці, члени їх родин є постійними гостями театру. Майже чотири тисячі осіб стали глядачами та прихильниками Одеської опери, яка здійснила понад 20 концертів у місцях дислокації військових в Одесі, Южному, Чорноморську, Роздільній.

Вже другий рік поспіль з величезним успіхом відбуваються виступи Одеського національного академічного театру опери та балету в Афінському театрі «Іродіум». 2 жовтня із аншлагом пройшов балет Л. Мінкуса «Дон Кіхот» у супроводі оркестру Одеської опери під орудою заслуженого артиста України І. Чернецького. Виставу відвідали Посол України у Грецькій Республіці Сергій Шутенко та представники посольств 16 країн, що діють на території Греції. В жовтні пройшли гастролі балетної трупі театру у Греції та оперної – в Бельгії та Нідерландах. Гастролі ще раз переконливо продемонстрували, що презентація українського мистецького потенціалу в Європі – це потужний інструмент у боротьбі проти російської навали і пропаганди та ствердження іміджу сучасної України.[24]

Одеська Опера дарує можливість знайомства з композиторами, які створюють музику в наш час, у циклі «Нова Музика України», де кожна імпреза – це не лише різноманітні програми, а й реальне спілкування з композитором в театральному просторі. Глядачі мали можливість познайомитися з Олександром Родіним, Золтаном Алмаші, Мирославом Волинським, Іваном Небесним, твори яких все частіше виконуються не лише в Україні, а й на теренах далекого і ближнього зарубіжжя.

5 грудня світ відзначає Міжнародний день волонтера, встановлений 1985 року резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Одеська національна опера, зокрема, чимало її працівників з перших днів війни долучилися до волонтерської діяльності. Театр та його профспілкова організація активно спрямували свою діяльність на підтримку військовослужбовців, як фінансову і ресурсну, так і творчу: збір коштів та придбання спорядження, технічних засобів і засобів індивідуального захисту для українських захисників; численна кількість концертів у місцях дислокації

захисників України в Одесі, Южному, Чорноморську, Роздільній; запрошення військових та членів їх родин на кращі репертуарні події (понад три з половиною тисячі осіб). Долучившись до діяльності на підтримку українського народу та Сил оборони України, Одеська опера об'єднує зусилля задля здобуття повної перемоги над російськими агресорами.

У грудні виповнилося 100 років від дня утворення професійної трупи в Одеській опері. З перших днів існування театр став центром громадського і музичного життя Одеси. На його сцені виступали найвідоміші митці Західної Європи, гастролювали світові зірки, були представлені блискучі антрепризи. Проте власної трупи в театрі не існувало. Тож саме 7 грудня 1923 року вперше Одеська опера представила свою професійну трупу. Це стало новою важливою віхою розвитку та становлення нашого театру. У цьому ювілейному році (213-214 театральні сезони) трупа театру представила глядачам понад десять прем'єрних вистав, концертних програм та мистецьких проєктів. Опера О. Родіна «Катерина» успішно пройшла перший тур на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2024 року і стала номінанткою другого туру.

1.4. Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької в умовах воєнного стану

Колектив Львівської національної опери імені Соломії Крушельницької, як і усі заклади культури в Україні, від 24 лютого 2022 призупинив не тільки показ вистав через повномасштабне російське вторгнення, а й усі проєкти й задуми художнього керівництва і особисто лідера театру Василя Вовкуна, який на початку 2022 переміг у конкурсі на посаду генерального директора-художнього керівника, був готовий надалі втілювати унікальні та знакові для української та європейської оперної справи проєкти. У планах було оновлення технічного оснащення театру. Але все змінила війна. Львів вже з перших днів почав перетворюватися на місце переселення і прихистку людей з усіх областей

України. Попередньо придбані глядачами квитки залишилися дійсними. Ними пізніше безперешкодно скористались, коли ситуація в країні, дещо стабілізувалася. Театр переформатував свою роботу: допомагали як волонтери, у цехах почали шити не сценічні костюми, а те, що потрібно для фронту. Багато чоловіків відразу ж пішли в тероборону, а дехто – й у ЗСУ.

Діяльність театру під час війни кардинально різниться: від «лікування» мистецтвом до створення необхідної продукції на потреби української армії. Волонтерська діяльність у перший місяць стала основною. За дверима театру функціонував колектив, який намагався бути корисним країні у будь-який спосіб. Дирекцією театру було налагоджено співпрацю щодо гуманітарної допомоги та проведення інформаційної кампанії зі світовою митецькою спільнотою. Генеральний директор-художній керівник Львівської національної опери Василь Вовкун виступив із відеозверненням щодо підтримки вступу України в Європейський Союз: <https://www.youtube.com/watch?v=SjHCJw4knJQ> Артисти балету театру записали хореографічну композицію, з вимогою до НАТО закрити небо над Україною.[4]

Пам'ятними подіями став візит генерального директора Литовського національного театру опери та балету Йонаса Сакалаускаса та добродійна гуманітарна підтримка від Паризької опери (Opéra national de Paris). Згодом у театрі була створена Волонтерська ініціативна група, яка займалася та продовжує функціонувати, забезпечуючи купівлю та передачу спеціалізованої техніки, медикаментів, речей першої необхідності для немовлят та їх батьків тощо.

Диригентом І. Чередніченком було ініційоване створення музичної бібліотеки Stand with Ukraine на сайті театру, де розміщені ноти творів українських композиторів – від епохи Бароко до сучасності. Зібраний нотний матеріал пропонується до виконання світовим колективам у концертних програмах на знак підтримки українському народу. Партнерами проекту стали видавництво «Музична Україна», «Центрмузінформ» Національної спілки композиторів України, безпосередньо автори сучасної музики. До оцифрування музичної спадщини та упорядкування нот долучилися близько 20 волонтерів:

диригент, художній керівник Академічного симфонічного оркестру Чернівецької філармонії Й. Созанський; керівниця оркестру Народного ансамблю пісні і танцю Львівського національного університету імені І. Франка «Черемош» Оксана Ступак; викладачі Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка О. Макаренко та К. Созанська; студенти та аспіранти музичних академій Львова та Києва.

Водночас продовжувалася творча робота: музиканти працювали над циклом концертних програм, який отримав спільну назву «З вірою у перемогу!». Перший концерт, який Львівська національна опера представила під час війни, прозвучав просто неба: 26 березня театр разом із Львівською національною музичною академією ім. М. В. Лисенка презентували спільний мистецький проєкт «Музична героїка у творчості Миколи Лисенка: до 180-річчя від дня народження композитора». На площі перед Львівською оперою прозвучали увертюри, арії із опер, кантата «Б'ють пороги», солоспіви та хори М. Лисенка у виконанні солістів, хору та оркестру колективів обох інституцій.

Львівська опера першою, вже 1 квітня, відкрилася для глядачів, чим хотіли додати людям віри у перемогу. Інституція театру має виконувати ідеологічну і духовну функцію. В керівництві театру розуміли важливість відновлення роботи, бо інакше був ризик втратити й колектив театру: в багатьох театрах музиканти, артисти хору, а особливо артисти балету виїжджали за кордон.

Розпочали роботу саме з циклу концертів «З вірою у перемогу! Мистецтво надихає жити». Перші концертні програми зі світовою оперною та балетною класикою, а також виконанням творів українських композиторів, зокрема, для дітей, мали символічну назву – Віра, Радість, Краса, Надія. Кожним із концертів артисти прагнули подарувати публіці більше сил та позитивних емоцій, розраду і співпереживання, яка потрібна усім, щоб здолати спільний шлях до перемоги. У програмах взяли участь не лише артисти та музиканти Львівської національної опери, але й вимушені переселенці – артисти з інших оперних театрів України. Зокрема, солістка балету Національної опери України у Києві Олена Карандеєва, солісти опери Вероніка

Коваль, Сергій Леденьов, Сергій Крижненко й соліст балету Денис Онуфрійчук Харківського національного академічного театру опери та балету імені М. В. Лисенка / «Схід Опера», солістка балету Катерина Шмігельська та артистка балету Марина Гулега Дніпровського державного академічного театру опери та балету та ін. Слухачі та виконавці мали призвичаїтися до нових реалій: у випадку повітряної тривоги усі повинні пройти в укриття, облаштоване в підвалах театру. Відтоді кількість місць для продажу залишається обмеженою і відповідає кількості глядачів, які можуть вміститися в укритті.

Коли театр відновив роботу, було помічено, що в більшості глядачі – біженці, частина з яких в оперному театрі уперше взагалі. Люди йшли до театру, аби відірватися від тривожних новин принаймні на дві чи три години. Тоді ж театр запровадив за обов'язкове виконання Державного гімну України перед кожною виставою. Львівська опера і донині – єдиний театр в Україні, котрий дотримується цього правила щодо виконання Гімну.

Були відновлені систематичні вистави поточного репертуару. Окрім шедеврів європейської класики (Моцарт, Россіні, Верді, Вагнер, Пуччіні) львівська афіша включає найбільший, порівняно з іншими театрами України, та найрізноманітніший у стильовому відношенні відсоток національного оперного репертуару – від Бортнянського, Гулака-Артемовського, Лисенка – до Мейтуса, Данькевича, Скорика, Станковича та Небесного. Відносно невелика перерва у роботі, а також об'єктивно найменший порівняно з іншими оперними театрами відтік кадрів з причин евакуації, дозволила досить швидко повернутися до штатної роботи.[21]

Ще одну символічну акцію було запроваджено в театрі в перші дні відновлення роботи на стаціонарі: під час виконання «Stabat Mater», 22 квітня, у Страсну п'ятницю окремі ряди партеру театру, залиті червоним світлом, були вільними, а на кріслах розміщені символічні квіток на концерт і квітка. Таким чином у театрі вшанували пам'ять загиблих на війні військових та цивільних, які ніколи більше не зможуть відвідати вистави театру чи принести квіти артистам. Зокрема, серед вшанованих особисто невинних жертв російської

агресії – розстріляні в м. Ірпінь батьки головного диригента Львівської національної опери Івана Чередниченка.

У травні 2022 р. Львівська Опера у співпраці із партнером «Контрамарка» реалізувала благодійний проєкт «Together with Ukraine» – серію онлайн-концертів та вистав відомих творів українських композиторів, які транслювалися наживо. Цією серією вперше в Україні Львівська національна опера започаткувала продаж онлайн-квитків: приєднатися до трансляції змогли глядачі із різних країн світу, зокрема, України, Великої Британії, Польщі, Італії, Литви, Латвії та ін. Презентували три онлайн-події, виконавши знакові твори української культури різних епох: Симфонію №3 Б. Лятошинського; фолькоперу-балет «Коли цвіте папороть» Є. Станковича; цикл духовних хорових концертів Д. Бортнянського. Феєрія «Коли цвіте папороть» Євгена Станковича транслювалася наживо із залу театру, її виконавцями стали хор, солісти, балет та оркестр Львівської національної опери та запрошений диригент, народний артист України Володимир Сіренко. На початку сезону «Коли цвіте папороть» вперше транслювалася на сайті найновіших європейських оперних постановок «Opera Vision», ставши першою українською оперою, яка стала доступною для перегляду багатомільйонній світовій аудиторії цього сайту. Трансляція духовних хорових концертів Дмитра Бортнянського, українського композитора, чия спадщина досі нахабно привласнюється Росією, відбувалася наживо із самого серця Львова – старовинного барокового Гарнізонного храму святих Апостолів Петра і Павла, що є центром душпастирства силових структур України. Спів камерного хору Львівської національної опери під орудою диригента Вадима Яценка – був спільною молитвою за захисників України, зокрема, бійців полку «Азов», які нині перебувають у полоні.

Загалом завдяки придбаним квиткам було зібрано понад 159 тисяч гривень. Частина коштів була направлена на технічне забезпечення подій. Благодійні внески спрямовані на купівлю мобільного шпиталю. Проєкт відбувався за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики

України, Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти, Національної спілки театральних діячів України.

На підтримку українських військових солісти Львівської національної опери ініціювали онлайн-проект «Колискова для солдата»: оперні співачки здійснили відеозапис пісень українських композиторів та обробок народних пісень. Основною метою проекту є не лише підтримати бойових дух наших воїнів, але й надати моральну підтримку, подарувати музичну релаксацію заради спокою, самозаглиблення та натхнення українською культурою, яку боронять наші захисники. Символічними стали місця зйомок – укриття оперного театру чи технічні приміщення, де доводиться ховатися артистам під час оголошення повітряних тривог. Золоте оздоблення сцени і яскраве світло софітів поступається місцем правдивій реальності, у якій доводиться співакам та співачкам проводити репетиції у воєнний час.

Увага всього світу в перші місяці гарячої фази війни була прикута до подій в Україні, зокрема й мистецьких: франко-німецький телеканал Arte.tv зняв і випустив документальний фільм «Un opéra dans la guerre | Опера на війні» про діяльність Львівської національної опери під час війни. 33-хвилинний документальний фільм – унікальна історія про опір Львівської національної опери повномасштабному російському вторгненню на культурному фронті. Правдива та відверта розповідь про силу української культури, яка не підвладна цинічному руйнуванню російських загарбників. Впродовж двох тижнів квітня 2022 року французько-польська команда журналістів у складі Пеггі Брюгієр (Peggy Bruguière), Яцека Блащика (Jacek Blaszczyk) та відомого оператора Вінсента Рембо (Vincent Rimbaux), володаря міжнародної премії Emmy 2020, провели поруч з артистами Львівської національної опери. Команді вдалося відчувати та зафіксувати увесь спектр невідомих емоцій колективу театру: хвилювання та напруження від звуків повітряної тривоги, сльози від безповоротних втрат рідних та радість від можливості знову виходити на сцену, не зважаючи на усі загрози. Впродовж фільму наскрізною лінією проходить особиста історія та реакція на обставини генерального директора-художнього керівника театру Василя Вовкуна, соліста опери, а також добровольця ТРО, а

нині ЗСУ, Тараса Березанського, провідних солістів балету і сімейної пари Ярини Котис і Олександра Омельченка. Прем'єра фільму з українським дубляжем відбулася у театрі – спеціально для колективу Львівської національної опери.[15]

Щодо підтримки безперервності внутрішнього культурного процесу Львівська Опера прийняла у себе і провела акції XXIV Міжнародного театрального фестивалю «Мельпомена Таврії», який внаслідок російської агресії не міг відбуватися в окупованому Херсоні. Фестиваль 23 роки поспіль проходив у Херсоні, куди з'їжджалися театри України та світу із найновішими постановками вистав. Цьогоріч, окупований Херсон не став столицею театрального мистецтва. Проте, про фестиваль та окупацію міста говорили зі сцен понад 60 театрів, 34 міст та 11 країн світу. Через воєнні події фестиваль змінив свій формат проведення: вистави відбувалися на сценах театрів, які вирішили приєднатися і підтримати це український мистецький форум. Президент фестивалю, народний артист України Олександр Книга, який певний час перебував у полоні окупантів, відкриваючи прес-конференцію у Львівській опері, зазначив: «Ніхто і ніщо не може перервати наш крок вперед. Формат фестивалю змінився: він буде проведений не у Херсоні, а на різних сценах, у різних містах, країнах, які нас підтримали. І усюди будуть говорити про Україну, говорити про Херсон – це наша культурна дипломатія в дії». Географія фестивалю вражає, адже у ньому задіяно 57 театрів із 34 міст та 11 країн світу: Україна, Португалія, Чехія, Польща, Туреччина, Грузія, Німеччина, Румунія, Франція та вперше – Японія і США. На фестивалі працювала освітня платформа, у межах якої відбувалися онлайн-лекції та майстер-класи, покази фільмів, діяла літературна сцена. Спеціальними гостями стали внутрішньо переміщені особи, які вимушено покинули свої домівки. Відкрили фестиваль на сцені Дзеркальної зали Львівської національної опери театралізованим дійством «Ми» за поезією А. Матвійчука 11 червня 2022 р.

У непростих умовах воєнного стану Львівська опера продовжила втілювати власні амбітні проекти магістрального «Українського прориву»: це і світова прем'єра опери Євгена Станковича «Страшна помста», і ювілей

патронеси театру Соломії Крушельницької, і відзначення трьохсотріччя національного генія – Григорія Сковороди. Проєкти було втілено восени та взимку 2022, і жоден з них не став формальним, офіційним. Добра традиція театру – комплексний характер проєктів – чітко виявилась у кожному. І кожний продемонстрував креативність команди, її налаштованість на нетривіальні рішення та прагнення говорити з глядачем про колізії сьогодення.

Найнесподіванішим рішенням був формат відзначення ювілею Сковороди: модерн-балет, електронні звучання (композитор Дмитро Данов), сучасні обробки сакральних українських піснеспівів, акробатика, відеопроєкції, автентика, – компоненти, здавалося б, непоєднувані та слабо дотичні до образу мандрівного українського філософа. Назву «Пізнай себе» можна сприйняти як ключ до розуміння ідеї авторів та ідей Сковороди. Тоді саме таким – вільно асоціативним, ірреально-парадоксальним, внутрішньо суперечливим і водночас сердечним, тендітним, безкінечним та всеохопним – постане перед нами світ Сковороди і Світ людства...

Проєкт відзначення 150-річчя Соломії Крушельницької об'єднав низку акцій. Це і виставка «Історія триумфу», яка запропонувала погляд на долю видатної співачки крізь нову оптику – траєкторію успіхів та злетів співачки. Відбулася презентація книги про С. Крушельницьку – біографічного роману О. Балабка «Кімоно для Баттерфляй». Входили до проєкту і театральні вистави, пов'язані з іменем та долею оперної діви (опера «Мадам Баттерфляй» Пуччіні, балет «Повернення Баттерфляй» Пуччіні-Скорика, драма «Саломея» Н. Давидовської). Центром проєкту став гранд-концерт «Соломія, Brava!». У виконанні солістів театру та гостей з Дніпра, Києва, Одеси, Харкова прозвучали арії та номери з опер, які входили до репертуару Крушельницької.

На честь 80-річчя Євгена Станковича 13 листопада 2022 відбулася світова прем'єра його опери «Страшна помста» на сюжет з однойменної повісті М. Гоголя. Надскладне завдання, високі амбіції, критичні умови, відсутність світла за 45 хвилин до початку вистави – і злагоджена командна робота, нескореність духу, професіоналізм. Усе це плюс геніальна музика, втілена запрошеним диригентом Володимиром Сіренком, забезпечили прем'єрі закономірний успіх.

Робота над виставою тривала з 2019 року, і тоді постановниками, німецькими митцями, режисером Андреасом Вайріхом та дизайнеркою костюмів Анною Шеттль альянсу війни не передбачалися. Утім реалії війни, репетиції, під час повітряних тривог, ворожих обстрілів, аварійних відключень світла не дозволили їм абстрагуватися від актуальності подій, уникнути паралелей із жахливими подіями сьогодення. Сприймати й аналізувати цю постановку виходить крізь призму війни. Постановка отримала не тільки схвальні відгуки преси, глядачів, але й міжнародне визнання – вона була нагороджена «оперним Оскаром».

Через вилучення з репертуару творів російської класики, зокрема, традиційних для новорічних святкувань «Лускунчиків», репертуар Львівської опери не зазнав значних втрат. Адже з входженням у новорічно-різдвяний цикл в театрі давали оперету «Летюча миша» Штрауса та концерт «Гала Штраус», які збирали повні зали. Розвиток культури допомагає протистояти ворогу і максимально відокремлюватись від нього, адже російська культура століттями була вагомим інструментом імперіалізму.

Львівська опера як ніяка інша затверджує українськість, самовідчуття і самоусвідомлення людей. Це також і про терапію під час війни, адже культурні продукти допомагають людям перезарядитись, перепочити, надихнутись, набратись сил, щоб врешті вистояти й перемогти. Одне з найважливіших завдань для українських публічних діячів – змусити цивілізований світ вилучити росію зі світового культурного дискурсу, деколонізувати спадщину українських митців, виокремити російське від українського попри всі намагання ворога стерти цю межу.

2022 рік став для Львівської опери знаковим також з огляду участі у міжнародних подіях. Зокрема, театр з великим успіхом і резонансом взяв участь у фестивалі Пуччіні в Італії, у місті Торре дель Лаго з оперою «Богема».

Львівська опера разом із Одеською здобули престижну нагороду «Найкращий оперний театр», яку вручили на міжнародній церемонії International Opera Awards у Мадриді. Театр давно і особливо активно під час війни працює з «Опера Європа» в різних міжнародних напрямках. На платформі

«Опера Європа» транслюються фолк-опера-балет «Цвіт папороті», опери «Дон Жуан» і «Лис Микита», який ще до вторгнення став лауреатом Всеукраїнської премії «Гра». Також міжнародний онлайн-театр «Dramox» спільно із чеською залізницею «České dráhy» запустив трансляцію «Лиса Микити» у поїздах. Опера «Страшна помста», балет «Пізнай себе», концерт «Соломія. Браво» транслювалися онлайн на увесь світ. Так само – Третя симфонія Лятошинського, виконання якої ми присвятили жертвам Ірпеня та Бучі й батькам головного диригента Львів Оперу Івана Чередніченка, які загинули від рук окупантів. Цей проєкт відбувся за участю мелітопольських акторів і в декораціях видатного українського художника сцени Євгена Лисика, і це справді стало подією.

Напередодні першої річниці російського повномасштабного вторгнення Львівська національна опера концертом-реквіємом «Пам'яті нескорених» (22 лютого 2023) вшанував пам'ять полеглих воїнів ЗСУ та невинно убієнних у цинічній російсько-українській війні. Подія була ініційована Міністерством культури та інформаційної політики України та Львівською національною оперою. Був здійснений запис каналом «Радіо Культура» та переданий до Європейської мовної спілки для трансляції європейськими радіостанціями. В ефірі Радіо Культура запис концерту «Пам'яті нескорених» транслювався 24 лютого. У виконанні солістів, хору та оркестру Львівської національної опери прозвучав «Реквієм» Дж. Верді. Також у програмі – твір української композиторки Вікторії Польової «Буча. Lacrimosa», написаний у пам'ять безневинним жертвам, що трагічно загинули від рук російських окупантів у Бучі. Вперше у Львові за диригентський пульт стала всесвітньо відома диригентка Кері-Лінн Вілсон – канадійка українського походження, диригентка нью-йоркської Метрополітен-опера. Саме під її орудою влітку 2022-го відбувся світовий тур «Ukrainian Freedom Orchestra» / «Українського оркестру свободи», під час якого українські музиканти виступили у найбільших містах Європи та Америки.

Театр продовжує підтримувати сучасних українських композиторів. Вперше, у квітні 2023, у Страстну п'ятницю, на сцені Львівської національної

опери прозвучав «Stabat Mater» сучасного українського композитора Олександра Родіна, у виконанні солістів, хору і оркестру під орудою Ірини Стасишин.

У травні 2023 впродовж 10 днів Львів був столицею камерної музики: у Дзеркальній залі Львівської Опери з успіхом пройшов новий Всеукраїнський фестиваль класичної камерної музики «Дзеркало». Відомі солісти та знані колективи з різних регіонів України виконували добірну світову класику та сучасну музику. У фокусі «Дзеркала» були неординарні виконавські склади з власним баченням різножанрових програм на смак самих вибагливих меломанів. Фестиваль народився з ініціативи артдиректора «Дзеркала» Миколи Гречухи, який вважає, що навіть у час повномасштабної війни дуже потрібна підтримка українських музикантів та популяризація української національної музики. Серед учасників форуму були: «Київська камерата», Lviv Clarinet Quartet, камерний ансамбль «KYIV BRASS», струнний квартет «Фенікс», «Одеська камерата», Київський квартет саксофоністів, «NotaVene Chamber Group», дует Богдани Півненко та Дмитра Таванця, «Dz'ob» та Камерний оркестр Львівського національного театру опери та балету. Перед учасниками були певні умови до програм, які вони хотіли презентувати на форумі. Це насамперед твори українських композиторів і шедеври класики. Концерти трансювалися онлайн і це дало змогу розширити аудиторію не лише в Україні, а й за кордоном. Під час фестивалю проводився збір коштів для допомоги бійцям ЗСУ.

Безперечно, поява в Україні такого перспективного, підтримуваного європейськими та вітчизняними меценатами фестивалю – подія надзвичайно корисна. Надана українським музикантам із різних регіонів можливість гастролювати на Батьківщині та забезпечення гідних умов для їхньої праці – справа конче необхідна, особливо під час війни. Активна комунікація з публікою, успішна рекламна кампанія фестивалю дали свої плоди: майже на кожному концерті зала була наповнена слухачами. Спроба впродовж десяти днів представити у концертних програмах музику різних епох, стилів, жанрів, а

особливо – якомога ширше презентувати українську музичну культуру, організаторам, попри всі труднощі, вдалась.

З 28 по 31 травня на сцені Львівського Національного Академічного театру опери і балету ім. С. Крушельницької попри війну вперше відбулася Резиденція класичного та сучасного балету ім. Роми Прийми, яка була колись прямою Львівської опери, але перед Другою світовою війною виїхала до Австрії, де стала солісткою театру в Інсбруку. Їй аплодували такі міста як Лондон, Париж, Женева, Афіни, Рим. Пізніше Рома емігрувала до Канади, а згодом до Нью-Йорка, де у 1978 році створила ансамбль танцю «Сизокрилі». Він досі існує і прославляє українську культуру в Америці, але вже під керівництвом родини Роми Прийми-Богачевської.

320 юних балерин з усієї України, з державних та приватних балетних шкіл Харкова, Дніпра, Києва, Одеси, Черкас, Івано-Франківська, Львова, Луцька, зібралися на сцені Львівської опери, аби вшанувати пам'ять видатної львів'янки і продемонструвати набуті в українських хореографічних навчальних закладах майстерність і артистизм. Організатори заборонили учасникам використовувати російські музичні твори для виступів, запустили у продаж квитки на концерт переможців та присвятили резиденцію одній з найвидатніших українських балерин. Резиденція поставила за мету розбити міф про те, що хореографічна українська школа базується виключно на російській. Рома Прийма доводить, що на заході України існувала галицько-австрійська, тобто віденська школа. Через Резиденцію команда прагнула деколонізувати українське мистецтво і дати юним артистам, які навіть під обстрілами не покинули заняття балетом, мотивацію продовжувати займатися і виступати на великих сценах.

13 червня 2023 артисти Львівської національної опери презентували концертну програму «Олександр Мишуга: до 170-річчя від дня народження» у супроводі оркестру театру під орудою диригентки Ірини Стасишин. Видатний українець Олександр Мишуга виступав на кращих сценах світу – у Варшаві, Мілані, Берліні, Лондоні, Відні, Парижі та ін. Не лише публіка та критика називали його «королем тенорів», а й композитори визнавали його кращим

виконавцем своїх творів. Артист – яскравий приклад саме для наймолодшого покоління, і залишається таким для кожного із нас, адже маючи велику мрію і талант він зумів навіть із маленького селища і бідної родини досягти небачених висот, і при цьому залишитися Людиною. Диригентка з дитинства відвідувала ці краї і добре знала про Олександра Мишугу від громади села і навіть далеких нащадків оперного співака.

Львівська національна опера завершила сезон прем'єрою класики – постановкою «Запорожця за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, яка викликала значний резонанс і полеміку серед театрознавців. Це вже восьма постановка цієї опери за 120 років існування театру. ТанDEM режисерки-постановниці Оксани Тараненко та диригентки-постановниці Ірини Стасишин представив нову інтерпретацію класичного твору, який не є комедією і перегукується з сучасністю.

Нова постановка Львівської національної опери у режисурі О. Тараненко демонструє, як на прикладі добре знаного сюжету можна позбутися принизливих стереотипів про Україну та українців, що культивувалися росіянами не одне десятиліття, змінити їх, акцентуючи на тому, що для нас справді є властивим та цінним. Тож нове трактування «Запорожця за Дунаєм» змістить історичну перспективу у правильне русло, назавжди розірвавши злощасне коло дружби з «братнім народом», який впродовж століть та досі намагається знищити будь-які прояви українства.

Смілива і креативна режисерка Оксана Тараненко перекроїла виставу, різко змістивши акценти. Вистава набула безумовного героїчного сенсу, не позбавивши оперу її колоритного гумору. Від того, що козаків подали у притаманному їм героїчному дусі, гумор став тільки якіснішим – не пласким і не однозначним, а з підтекстом, з передісторією. Знамениті сцени сварок Одарки й Карася – після повернення останнього то з таємної козачої наради (під прикриттям «ночівлі у небоги»), то з султанського палацу («на туркених оженюся») – отримують імпульс певної інтриги: одна справа, коли намагається виправдатися, викрутитися звичайний п'яничка, зовсім інша – підпільник, заколотник, якому будь-що необхідно втримати таємницю. Карась тут постає

практично стратегом. Його стосунки з «бойовою» Одаркою, яку він любить «як Україну!», набувають лірико-драматичних рис на звично-традиційному комічному тлі. Один з виконавців партії Карася, відомий український бас Тарас Бережанський готував свою партію і роль в екстремальному режимі, бо він поєднує нині дві зовсім різні іпостасі: виступати на сцені та боронити країну, як доброволець Територіальної оборони з позивним «Опера».

Конструкція сюжету несе сюрпризи від самого початку: знаменита і звична саме як фінальна арія Андрія з хором «Молитва за Україну» перенесена на початок дії. Цей перенос і поява Андрія у першій дії, а не ледь перед фіналом робить його більш дієвим, більш вагомим персонажем. Він – не просто перебіжчик, який повертається аби забрати кохану дівчину, – він зв'язковий, який везе козакам вісті з батьківщини, або й можна конкретизувати – з Чорноморської Січі, бо він же козак-чорноморець. Тобто, як на мене, конкретизується натяк саме на намагання задунайців і чорноморців возз'єднатися задля подальшої боротьби. (Можна скільки завгодно читати історію українського козацтва і знаходити невідповідності з сюжетом. А чи й треба це? Узагальнення – один з найрозповсюдженіших методів передачі певного історичного періоду засобами мистецтва).

Більш значимий статус Андрія підсилюється й за рахунок введення нового персонажу – зрадника Терентія, ще й закоханого в Оксану, який видає турецькій варті місце її зустрічі з Андрієм. Терентій же й намагається довідатися в Одарки про потаємні плани Карася – тобто суто негативний персонаж, але й не без комізму, бо зрештою отримує на горіхи і від Одарки, й від ревнивого Карася, й від козаків.

У хореографії Олексія Буська є ідея, атрибутика. Танці у його постановці дієві, не ілюстративні, а демонстративні. Хлопці-козаки з шаблями і списами, дівчата-амазонки – з рогачами вправляються однаково спритно й войовничо, карколомні вихороподібні рухи символізують нестримну і непереборну волю українців до свободи.

Художниця Людмила Нагорна створила не просто серію костюмів, а цілу галерею характерних образів вистави. Художник-постановник Тадей Риндзак

організував простір таким чином, щоб загальне, «стаціонарне» оформлення і окремі деталі сценографії легко трансформувалися, тому динаміка вистави вражає, особливо враховуючи те, що дія відбувається у двох локаціях – до традиційного козацького поселення додається сцена у палаці Султана. Найбільше враження справляє човен-ковчег, на який у фіналі засобами пантоміми із застосуванням реквізиту перетворюється хата Карася й Одарки. Це й чумацький шлях, який стає щоглою човна. А багряне вітрило, яке розгортається на фінальних акордах і підхоплює умовний козацький курінь – це про нашу історію, про корені, які століттями намагалися українці пустити вглиб своєї землі, а часто вимушені були пускати їх на чужині, про боротьбу за свободу і державність.

Музична редакція, яку здійснили Олександр та Дмитро Саратські, а втілили диригентка Ірина Стасишин і хормейстерка Ірина Коваль, цікава в цілому й у деталях: це і вплетення гуцульських мотивів у гопак і козачок як об'єднуючий прийом (бо всі ми браття, але не всі – «козацького роду»), турецьких мотивів і фонових звуків «здалеку» для нагадування про місце дії (спів муедзинів) або настрої чи наміри героїв. Це і, зрештою, уповільнений темп виконання фінального хору «Там за тихим за Дунаєм», що робить його знову ж таки більш пафосним, урочистим. Традиційно виконуваний у темпі *allegretto*, хор символізує чисту радість повернення додому, а от сповільнене виконання скоріш транслює надію, сподівання на щасливе завершення, що, враховуючи історичні реалії, більш виправдано. А в комплексі з усіма постановочними елементами виглядає приголомшливо ефектно. Фінал – безумовна перлина, музично-візуальна домінанта вистави.

У червні 2023 р. Львівська опера розширила аудиторію «Запорожця»: кияни у Міжнародному центрі культури і мистецтв мали можливість побачити постановку переосмисленого «Запорожця за Дунаєм». Аншлаг довів, яку цікавість в українців викликають постановки національної класики взагалі, а художні переосмислення в дусі сучасного розуміння історичних процесів й поготів.

Цією ж резонансною постановкою 11 серпня 2023 театр відкрив і новий сезон, у якому глядачам пропонуються не тільки улюблені вистави з репертуару – шедеври світового та українського балету, а також довгоочікуване повернення оперети і нові проєкти «Українського прориву». Вже традиційно Львівська національна опера розпочинає свій театральний сезон з тижня української музики. Це особливий період з відчуттям глибокого піднесення від усвідомлення могутності та самобутності українського мистецтва. Крім «Запорожця» глядачам показали найкращі зразки творчості видатних українських композиторів різних поколінь – «Коли цвіте папороть» Є. Станковича, Концертна програма «Гармонія Сфер», яка включає твори Б. Лятошинського, «Лілея» К. Данькевича.

А вже 14 та 15 жовтня Львівська національна опера представила нову постановку: «Псалми війни» Євгена Станковича – перший монументальний музичний твір на тему війни, яку росія розпочала проти України. «Псалми війни» належать до особливої категорії творів Євгена Станковича, які фіксують у музиці історичні події, що їх пережив український народ. Якщо простежити найвідоміші з них за хронологією – найпершим був Кадиш-реквієм «Бабин Яр», присвячений усім невинно убієнним у Бабиному Яру. Наступною була «Панахида за померлими з голоду». Цей твір вічний, і звучатиме завжди, коли шануватимуть пам'ять жертв Голодоморів. «Псалми війни» – це наступний твір Станковича в контексті музичної пам'яті нації. Він фіксує біль і жорстокість цієї війни, увесь спектр емоцій, які українці відчули протягом цього часу а також містить надзвичайно потужний заклик до боротьби за власну ідентичність, за майбутнє. Є у творі й особливо болісна в контексті повномасштабного вторгнення тема дитячих зламаних доль. Є вбиті діти, є діти вкрадені, насильно вивезені з України. Саме цей злочин росії зафіксований міжнародною спільнотою, і цей твір посилює увагу цієї спільноти до його цинізму та жорстокості.

Автором лібрето і режисером став Василь Вовкун. Для композитора і постановників було важливим закарбувати драматичне сьогодення у музиці для сучасників, а також для майбутніх поколінь, щоб ніхто не забув тих жахів, які

щоденно коять росіяни на нашій землі. Театралізоване дійство прозвучало у виконанні хору та оркестру Львівської опери під орудою маестро Івана Чередніченка.

«Псальми війни» – це спроба максимально наблизитись до реальних подій, які українці переживають сьогодні, під час жорстокої та цинічної рашистської війни в Україні. Це твір-заклик до боротьби, спротиву та захисту України, а також – пересторога для світу, щоб якнайшвидше допомогти зупинити зло та припинити жахливі злочини і геноцид українського народу. [21]

Саме в цьому художнє керівництво і колектив Львівського Національного Академічного театру опери і балету ім. С. Крушельницької вбачають свою мистецьку місію у часи важких випробувань для українського народу.

В останній місяць 2023 року, 2 грудня Львівська національна опера презентувала ще одну світову прем'єру – балет «Тіні забутих предків» на музику сучасного українського композитора Івана Небесного та лібрето Василя Вовкуна. Легендарна повість Михайла Коцюбинського про кохання земне і небесне втілена у неокласичній хореографії Артема Шошина.

1.5. Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва (Київська опера) в умовах воєнного стану

2022 рік став роком тяжких випробувань, як для українського музично-театрального мистецтва, так і Київської опери зокрема. 24 лютого в театрі мав розпочатися останній блок показу вистав ліцензійного бродвейського мюзиклу «School of Rock (Школа року)» Е.Л. Веббера. Але, у зв'язку з повномасштабним рашистським вторгненням, всі вистави були тимчасово відмінені. Однак вже в квітні з ініціативи керівництва творче життя почало поступово налагоджуватися у нових для театру формах. Спочатку це були благодійні вистави для маленьких глядачів у незвичних для оперного театру локаціях. 1 квітня на Центральному залізничному вокзалі Києва артисти показали для дітей адаптовану версію популярної вистави – опери Ю. Шевченка «Король

Дроздобород». Вдруге цю постановку було показано 6 травня для маленьких пацієнтів відділення онкології столичної клініки «ОХМАТДИТ». У період з 30 травня по 3 червня артисти театру здійснили благодійний гастрольний тур до чотирьох міст України (Тульчин, Чернівці, Кам'янець-Подільський, Хмельницький) з оперою «Король Дроздобород» та концертною програмою, де 6 вистав театру відвідало півтори тисячі маленьких глядачів та їхніх батьків – переселенців із південних та східних областей України. Ще однією з нових форм роботи за відсутності вистав на стаціонарі стала у квітні-травні відеозйомка двох кліпів «Закрийте небо!» за участі юних виконавців постановки «School of Rock (Школа року)» (13.05.2022), а також кліпа-відеоприсяти «Київська опера – жертвам війни» (29.04.2022), для якого театр замовив створення музики. Останній став присвятою жорстоко вбитим мирним українцям та нашим захисникам, життя яких передчасно обірвала війна. [23]

29 травня з балкону на фасаді театру колектив Київської опери концертом привітав містян та гостей столиці з днем Києва і побажав швидкої та повної перемоги над рашистським агресором. У пісенному вітанні рідному місту взяли участь солісти-вокалісти Тамара Ходакова, Вікторія Осадчук, Анастасія Поліщук, Андрій Гонюков, Гліб Іванов, Роман Лещов, Сергій Макієнко, Микита Олійник та хор театру, очолюваний Анжеолою Масленніковою. У концерті звучали пісні українських композиторів та пісні УПА.

У червні театр відновив показ вистав на стаціонарі й показав їх не лише на великій сцені, а й у новій локації – «Сцені-Укриття», яку спеціально облаштували у підвальному приміщенні. Це також одна із нових форм роботи театру, викликана турботою про глядача за умов воєнного часу. Нова зала дає унікальну можливість проводити вистави і концерти, не перериваючись навіть під час оголошення повітряної тривоги.

18 червня 2022 р. відбулася знаменна в історії театру подія – Київська опера відзначила своє 40-річчя. Незважаючи на воєнний стан, керівництво театру вирішило, що не можна залишити поза увагою таку знакову в житті колективу подію. Адже упродовж чотирьох десятиліть театр спрямовував свою діяльність на створення неповторного за жанровим розмаїттям репертуару,

спрямованого на залучення до музично-театрального мистецтва найширшої аудиторії. Відзначити ювілей театру вирішили гала-концертом «З театром у серці». Цього вечора до театру запросили численних гостей – фундаторів колективу, колишніх артистів і працівників, а також тих, хто починав свій творчий шлях на нашій сцені, а нині прославляє українське мистецтво в світі, є його гордістю. Особливо зворушили присутніх спогади першого директора театру Івана Васильовича Дорошенка, відеозвернення із привітаннями від багаторічного головного диригента і художнього керівника театру Олексія Баклана та від уславленої співачки Людмили Монастирської. Багато працівників театру, які внесли вагомий особистий внесок у його розвиток і, попри скрутний час, продовжують працювати, були відзначені почесними грамотами. До цього дня в театрі створили велике панно, яке розмістили перед входом до глядацької зали. На ньому надрукували 1700 прізвищ працівників, які за ці сорок років служили і сьогодні служать театру.[23]

У 2022 році театр випустив 6 прем'єр. Цього року це були не вистави, а театралізовані концертні програми. Всі вони були випущені за рахунок коштів, отриманих від основної діяльності театру. Враховуючи реалії сьогодення, чотири з шести цьогорічних прем'єр були підготовлені і показані на новій камерній сцені театру – «Сцені-укриття». Перша з прем'єр – «Романс в Укритті» відбулася 11 червня і стала початком циклу концертів солістів театру з однойменною назвою. Концерти циклу включають найкращі українські романси та пісні на музику М. Лисенка, О. Білаша, В. Сильвестрова, М. Жербіна, І. Поклада, А. Кос-Анатольського та ін. Багато з них сьогодні, на жаль, рідко звучать. В рамках цього циклу відбулися три різні концертні програми: «Українські романси», концерт О. Гребенюк «З журбою радість обнялась» та концерт «Двоє. Вечір українських дуетів». Прем'єра ще одного циклу концертів «Джаз в Укритті» відбулася 16 червня. Цього дня із виконанням джазових творів виступили хор, квартет «Messer Band», більшість учасників якого є артистами оркестру театру, а також спеціально запрошені джазові музиканти – відомий піаніст, заслужений діяч мистецтв України Тимур Полянський, саксофоніст Сергій Цимбал та молода співачка, учасниця 6 сезону

«Голосу країни» Маргарита Мелешко. 22 вересня в рамках циклу відбувся сольний концерт квартету «Messer Band» у складі: Дмитро Гаркавенко (фортепіано), Єгор Славинський (контрабас), Дмитро Орел (ударні), Михайло Вітковський (тенор-саксофон). 16 грудня хор на чолі з головним хормейстером Київської опери А. Масленніковою представив програму «Джазові меси», де, окрім вже відомих публіці творів Боба Чілкотта та Мартіна Воллінгера, вперше в Україні прозвучали фрагменти «Бразильської меси» Жана Кліба.

14 жовтня 2022 р. до Дня захисників і захисниць України на «Сцені-Укриття» відбулася прем'єра симфонічної поеми «Незламні» – спільного проєкту Київської опери та Джаз-квінтету Ігоря Закуса. До програми музичного дійства увійшли твори Ігоря Закуса, оркестровані кращими українськими оркеструвальниками для симфонічного оркестру і джазового квінтету, а також вірші українських поетів, написані в перший місяць війни між Україною та росією. «Це велике музичне полотно про героїчну боротьбу українського народу за свою свободу в загарбницькій війні росії проти України, музично-поетичне зображення шляху українців до перемоги» (Катаєва М. Вірші війни: у Київській опері представляють симфонічну поему «Незламні». Вечірній Київ. 13.10.2022). Виконавцями «Незламних» стали симфонічний оркестр Київської опери під орудою Євгена Воронка, джаз-квінтет Ігоря Закуса та солісти театру Вікторія Осадчук і Дмитро Фощанка, які читали вірші. Концерт мав відбутися у великій залі, але, з огляду на безпекову ситуацію, його перенесли на «Сцену-Укриття».

Відбулась на новій локації й заключна прем'єра 2022 року. 24 грудня у виконанні солістів-вокалістів, артистів хору та артистів оркестру було представлено концерт «Різдво в Укритті». До програми увійшли улюблені українські та зарубіжні різдвяні й новорічні пісні. Всі іншомовні твори прозвучали у перекладах українською. Нові аранжування до багатьох творів зробив молодий артист оркестру Остап Бурак. Концерт пройшов з аншлагом, він став справжнім новорічним подарунком для глядачів, адже забезпечив їм гарний настрій та яскраві емоції. На численні прохання його двічі повторили – 7 та 8 січня 2023 року.

Прем'єри двох гала-концертів відбулися на великій сцені театру. 18 червня гала-концерт «З театром у серці» був присвячений 40-річчю театру. «Цього вечора згадали віхи в історії Київської опери і мовою мистецтва продемонстрували досягнення театру» (Овчаренко Е. З Київською оперою в серці. i-ua.tv. 24.06.2022). Програма була побудована як своєрідна ретроспекція здобутків театру за 40 років: від «Веснянки» з дитячої опери «Зима і Весна» М. Лисенка (першої вистави, з якої все колись починалося) і до однієї з останніх знакових робіт Київської опери – бродвейського мюзиклу «School of Rock (Школа року)». Не забули і постановки золотого фонду театру – балет «Майська ніч» та оперу «Ріголетто», і останні бестселери – опери «Viva la mamma (Нехай живе мама!)», «Король Дроздобород» і балет «Історії у стилі Танго». А на завершення концерту прозвучав фінал опери Юлія Мейтуса «Ярослав Мудрий». Цей незаслужено забутий монументальний оперний твір колектив планував підготувати до свого ювілею, але у плани втрутилася війна. У ювілейному концерті «З театром у серці» взяли участь симфонічний оркестр, хор театру, артисти балету, солісти-вокалісти Київської опери: Вікторія Осадчук, Анастасія Поліщук, Ольга Фомічова, Андрій Гонюков, Павло Денисенко, Олександр Киреєв, Роман Лещов, Сергій Макієнко, Микита Олійник. Були також і запрошені артисти – Дар'я Литовченко, Дмитро Іванченко, Юрій Годо та скрипаль Дмитро Ткаченко. Концерт підготували: диригенти – Василь Василенко, Володимир Кожухар, Ділявер Осман, Сергій Голубничий, Євген Воронко, режисер-постановник Віталій Пальчиков, хормейстер – Анжела Масленнікова. Вів програму режисер театру Дмитро Тодорюк, який був також і автором сценарію ювілейного заходу. Рецензуючи концерт, відомий науковець та літератор Максим Стріха відзначив: «...концерт засвідчив: Київська опера на Подолі є сьогодні де-факто флагманом національного оперного мистецтва, готовим до розвитку багатих вітчизняних виконавських традицій і до нового експериментального пошуку» (Стріха М. Опера як опір: Київський театр на Контрактовій площі відзначив 40-ліття. Україна молода. 23.06.2022).

30 вересня 2022 р. до Міжнародного дня музики театр підготував гала-концерт «Музи не мовчать!». Імпреза мала таку назву, оскільки, незважаючи на війну, колектив не припиняє працювати і популяризувати українську та світову музику. Програма гала-концерту була складена так, щоб за один вечір можна було почути справжні перлини оперної, співаної та інструментальної музики. Звучала українська академічна музика – від Миколи Лисенка до Михайла Вериківського, світова класика – від Вольфганга Амадея Моцарта до Шарля Гуно і Джакомо Пуччіні та романси Олександра Білаша, Анатолія Кос-Анатольського, Миколи Стецюна та Валентина Сильвестрова. Усі твори виконувалися виключно українською мовою і навіть «вічна музика» звучала в перекладах українською.

Попри всі складності сьогодення, пов'язані з війною, 8 вересня 2022 року виставою «Розстріляне Відродження» Київська опера відкрила новий 41-ий театральний сезон і продовжує повноцінно працювати. Музично-драматичну виставу «Розстріляне Відродження» (постановка 2019 року) про цвіт української нації – закатованих і знищених митців 1920-30-тих років не випадково обрали для початку сезону, адже сьогодні вона має зовсім інше звучання

26 листопада 2022 р. у День пам'яті жертв Голодоморів в Україні Київська опера запросила глядачів на проєкт «Молитва Катерини», який представляє до цієї дати вже кілька років поспіль. У концерті солісти, хор, симфонічний оркестр театру (диригенти – Василь Василенко та Іван Стецький, хормейстер Анжела Масленнікова, режисер-постановник – Віталій Пальчиков) виконали твори української музики. Розпочався концерт кантатою-поемою «Хустина» Левка Ревуцького на слова Тараса Шевченка. Потім вперше у виконанні оркестру театру прозвучав твір відомого київського композитора Олександра Родіна «Сім останніх слів Ісуса на Хресті», який став справжнім одкровенням для присутніх. Симфонічний твір Родіна готував з оркестром славетний маестро Володимир Кожухар, але хвороба не дозволила йому того вечора вийти на сцену, і на концерті за пультом його замінив молодий диригент театру Іван Стецький. Центром сценічного дійства, як і завжди, була сповнена

пронизливого трагізму «Молитва Катерини» Івана Карабиця, написана на текст «Молитви за убієнних голодом» Катерини Мотрич. «Молитву», яку визнано одним із кращих творів на тему Голодомору читала народна артистка, Герой України Ніна Матвієнко, а долучитися до хору та симфонічного оркестру театру було запрошено Камерний дівочий хор Київського державного музичного ліцею ім. М. В. Лисенка і вихованців Театральної студії «АртЕко».

2022 рік був дуже складним для трупі Київської опери, адже за місяці війни доля розкидала наших акторів не лише по всій Україні, а й по різних країнах. П'ятеро працівників театру захищають Україну в лавах ЗСУ. Це соліст-вокаліст Євгеній Шептекіта, артист хору Сергій Колобов, артисти симфонічного оркестру Іван Муха і Роман Степаненко та начальник електроосвітлювального відділу Ярослав Тишкунь. Напередодні відкриття 41-го театрального сезону, у вересні Петро Федорович Качанов зазначав: «Цей сезон буде дуже складним. Рятуючись від війни, багато артистів балету, хору, солістів-вокалістів перебувають за межами України. Ми не можемо укомплектувати творчі цехи та показувати такі ж вистави, які могли б давати в мирний час, до 24 лютого. Така ситуація в усіх театрах» (Катаєва М. «Розстріляне Відродження» та сцена в укритті: що готує Київська опера у новому сезоні. Вечірній Київ. 08.09.2022). Тому нині таку важливу роль у життєдіяльності колективу відіграють конкурси на заміщення вакантних посад творчих працівників, яких театр цього року провів чимало. Поступово творчі цехи театру поповнюються молодими талановитими співаками, артистами хору, балету та музикантами-інструменталістами.

Знаменна для театру подія відбулася у липні 2022 р. – Київська опера стала повноцінним членом асоціації OPERA EUROPA – професійної асоціації оперних театрів та фестивалів Європи, яка налічує 218 членів із 41 країни.

Насиченим було творче життя хору Київської опери, яке, як і завжди, не обмежувалось театральним репертуаром. У травні на запит Дейвіда Геффні – одного з організаторів акції на підтримку біженців, які через війну були змушені залишити Україну і перебувають в Ірландії – хор театру записав пісенне привітання та відеозвернення Анжели Масленнікової англійською та

українською мовами. Воно прозвучало під час благодійного концерту Night Out for Ukraine, який відбувся на сцені оперного театру ірландського міста Корк 13 травня 2022 р. На прохання хорової спільноти Філадельфії колектив записав відео-меседж – звернення Анжели Масленнікової та концертний номер, що прозвучав на великому хоровому фестивалі в США 2 червня. Всі кошти від фестивалю пішли на допомогу українським дітям – пацієнтам клінічної лікарні «ОХМАТДИТ». Ще одне відеовітання від наших артистів прозвучало 18 серпня у місті Порвоо, Фінляндія, під час проведення благодійного концерту дитячих хорових колективів під назвою «Надія». Його метою було пробудження духу надії у час цієї жахливої війни, бажання підтримати, направивши весь прибуток від концерту на допомогу Україні. Анжела Масленнікова з Контрактової площі записала звернення до учасників концерту, а наші артисти виконали життєствердний «Сонячний струм» Лесі Дичко. 5 грудня у Києві на сцені Національної музичної академії хор театру взяв участь у концерті, присвяченому 90-річчю від дня народження народного артиста України Олега Тимошенка – хорового диригента, професора, багаторічного ректора НМАУ. Виконувалися написані вже у дні війни твори відомих зарубіжних авторів – «Українська молитва» Джона Раттера та «Отче Наш» Жана Кліба, а також одна з пісенних візитівок України – «Чорнобривці» Володимира Верменича.

Великим досягненням театру і перемогою України на культурному фронті є те, що балет «Аладдін» наприкінці жовтня 2022 року з'явився у репертуарі Державного музичного театру міста Каунас у Литві. Це знакова подія – перша в новітній історії європейського театру прем'єра твору сучасного українського композитора. Із литовським колективом балет втілила постановча група театру – хореограф Сергій Кон (він є і автором лібрето), репетитор балету Оксана Хамровська, сценограф Наталія Клісенко і відомий дизайнер Дмитро Курята, за ескізами яких виготовили сценічне оформлення та костюми. Продюсером цього українсько-литовського проекту став директор КМАТОБ Петро Качанов.[23]

У 2023 році Київська опера продовжила створювати креативні проєкти. 14 лютого на «Сцені-Укритті» глядачам був представлений Концерт солістів

театру з циклу «Романс в Укритті» під назвою «Перемога – це любов!». У квітні цей цикл продовжили концерти «Весняний вітер» і «Нас високий дух зміцнить». «Світло віри і любові» – так назвали концерт хору та квартету *Messer Band* з циклу «Джаз в Укритті», який відбувся 29 червня. «Магія Мішеля Леграна» – концерт артистів хору на «Сцені-Укриття» 29 вересня.

«Із янголом на плечі» – концерт до Дня захисників і захисниць України та Міжнародного дня музики 1 жовтня. «Зродились ми великої години» – концерт хору театру на ART-СЦЕНІ 12 жовтня.

Дві повноцінні прем'єри відбулися впродовж 2023 року. 15 вересня 2023 «Піночкія» – мюзикл на 2 дії. Композитор – Б. Савастьянов, диригент-постановник – В. Василенко, режисер-постановник – В. Пальчиков, сценографія – Д. Василенко, художник костюмів – Д. Курята.

Свій новий 42-й театральний сезон Київська опера (Київський академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва) розпочав прем'єрою мюзиклу «Піночкія» за мотивами казки Карло Коллоді «Пригоди Піночкію». Це суто національний продукт – автор музики український композитор Борис Савастьянов, а лібрето написав Дмитро Тодорюк. Це історія дерев'яної дівчинки-ляльки Піночкії про спробу пізнати себе та про бажання втілити свою найзаповітнішу мрію – стати справжньою дитиною. Лібрето створено за мотивами відомої в усьому світі казки Карло Коллоді. Всі епізоди оригіналу переосмислені й перенесені в сучасні обставини. Йдеться про заскорузлий підхід в освіті, про взаємини батька і дочки-підлітка, про пошук себе у цьому світі. Про театр і шоу-бізнес. І про свободу, для якої кожне суспільство має дозріти.

Друга знакова прем'єра відбулася насамкінець 2023 року, 23 грудня: після 67 років забуття у Київській опері представили балет «Сойчине крило» А. Кос-Анатольського у новій редакції. Це драма про кохання й важку дорогу додому. У балеті мовою танцю й пластики хореограф та автор нового лібрето Георгій Ковтун задіяв не лише всю танцювальну трупу театру, а й залучив ще учнів та студентів Київського хореографічного коледжу. Диригент Василь Василенко виступив автором нової музичної концепції балету «Сойчине

крило». Лібрето, хореографія, постановка – Г. Ковтун, сценографія – А. Злобін.[23]

Театр має цікаві плани, реалізація яких залежить від того, як швидко настане перемога і мир. У цей нелегкий час, в умовах воєнного стану музи не мають мовчати – саме мистецтво надихає на добре і світле. Київська опера продовжує працювати, даруючи дорослим і маленьким глядачам чудовий світ музики і магії театру, що залишає яскравий слід у їхніх душах і серцях.

Розділ II

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОПЕРИ УКРАЇНИ імені Т. Г. ШЕВЧЕНКА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

На початку 2022 року творча робота Національної опери України тривала в штатному плановому режимі: в репертуарі були присутні оперно-балетні твори як національної класики, так і сучасних українських композиторів, опери і балети російських композиторів, кращі зразки світової спадщини. Згідно репертуарного плану, 23 лютого 2022 р. глядачам було показано оперу М. Лисенка «Наталка Полтавка», та наступного дня звичний порядок речей змінився через повномасштабне вторгнення військ російської федерації в Україну. У зв'язку із введенням Указом Президента України №64/2022 на всій території України режиму воєнного стану з 24 лютого 2022 року, Національна опера України тимчасово припинила показ вистав, але продовжила працювати у соціальних мережах, щоб інформувати глядачів про культурні події, пов'язані з Україною: про потужну підтримку митців світу, про численні доброчинні заходи, кошти від продажу квитків на які спрямовувалися на допомогу Україні, на потреби мирних громадян, які залишилися вдома або вимушені були покинути рідні домівки; про виконання національного Гімну України на різних сценах світу; про кардинальну зміну політики менеджменту найвідоміших театрів світу щодо російських виконавців, які підтримують військову агресію путінського режиму, тощо.

Артисти Національної опери України, які вимушені були покинути рідне місто, отримали можливість виступати за кордоном, готуючи спектаклі і концерти на підтримку України.[8]

Багато хто з колективу театру – від артистів до технічних працівників – взявся за зброю або зайнявся волонтерством. Чи не найвражаючим є таке рішення балерини Олесі Воротнюк, що якнайскравіше демонструє незламність нашого народу. Її потужний заклик через facebook до іноземних громадян та ЗМІ, почули в усьому світі: «Не можу мовчати... Вітаю! Мене звати Олеся Воротнюк. Я артистка балету Національної опери України. Записую це відео і

хочу, щоб його почули у всьому світі. Київ – моє рідне місто, де я народилася, де я навчалася та де я працюю. Моя душа дуже болить від того, що Росія зараз робить з нашою країною. Вона хоче перетворити Україну на попіл. У світових ЗМІ кажуть, що війна в Україні почалася 24 лютого 2022 року. Але в Україні війна триває ще з 2014 року. Вже 8-й рік на війні гинуть наші громадяни – наші захисники та захисниці. У кожному місті, у кожному регіоні України є стіна пам'яті з фотографіями героїв, які полягли в бою за нашу цілісність та суверенітет. Всі ці роки світ був дуже занепокоєним ситуацією в Україні, але не хотів вірити в те, що Росія є дійсно загрозою і в те, що це не внутрішній конфлікт, а справжня війна. З 2014 року українські сім'ї втрачають на війні своїх дітей, чоловіків, братів та сестер. Багато дітей залишилися без тат і мам. У 2019 році на війні у Донецькій області загинув і мій чоловік. Сьогодні Росія напала на всі міста України! Вона обстрілює пологові будинки, лікарні, церкви, жилі будинки, гине цивільне населення, гинуть діти!!! «Русские» заходять до сховищ та розстрілюють людей, які там ховаються. Вони розстрілюють волонтерів, машини з гуманітарною допомогою. У них мета – стерти Україну з лиця землі! Україна – це наша земля! Ми будемо боронити її незалежно від нашого фаху, статі, віку. Весь народ України став на захист нашої держави! Кожен робить те, що він може, вміє. Ми – народ сильний, вільний, непереможний та єдиний! Зараз відбувається геноцид українців! Світе, допоможи нам зупинити це! Закрийте нам небо! Слава Україні!». «Балет виховує силу духа. Я захищатиму свого сина та свою країну. Я мрію повернутися у балет, але найважливіше зараз – щоб війна закінчилася нашою перемогою. Це наша земля, і ми будемо її боронити незалежно від фаху, статі, віку», – додає артистка на своїй сторінці в Інстаграм.

Один з прем'єрів балету, заслужений артист України Олексій Потьомкін також змінив балетне трико на камуфляж, пройшовши курс спецпідготовки парамедиків і вставши до лав госпітальєрів. «Звісно, мені страшно, я не професійний військовий. Але я не можу просто сидіти осторонь і спостерігати. Наразі я навіть не думаю про балет. Перед війною в мене мали бути дві

прем'єри, але зараз це вже здається якимось іншим життям», – ділиться Олексій Потьомкін на своїй сторінці у facebook.

До лав територіальної оборони пліч-о-пліч стали аби охороняти спокій столиці на блокпостах режисер балетної трупи, заслужений працівник культури України Олег Токар та лауреат Міжнародних конкурсів, артист балету і педагог Вадим Буртан, артисти балету Артем Кадурін і Даніїл Сілкін також обороняли підступи до столиці на блок-постах. До лав ЗСУ і територіальної оборони пішли артисти оркестру: трубач Юрій Кузьменко, валторніст Юлій Пилипчак, тромбоніст Роман Порвиш, скрипаль Орест Кречковський, флейтист Дмитро Медоліз, тенор Андрій Романенко, соліст балету Ігор Буличов. Освітлювач Андрій Шорохов, який брав участь у бойових діях на Донбасі у 2015-16, знов взявся за зброю і повернувся до лав ЗСУ, так само як і його колеги з технічних цехів – начальник служби електротехнічного обладнання Олександр Данильченко, машиністи сцени Микола Даценко, Сергій та Юрій Бобровські, реkvізитор Ігор Каплунов, працівники служби експлуатації будівлі Дмитро Гриценко, Анатолій Вдовиченко, технік служби кондиціонування Сергій Оболончик, майстер взуттєвої дільниці Ігор Циганок. А скільки ще працівників театру долучилися до волонтерського руху – просто неможливо порахувати!

Серед тих, хто віддав найцінніше – своє життя – видатний артист, прем'єр балету Національної опери України, педагог хореографічного училища, заслужений артист України Олександр Шаповал. У перші ж дні повномасштабного вторгнення ворогів на нашу землю він пішов до лав територіальної оборони і захищав Київ. У квітні добровольцем пішов на фронт як рядовий, отримав навички гранатометника. В рамках наступальної операції його підрозділ був передислокований у найгарячішу зону, під Майорським Донецької області. Миттєва героїська смерть під мінометним ворожим обстрілом обірвала життя мужнього артиста 12 вересня 2022 року. Не можна не згадати і соліста балету Артема Дацишина, який трагічно загинув ще 26 лютого 2022 р. від кулі диверсанта. [24]

Рятуючись від смертельної небезпеки, значна частина творчих і технічних працівників залишила столицю, скориставшись евакуаційними маршрутами. Певна частина опинилася на тимчасово окупованих територіях навколо Києва.

В умовах повної невизначеності театр намагався зберігати зв'язок з колегами, з глядачами, надавати їм моральну підтримку. На сторінках соціальних мереж постійно розміщувалася інформація про потужну підтримку України, зокрема, її культури, усього цивілізованого світу. Солістки театру, амбасадорки української культури Людмила Монастирська, Сусанна Чахоян, своїми виступами за кордоном привертали увагу до подій в Україні. Зірка світової опери, солістка Національної опери України Людмила Монастирська на першій шпальті провідного італійського видання закликала зупинити війну. Раніше, на гастролях в Італії, на пресс-конференції разом з посольством України, співачка звернулася до путіна з вимогою негайно відвести свої війська з України. А також з проханням до італійського уряду та громади Італії надати всебічну допомогу Україні в тяжкі воєнні години.

На тлі драматичних подій в Україні особливо потужно пролунала офіційна заява найпрестижнішого театру світу The Metropolitan Opera: замість знаної російської співачки Анни Нетребко, відомої своєю підтримкою агресії російської федерації та політики путіна, в одному з найвідоміших театрів світу звучатиме голос української оперної зірки, солістки Національної опери України Людмили Монастирської. Покази «Турандот» з Монастирською відбулися 30 квітня, 3, 7, 11 и 14 травня. Денна вистава 7 травня транслювалася «наживо» у рамках проекту Met's Live in HD.

15 березня на сцені Метрополітен-опера відбувся «Концерт для України». Спеціальна 70-хвилинна програма, підготовлена одним з найвизначніших оперних театрів світу на знак солідарності з народом України, розпочалася з виконання Гімну України. Після цього прозвучала «Молитва за Україну» В. Сильвестрова, а також твори С. Барбера, Дж. Верді, Р. Штрауса та Л. ван Бетговена. Диригував концертом Головний диригент та музичний керівник Метрополітен-опера Яннік Незе-Сеген. Концерт транслювався на Українському Радіо, а також кількома десятками радіостанцій по всьому світові. Усі отримані з продажу квитків гроші передані на заходи з надання допомоги Україні.

Солістка Національної опери України, заслужена артистка України Сусанна Чахоян зробила власну емоційну заяву: «Я не вмю тримати зброю в

руках, але моя особиста зброя – це мій ГОЛОС! Весь світ нарешті побачив українців як горду та незламну Націю. Тепер маємо стократними зусиллями продовжувати презентувати себе світові як націю з багатою та високою культурою. Сьогодні Митець – солдат культурного фронту, що також боронить свою державу. І саме в цьому я бачу свою місію! 16 березня 2022 р. я мала честь представляти Україну у Швейцарії в благодійному концерті на підтримку України. Прозвучала Дев'ята симфонія Бетховена. «Alle Menschen werden Brüder» – це про те, як мільйони українців об'єдналися заради того, щоб вибороти свою Свободу та щасливе майбутнє своєї держави, про те, як десятки мільйонів у всьому світі протистоять імперії зла, створюючи чи не найважливішу главу в історії. І ми обов'язково переможемо! Обіймаю вас всім серцем! Слава Україні!»

11 березня 2022 у День Незалежності Литви відбувся грандіозний концерт «Разом – сильні» на підтримку України за участю литовських та українських музикантів. Усі зібрані кошти спрямовані на підтримку української армії. Трансляція відбувалася на Європу з Литовського національного театру опери та балету.

Амбасадорами української культури можна з повним правом вважати невелику балетну трупку з артистів, які залишалися у Києві і виїзд якої вдалося організувати на запрошення колег з Італії. Так розпочався тур італійськими містами, а потім артистів було запрошено і до США. Багато солістів опери, артистів балету, хору Національної опери України взяли участь у різноманітних мистецьких заходах на підтримку України за кордоном. Зокрема, у квітні артистів театру запросили взяти участь у великодніх заходах у італійському місті Равенна, в концерті у Флоренції, а також у проекті, створеному у співпраці з Гамбурзьким балетом, до участі у котрому запросили танцівників Національної опери України. 7 квітня 2022 р. з великим успіхом відбувся концерт у Teatro Arcimboldi в Мілані, у якому взяли участь майстри балетну київського театру. В Римі відбулася благодійна акція – «Концерт заради України. Мир». Виступ українських артистів транслювався телерадіокомпанією RAI. Зібрані кошти передали на допомогу Україні.

21-го квітня артисти хору та оркестру Національної опери України виступили на Бієнале-2022 у Венеції. Відкриття українського павільйону відвідали більше 20 міністрів культури з різних країн під проводом міністра культури Італії Даріо Франческіні. Київські артисти виконали твори видатних українських композиторів М. Лисенка, М. Скорика, Є. Станковича, Д. Бортнянського, М. Березовського, О. Білаша, відкриваючи красу і велич українського музичного мистецтва світові.[7] [14]

Війна стала на заваді багатьом планам, зокрема й вшанування видатного українського композитора Миколи Віталійовича Лисенка у день його 180-річчя. Цього вечора у Національній опері України перед показом опери «Наталка Полтавка» планувалися святкові урочистості. Натомість театр в онлайн-форматі представив марафон творів композитора у виконанні артистів театру: на ютуб-каналі Kyiv Opera було показано запис сучасної постановки опери «Наталка Полтавка», звучали камерні та хорові твори композитора з фондів записів.

27 березня весь світ відзначає Міжнародний день театру. Через обставини непереборної сили (спочатку локдауну через пандемію COVID-19, а тепер через воєнний стан) на це професійне свято театр не міг запросити своїх шанувальників. Та все ж на сцені Національної опери України відбулася мистецька акція: солісти опери, які залишилися в Києві – Вікторія Ченська, Наталя Кисла, Петро Приймак, Богдан Тарас, Дмитро Іванченко – у супроводі симфонічного оркестру і хору під керуванням Б. Пліша виконали популярні арії та ансамблі з опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка, твори українських композиторів Ю. Шевченка та М. Скорика. Захід, який вимушено відбувся без публіки, транслювався по телебаченню у рамках марафону єдиних новин.

Після того, як мужні захисники України примусили ворожі війська відійти від Києва й області і ситуація дещо стабілізувалася, у травні Національна опера України частково відновила свою роботу, що стало одним із важливих симптомів нормалізації життя у столиці. Квитки придбані до 24 лютого на вистави, що мали відбутися з 24.02.2022 по 31.03.2022, запропоновано обміняти на спектаклі поточного репертуару за умови наявності вільних місць, або після відновлення показу вистав у повному обсязі.

Керівництвом театру у взаємодії з Міністерством культури й інформаційної політики України, а також службою ДСНС, було прийняте рішення про відновлення роботи з урахуванням ризиків воєнного часу: у випадку повітряної тривоги глядачів запрошують до тимчасового укриття, облаштованого у приміщенні гардеробу, розташованого поверхом нижче під фойє партеру. Вистава продовжується після скасування повітряної тривоги.

Репетиційний процес відновився з 17 травня, а 21.05.2022 Національна опера України показала першу з початку російського вторгнення виставу – комічну оперу Дж. Россіні «Севільський цирульник». Символічно, що завіса театру знову піднялася саме у День Європи, а у залі були присутні й воїни ЗСУ, і послы країн, представництва яких відновили свою роботу в Києві.

Через брак творчих кадрів, а також у зв'язку з необхідністю дотримуватися комендантського часу, театр запровадив показ вистав лише три дні на тиждень (п'ятниця, субота та неділя) з обмеженою кількістю місць (до 300 осіб на виставу) і більш раннім початком вистав. Відновлення роботи Національної опери України стало одним із важливих симптомів нормалізації життя у столиці.

В умовах обмеження доступу до живого спілкування з глядачем великого значення набуває онлайн-спілкування. Про усі найважливіші події за участю артистів і диригентів театру шанувальники оперативно сповіщалися через усі наявні інтернет-платформи. За цей час багато солістів опери, артистів балету, хору Національної опери України взяли участь у різноманітних мистецьких заходах на підтримку України за кордоном, про що регулярно сповіщали шанувальників театру на сайті театру, на You Tube каналі та у соцмережах.[9]

Коли безпосередня загроза Києву відступила, почали повертатися з евакуації артисти. Впродовж двох літніх місяців Національна опера України показала низку популярних вистав діючого репертуару, поступово відновлюючи усе більш масштабні постановки: опери «Севільський цирульник» Дж. Россіні, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Ріголетто» Дж. Верді, «Служниця-пані» Дж. Б. Перголезі, «Мадам Баттерфлай» Дж. Пуччіні, «Травіата» Дж. Верді,

«Норма» В. Белліні, одноактні балети «Шопеніана», «Широко заплющені очі». За цей період за участю артистів балету театру було створено низку концертних програм, які склалися з фрагментів балетів діючого репертуару, класичних і сучасних хореографічних мініатюр.

Справжньою окрасою концертного репертуару стала прем'єра балет-концерту «Танцюємо Штрауса» у постановці народного артиста України В. Литвинова, котрий звичайні вальси й польки перетворив на міні-сюжети, сповнені лірики й гумору, і котрий зумів задіяти усі наявні балетні сили з урахуванням індивідуальних характеристик кожного виконавця. Розмаїття хореографічних стилів дало можливість артистам відновити форму після довгого простою.

У виставах театру виступали не лише штатні артисти, але й запрошений гість: 25 червня провідний соліст Одеської національної опери Олег Злакоман дебютував на сцені Національної опери України у партії Полліона в опері В. Белліні «Норма». Прем'єра співака у цій ролі мала відбутись 25 лютого 2022, але тоді цьому завадив початок війни.

Відновлення роботи Національної опери України в умовах воєнного стану викликало надзвичайний інтерес у вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації. Напружена і злагоджена робота прес-служби театру відзначилася великим масивом публікацій і відеоматеріалів: в Україні й по всьому світі їх вийшло понад 120 – анонсів мистецьких подій, інтерв'ю з виконавцями й постановниками, сюжетів на телебаченні та радіо, які засвідчують високе реноме столичного театру опери та балету, затребуваність високого класичного мистецтва у публіки й критики.

Паралельно з діяльністю театру на основній сцені частина колективу продовжувала створювати позитивний імідж культури України у світі. У червні 2022 р. у столиці Словаччини Братиславі відбувся гала-концерт, у якому разом з нашими танцівниками взяли участь учні Київського державного фахового хореографічного коледжу, Харківської балетної школи, Київської муніципальної академії танцю імені Сержа Лифаря. У глядачів залі були

присутні прем'єр-міністр Словаччини, міністр культури Словаччини, директори театрів та інші поважні гості.

У німецькому Theater Kiel відбувся гала-концерт для збору коштів на підтримку Національної опери України. Організатори цього мистецького заходу на чолі з головним хореографом кільського балету, киянином Ярославом Іваненком озвучили актуальний меседж: «Війна в Україні триває. Багато закладів культури зруйновано, або ж не працюють. Митці не мають доходів. Наш цьогорічний балетний гала-концерт у співпраці з командою друзів з інших театрів має на меті підтримати артистів Національної опери України, котра нещодавно відновила роботу». У концерті взяли участь артисти балетної трупі Національної опери України, бременський сучасний театр «Curious nature» та танцівники Balett Kiel.

Відбувся також проєкт Гамбургського балету під керівництвом Джона Ноймаєра «For the Air that we Breathe», до участі у якому запросили танцівників Національної опери України. Хореографом вечора виступила солістка Гамбургського балету Анна Лаудере. З великим успіхом покази відбулися у Kampnagel - Internationales Zentrum für schönere Künste – гамбурзькому центрі сучасного мистецтва. Кошти, отримані від «квитків солідарності», спрямовані на потреби українських переселенців Гамбурга. Обмін культурними традиціями і співпраця, особливо у такий складний для України період – це беззаперечний доказ дружби і партнерства.

У липні-серпні був реалізований масштабний мистецький проєкт Stend with Ukraine: музиканти провідних симфонічних колективів України та виконавці українського походження з різних країн Європи об'єдналися в Ukrainian Freedom Orchestra. Перший концерт колективу відбувся 28 липня 2022 р. у Варшаві, далі відбулося ще 12 концертів Великою Британією, Німеччиною, Францією, Нідерландами та США. У програмі виступів у найкращих концертних залах світу – твори Ф. Шопена, Й. Брамса, А. Дворжака, Л. ван Бетховена та композиції сучасних українських авторів В. Сільвестрова та Ю. Шевченка. Разом із оркестром гастролювала неповторна сопрано Людмила Монастирська, яка виконала арію Леонори з опери Л. Бетховена «Фіделіо» –

прохання до людства про мир перед обличчям насильства та жорстокості. До складу Ukrainian Freedom Orchestra також увійшли артисти симфонічного оркестру Національної опери України: кларнетист Олег Мороз, валторніст Дмитро Митченко, тромбоніст Тарас Желізко, скрипаль Данііл Гоноволін, контрабасист Юрій Приріз та піаністка Оксана Горобієвська. Ідея створення оркестру виникла у відомої канадської диригентки українського походження Кері-Лінн Вілсон. Розповідаючи про новостворений колектив, Вілсон зазначила, що він є символом дивовижної сили та рішучості, виявлених народом України у тяжкі місяці війни, а також маяком надії. Виручені з турне кошти пішли на підтримку українських артистів.[24]

До Дня Державного прапора України 28 липня на сторінках театру в соцмережах публікувалися привітання від колективу Національної опери – галерея фотознімків, де її артисти підносять прапор України на провідних, найпрестижніших сценах світу.

У серпні 2022 р. артисти балету Національної опери України виступили із благодійним концертом в Орландо, США. У одному з найкрасивіших залів Америки – у Dr. Phillips Center for the Performing Arts звучала українська музика, відбулася виставка українських художників та хендмейду, благодійний аукціон, зустрічі з молоддю і, як кульмінація, грандіозний концерт. Танцівники виконали номери з вітчизняної і світової балетної класики та сучасної хореографії. «Наше місто солідарне з українським народом. Ми підтримуємо Україну в її відчайдушній боротьбі за демократію, гідність і самовизначення. Саме тому до організації заходу долучилося така велика кількість меценатів і такі знані колективи, як Orlando Philharmonic Orchestra, Opera Orlando та Bach Festival Choir», – розповідає співініціатор концерту, президент і генеральний директор Фонду родини Гінзбургів Марк Макмерін. Диригували концертом – Сергій Голубничий (Національна опера України) та Вікторія Кончаковська (Київський симфонічний оркестр та хор). Ідея заходу належить заслуженому артисту України, засновнику школи українського балету в Орландо Вадиму Федотову, який пішов у засвіти у червні 2022, не встигнувши втілити задуману подію. Цей вечір виконавці присвятили саме йому та виконали два сучасних

номери, поставлених хореографом. Запис трансляції концерту розміщений на ютуб-каналі Національної опери України – Kyiv Opera. Ця мистецька акція отримала високе визнання: відеOVERсія концерту «Nadiya Ukraine: The National Ballet of Ukraine» – отримала найпрестижнішу міжнародну нагороду, телевізійний аналог премії «Оскар» – EMMY Award – 2023.

Війна відлунюється у різноманітних творчих проєктах: артистки балету Ірина Борисова, Олесья Воротнюк, Катерина Дегтярьова, Данієла Кіпень створили вражаюче відео на музику з балету Костянтина Данькевича «Лілея», сповнене болем, надії, віри, незламності та любові до України. Авторами кліпу є, по суті, самі артистки. Знімався він на схилах Дніпра, поблизу древнього села Витачів, та у зруйнованому російськими обстрілами Центральному будинку культури міста Ірпінь. Відео, опубліковане на офіційних сторінках соцмереж театру, отримало неабиякий відгук онлайн-аудиторії Національної опери України.

Липень 2022 р. позначився низкою театралізованих концертів, які дозволили трупі не втрачати форму за відсутності великих вистав, які у свою чергу не могли втілюватися на сцені через брак виконавців, які з об'єктивних причин вимушені були тимчасово залишити рідне місто, а то й країну. Великим успіхом у глядачів користувалася презентована у червні програма балет-концерту «Танцюємо Штрауса. В репертуар повернулися балети, які розраховані на відносно невеликий виконавський склад: «Шопеніана», «Широко заплющені очі». Лише у вересні балетна трупа, після повернення з гастрольного туру її значної частини, відновила показ більш масштабної вистави – «Жізель» А. Адана.

28 липня 2022 р. до Дня української державності відбувся Святковий концерт за участю солістів опери, балету, хору та оркестру Національної опери України.

Однією з найважливіших подій літа 2022 став підготовлений до Дня Незалежності України Гала-концерт, який складався з фрагментів оперно-балетних і симфонічно-хорових творів, які якнайповніше представляють класичний і національний репертуар та творчий потенціал Національної опери

України у найскладніших умовах. Через численні повітряні тривоги, концерт, призначений на 24 серпня, переривався кілька разів та, зрештою, враховуючи комендантську годину та реалії воєнного часу, був перенесений на 26 серпня і вже відбувся у повному обсязі. Програма концерту включала наступні твори:

- М. Лисенко. Увертюра та Сцена «Запорізька Січ» з опери «Тарас Бульба»
- Дж. Верді. Сцена з опери «Набукко»
- Ш. Гуно. Вальс Джульєтти з опери «Ромео і Джульєтта»
- Дж. Россіні. Каватина Фігаро з опери «Севільський цирульник»
- М. Скорульський. Фрагмент з III дії балету «Лісова пісня»
- Дж. Пуччіні. Молитва Тоски з однойменної опери
- Дж. Пуччіні. «Te Deum» з опери «Тоска»
- Дж. Пуччіні. Монолог Чіо-чіо-сан з однойменної опери
- А. Адан. Па де труа з балету «Корсар»
- Ж. Бізе. Хабанера з опери «Кармен»
- К. Данькевич. Монолог Богдана з опери «Богдан Хмельницький»
- С. Гулак-Артемівський. Молитва Андрія з опери «Запорожець за Дунаєм»
- М. Лисенко. Духовний Гімн України «Боже, Великий, Єдиний».

Тож, влітку 2022 року робота усіх цехів не переривалася на традиційну літню міжсезонну відпустку, у вересні 154-й сезон плавно перейшов у 155-й.

Вересень 2022 р. позначився двома балетними прем'єрами: 3 вересня для наймолодших глядачів було презентовано поновлення балету на 2 дії «Пригоди Піноккіо» Ю. Шевченка: лібрето В. Литвинова та Ю. Шевченка за мотивами однойменної казки К. Коллоді; балетмейстер-постановник – В. Литвинов, диригент-постановник – Г. Макаренко, художник-постановник – Н. Кучеря. Прес-службою театру була розгорнута широка промо-акція: велика кількість українських і закордонних журналістів і репортерів взяла участь у прес-конференції. Мас-медіа широко відгукнулися на таку позитивну подію під час воєнного стану. Балетмейстер-постановник напередодні прем'єри розповів, як

позбулися певних радянських наративів і чому головний герой змінив ім'я – Піноккіо замість Буратіно.

Другою прем'єрою – 16 вересня 2022 – стала постановка сучасного балету «Доктор Фауст» В. Іщука: неокласична вистава в жанрі сатиричної трагедії за мотивами однойменних творів Й. Гете та К. Марлоу на збірну музику – Р. Вагнера, Г. Берліоза, Ш. Гуно, Дж. Пуччіні, В. Белліні.

До 90-річчя від дня народження народного артиста України Анатолія Борисовича Солов'яненка, всесвітньовідомого українського співака, видатного тенора, чиє виконавське мистецтво стало взірцем майстерності для майбутніх поколінь, відбувся гала-концерт за участі провідних солістів опери, хору та оркестру Національної опери України. У серпні 2022 року Анатолія Солов'яненка було вшановано Президентською відзнакою «Національна легенда» (посмертно). Фрагмент церемонії нагородження представлено на ютуб-каналі Kyiv Opera.

Тривала постановочна й репетиційна робота над наступною запланованою прем'єрою – сучасної версії опери «Травіата» Дж. Верді, яку кілька разів доводилося переносити через COVID-19, а потім і через воєнний стан.

Паралельно з роботою на базовій сцені відбувалися виступи за кордоном частини колективу і окремих виконавців на підтримку культури й іміджу у світі України, яка бореться за свою незалежність і територіальну цілісність. На сторінці Національної опери України у FACEBOOK та офіційному сайті театру opera.com.ua регулярно публікувалися повідомлення, фоторепортажі про культурні події за участю артистів театру.

Зокрема, артистів балету Національної опери України було запрошено до участі у новій постановці Кошицького державного театру у Словаччині. Поставив балет всесвітньо відомий чеський танцівник та хореограф Іржи Бубенічек. Прем'єра балету «Процес» за мотивами однойменного роману Франца Кафки була запланована на осінь 2022 року. На фото висвітлювалися репетиції за участю київських солістів О. Потьомкіна, Д. Чеботара та С. Гаркавого. Словаччина – одна з тих країн, які найбільш завзято допомагають Україні: зброєю, прихистком жінок і дітей, гуманітарними вантажами. Обмін

культурними традиціями і співпраця, особливо у такий складний для України період – це ще один беззаперечний доказ дружби і партнерства. Олексій Потьомкін, прем'єр Національної опери України, розповідає, що українських артистів приймають надзвичайно тепло. Театр на своїх сторінках у соц-мережах щиро дякував за це генеральному директорові Štátne divadlo Košice Ондрею Шоту та художньому керівникові балету, киянину Андрію Суханову, усьому колективу театру та словацькій публіці. Окрім Братислави і Кошице танцівники Національної опери України виступили у П'єштянах та Банській Бистриці.

У багатьох країнах Європи впродовж осені 2022 тривали мистецькі акції під гаслом *Stand with Ukraine*. Солістка Національної опери України Ксенія Бахрідінова-Кравчук у співпраці з посольством України в Литві зробила значний внесок у популяризацію української музики у Європі. Готуючись до дебюту в партії Амелії в опері Дж. Верді «Бал Маскарад», у Швеції, в *Opera på Skäret*, співачка об'їздила з виступами безліч литовських міст. Вона взяла участь у церемонії відкриття Українського культурного центру в Литві, VI Музичному фестивалі у м. Дюбінгяї, концертах української та литовської музики у містах Жежмарії і Гелгоудішкісі, заході, присвяченому вшануванню пам'яті литовців, які були вислані до Сибіру, концертах до Дня Каунаса з українськими колегами – диригенткою Оксаною Мадараш та солістом Національної опери України Анатолієм Погребним, благодійному заході – зборі коштів для проведення дня Незалежності України у Литві, звукозаписі українських романсів та дуетів зі співаком і директором Національної опери Литви Йонасом Сакалаускасом та ін. Географія виступів Ксенії Бахрідінової-Кравчук не обмежилася північними країнами: за підтримки посольства України у Казахстані артистка дала благодійний сольний концерт в філармонії Алмати, де були зібрані кошти для ЗСУ, та взяла участь у концерті до Дня Європи, на якому був присутній весь дипломатичний корпус Казахстану.

У рамках міжнародних гастролей солістів балету Національної опери України у пам'ять загиблих від російської агресії відбулася прем'єра хореографічної мініатюри «Душі»: постановка Ярослава Ткачука; виконавці – Тетяна Льозова та Ярослав Ткачук. Музичний супровід – українська народна

пісня «Гей, плине кача» у виконанні вокальної формації «Піккардійська терція».

Під гаслом «Музи не мовчать» на сторінці Національної опери в ФЕЙСБУК транслювалося відеопривітання від артистів балету Національної опери України зі сцени вцент заповненого Tokyo International Forum, де відбувалися гастролі частини балетної трупи театру. Про воєнні гастролі нашої балетної трупи у Японії розповіли у великому сюжеті японського телебачення за посиланням на сторінці Національної опери в ФЕЙСБУК. Кожен виступ на сцені – це прохання до світу підтримувати Україну. Вцент заповнені глядацькі зали, возз'єднання з колегами та вже традиційне для японського глядача захоплення зірками Національної опери України.

12 вересня 2022 р. на сторінці Національної опери в ФЕЙСБУК та офіційному сайті театру опубліковані матеріали, присвячені пам'яті заслуженого артиста України, соліста балету Національної опери України Олександра Шаповала, який загинув як Герой 12 вересня 2022 року, захищаючи Україну від ворожої навали. У перші ж дні повномасштабного вторгнення ворогів на нашу землю Олександр Шаповал пішов до лав територіальної оборони і захищав Київ. У квітні добровольцем пішов на фронт як рядовий, отримав навички гранатометника. В рамках наступальної операції підрозділ був перекинутий у найгарячішу зону. Миттєва геройська смерть під мінометним ворожим обстрілом обірвала життя мужнього танцівника і педагога. Театром організована постійно діюча фотовиставка у фойє театру та зустріч із представниками мас-медіа.

Попри непрості реалії військового стану переважна більшість анонсованих подій відбулася, за виключенням кількох: зокрема, 14 жовтня 2022 р. у зв'язку з перебоями в енергопостачанні театру після ракетного обстрілу Концерт до Дня захисника України був скасований, а вистави через тривалу повітряну тривогу перенесені. Інформація щодо заміни чи повернення квитків оперативно з'являлася на сторінці Національної опери в ФЕЙСБУК, ІНСТАГРАМ та офіційному сайті театру.

Враховуючи непередбачуваність ситуації і відгукуючись на виклики, театр активно працював у соціальних мережах: так, 6 жовтня на YouTube-каналі KYIV OPERA відбулася прем'єра відеопроєкту «Крила України», присвяченого пам'яті загиблих героїв, серед яких і прем'єр балету, педагог, заслужений артист України Олександр Шаповал (ідея та режисура – Ольга Кіф'як-фон-Краймер і Ксенія Іваненко, на музику Томазо Альбіні, хореографія Ксенії Іваненко, виконавиця – Ольга Кіф'як-фон-Краймер). Проєкт вшановує світлу пам'ять про тих, хто боронив рідну землю, віддавши за неї своє життя, та засвідчує нашу безмежну вдячність тим, хто більше ніколи не повернеться додому.

Впродовж жовтня тривали репетиції нової постановки опери «Травіата». Майже три десятиліття від 1994 в репертуарі Національної опери України йшла постановка, здійснена румунським диригентом В. Думанеску, режисером Д. Гнатюком в художньому оформленні М. Левитської. Ця постановка була однією з найпопулярніших в репертуарі, а також найбільш затребуваною на гастролях. Та прийшов час її оновлення. Напевно, немає оперного театру в світі, який би протягом свого існування не звертався до цього твору. Тому перед Національною оперою України стояла доволі складна задача – постановники на чолі з режисером А. Солов'яненком запропонували абсолютно новий, власний, авторський, погляд на драматургію і музику. Постановка «Травіати» стала продовженням започаткованої «Севільським цирульником» ідеї щодо осучаснення погляду на класичні твори. Але виключно ті, в основі яких не лежить конкретна історична ситуація, конкретні історичні події. І успіх, який має «Севільський цирульник» у глядача, дав постановникам підстави вважати, що театр на правильному шляху і що з цією ідеєю має право і амбіцію йти до київського, до українського глядача з подібними прочитаннями, які вже тривалий час є трендом у багатьох оперних театрах світу. «Травіата» належить до тих оперних творів які, за своїми сюжетами знаходяться поза простором і поза часом, сюжет вистави є актуальним у будь-якому місці, в будь-якій країні світу і в будь-який час. Ці події не прив'язані до конкретної історичної доби, до певних історичних перипетій, а саме напряду пов'язані з глибиною людських

почуттів, переживань і всього спектру тих емоцій, які притаманні кожній людині. Тому, власне, і виникло бачення і бажання переосмислити виставу, зробити її близькою до сучасного глядача.

Театр з честю подолав усі складнощі, які були пов'язані з тим, що постановочну роботу кілька разів доводилося переносити: прем'єра була запланована ще на квітень 2020 року, але на заваді стала пандемія Covid-19 з тривалими локдаунами; на початку 154 сезону було відновлено постановочну роботу, прем'єру призначили на середину квітня 2022, але з початком повномасштабної агресії росії проти України роботу знов було перервано. Відновивши у травні роботу, у цей складний період театр знов повернувся до проєкту, який, нарешті, завершився довгоочікуваною прем'єрою 29 жовтня 2022 року, котра відбулася з великим успіхом, який засвідчив, що ідея осучаснення класичного твору була позитивно сприйнята столичними поціновувачами опери і гостями міста, в тому числі, іноземцями. Над постановкою працювали: режисер-постановник – Анатолій Солов'яненко, диригент-постановник – Микола Дядюра, художник-постановник – Андрій Злобін, художниця костюмів – Ганна Іпатьєва, хормейстер-постановник – Вікторія Савенко, постановник танців – Віктор Іщук.

У листопаді 2022 р. балетна труппа інтенсивно працювала над новою музично-сценічною редакцією балету «Снігова королева» на збірну музику. Через свідому категоричну відмову від виконання творів російського оперно-балетного репертуару і задалегідь готуючись до різдвяно-новорічних свят, театр поставив перед собою амбітну задачу адекватної заміни традиційних показів балету «Лускунчик». За тематикою і хореографічним рівнем «Снігова королева» у постановці Аніко Рехвіашвілі була визнана найбільш відповідною поставленій задачі. Але, оскільки первісна музична редакція містила кілька творів російських композиторів, балетмейстеру Віктору Іщуку було доручено сформувати нову музичну редакцію з урахуванням їх ритміко-мелодійної відповідності хореографічному матеріалу, який важливо було максимально зберегти і ретельно відновити, з чим він з честю впорався. І невдовзі – 23 грудня – відбулася прем'єра «Снігової королеви» на збірну музику. В роботі

над постановкою театру довелося долати складнощі, пов'язані з тим, що значна частина трупи на період новорічних свят була запрошена на гастролі. Традиційна взаємовигідна творча співпраця з Коледжем хореографічного мистецтва «Київська муніципальна академія танцю імені Сержа Лифаря» дозволила на високому професійному рівні вирішити усі питання, пов'язані з якісним наповненням складу виконавців. Прем'єра й усі подальші покази вистав «Снігової королеви» відбувалися за участю учнів і студентів Академії танцю.

Таким чином, театр ще й достойно вшанував пам'ять народної артистки України Аніко Рехвіашвілі, яка передчасно пішла з життя, полишивши по собі чудові постановки і добру пам'ять. На вшанування її пам'яті також було показано балет «Віденський вальс», присвячені публікації й матеріали у мас-медіа, посилання на які подавалися на сторінці Національної опери в ФЕЙСБУК.

До Новорічно-Різдвяних свят також було презентовано концертну програму до Дня Святого Миколая, Новорічно-Різдвяні концерти, котрі завжди користуються успіхом і попитом у публіки (режисер – Анатолій Солов'яненко, художник – Марія Левитська, диригенти концертів – Алла Кульбаба, Герман Макаренко). Окрім того, у фое театру була влаштована незвичайна фотозона – український Різдвяний вертеп. Автори – команда постановочної частини театру на чолі з головним художником Марією Левитською.

Продовжилася і традиційна співпраця з оперними театрами України: для виконання головної чоловічої партії – Хозе – у виставі «Кармен» Ж. Бізе було запрошено соліста Одеської національної опери Олега Злакомана, чиї виступи давно полюбилися київським меломанам.

Довгоочікувана зустріч з амбасадором української культури Людмилою Монастирською відбулася в опері Дж. Верді «Набукко», де вона виконала головну партію Абігаїли.

8 листопада театр не відзначав важливу історична дату – 155-річчя Національної опери України. Враховуючи реалії воєнного стану, не планувалося спеціальних заходів, а зосередився на копіткій роботі над

репертуаром, який доводилось поступово відновлювати, вводячи у вистави молоде поповнення. Зокрема, аби після тривалої перерви на сцену повернулася гранд-вистава – балет Л. Мінкуса «Дон Кіхот», – одразу кілька нових виконавців підготували свої партії.

Активно працювала прес-служба театру, залучаючи пресу, телебачення, радіо до висвітлення культурно-мистецьких подій. Українських, а особливо іноземних журналістів найбільш цікавили теми про війну та театр, принципове дистанціювання від російської культури у мистецьких закладах, невідповідність російського репертуару в «Ла Скала», плани Національної опери України та кандидатів на заміну «Лускунчику» у новорічні свята, розвиток української культури та підтримку за кордоном, про роботу театру в умовах відключення світла, про плани театру на 2023 рік.

14-23 листопада 2022 р. в Італії відбулися гастролі хору Національної опери України, які взяли участь у прем'єрі опери Р. Вагнера «Лоенгрін», присвяченій першій постановці Вагнера в Італії в 1871 році в Teatro Comunale Bologna. За словами відомої української диригентки, музичної директорки Оперного театру в Болоньї Оксани Линів «було великою честю і щастям бачити на сцені серед артистів хору – учасників хору Національної опери України імені Т. Г. Шевченка, які були спеціально запрошені до участі в цій постановці». Відбулися 6 показів опери і концерт хору з програмою української музики 23 листопада в церкві святої Чечилії.

Театр відгукується на виклики воєнного часу у таких важливих справах, як допомога ЗСУ: один з репетиційних залів тимчасово перетворився на цех з виробництва окопних свічок. Артисти театру, які добре вправляються з оперними партіями, після майстер-класу солістки Ольги Матушенко не гірше впоралися з бляшанками та гофрокартоном, гарячим парафіном, а далі – свічки відправилися з культурного на справжній фронт.

Творча робота Національної опери України у новому, 2023 році розпочалася з урахуванням викликів військового стану в режимі збалансованого показу поточного репертуару, який репрезентував вже досить широкий спектр сучасного оперно-балетного мистецтва: національну класику

та твори українських композиторів ХХ ст., кращі зразки світової спадщини, яка складає основу діючого репертуару, що налічувала на той час понад 40 вистав.

22 січня 2023 р. до Дня Соборності України солісти, хор і симфонічний оркестр театру під керівництвом М. Дядюри з великим піднесенням виконали Дев'яту симфонію Л. Бетховена – твір, який став символом боротьби, незламності та перемоги над темрявою, закликом до свободи та єднання.

5 лютого 2023 р. до 90-річчя від дня народження видатного співака, педагога та громадського діяча, народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка та Державної премії Грузії імені Захарія Паліашвілі Анатолія Мокренка було показано оперу Дж. Пуччіні «Флорія Тоска» за участю видатної української співачки світової слави, справжнього культурного посла України Людмили Монастирської.

9 лютого 2023 р. відбувся показ балету М. Теодоракіса «Грек Зорба», присвячений пам'яті рядового-добровольця ЗСУ, гранатометника, заслуженого артиста України Олександра Шаповала, який загинув на полі бою 12 вересня 2022 року. 9 лютого йому мало б виповнитися 48 років. У день його народження театр показав виставу, в якій він блискуче виконував одну з головних ролей – палко закоханого, чистого душею чужинця.

210-й річниці від дня народження С. Гулака-Артемівського було присвячено показ опери «Запорожець за Дунаєм». За пульт вперше став запрошений диригент – Андрій Савчук.

До Дня Героїв Небесної Сотні солісти театру Тетяна Ганіна, Анжеліна Швачка, Олександр Дяченко, Тарас Штонда, хор та оркестр під керівництвом Б. Пліша виконали Реквієм В. А. Моцарта.

До річниці повномасштабного вторгнення росії в Україну творчий колектив театру підготував концертну програму «Україна вільна і незламна», в рамках якого відбулася прем'єра твору Є. Петриченка: хорова симфонія-перформанс «Осяяні чорним сонцем».

За доброю традицією, до Дня народження Тараса Шевченка 9 березня було показано балет К. Данькевича «Лілея», створений за однойменною баладою Кобзаря.

Поряд з показом вистав поточного репертуару відбувалася репетиційно-постановочна робота, відновлення вистав, які давно не йшли у зв'язку зі значними змінами виконавського складу через значну міграцію від початку бойових дій. Це стосується таких масштабних оперних вистав як «Аїда» Дж. Верді, «Любовний напій» Г. Доницетті, «Норма» В. Белліні, а також гранд-балету «Баядерка» Л. Мінкуса. Хор і кордебалет досягли певного кількісного і якісного рівнів, аби забезпечити адекватне виконання творів великих форм. Відбулася низка вистав за участю примадонни Людмили Монастирської, яка є солісткою Національної опери і водночас посідає одне з найвищих місць в рейтингу видатних вокалістів світу і є запрошеною солісткою найславетніших оперних театрів та компаній, де потужно і з тріумфом несе візію непереможності України («Норма», «Аїда», «Набукко», «Тоска»).

Найрезонанснішою подією весни 2023 року стала прем'єра поновлення опери українського композитора Г. Майбороди «Ярослав Мудрий». Рішенням про повернення на сцену постановки, здійсненої 2007 року, передувала ретельна робота: було проаналізовано якість і збереженість костюмів та декорацій, виконаних за високохудожніми ескізами видатних українських художників театру Т. Риндзака, М. Риндзака і Н. Кучері, ще раз проведено аналіз тексту лібрето на предмет виявлення прямих наративів часів написання першоджерела, однойменної драми І. Кочерги, чи створення музики композитором. Попри безумовну приналежність твору до періоду радянщини, він має високу художньо-історичну цінність. Прем'єра поновлення була присвячена 85-річчю від дня народження видатного українського диригента, народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Т. Г. Шевченка Стефана Турчака, який здійснив першопрочитання опери «Ярослав Мудрий» 1975 року.[2] [12]

На початку 2023 року відбулися масштабні гастрольні поїздки: до Франції, де з тріумфом було показано 17 вистав балету «Жізель» А. Адана, і до Японії, де колектив Національної опери України представив велику оперно-балетну і концертну програму: «Дон Кіхот» Л. Мінкуса, «Кармен» Ж. Бізе, 9-та симфонія Л. Бетховена. 27 вистав пройшли з тріумфальним успіхом та вкотре

засвідчили найвищий виконавський рівень колективу і прихильність японського глядача.

У березні розпочалася робота над подвійним проєктом: постановка балету всесвітньовідомого хореографа, художнього керівника і директора Hamburg Ballett Джона Ноймаєра «Весна і осінь» на музику А. Дворжака. Випускник Київського хореографічного училища, учень легендарного українського педагога Володимира Денисенка, зірка Гамбурзького балету Олександр Рябко як асистент Джона Ноймаєра приїхав до Києва, щоб провести репетиції балету. Динамічно тривала постановочна робота і над балетом «П'ять танго» на музику А. П'яццолі у постановці всесвітньо відомого хореографа Ханса ван Манена. Ідея поставити справжні хіти, що прикрашають репертуар багатьох балетних труп світу, на нашій сцені належить двом танцівникам родом з України: діючому прем'єру Гамбургського балету, який народився в українському Севастополі, Едвіну Рєвазову і колишньому солісту Нідерландського національного балету, киянину Олександрі Жембровському. З цією ідеєю кожен з них прийшов відповідно до Ноймаєра і ван Манена, і обидва отримали позитивну відповідь. Хореографи без вагань вирішили надати права на показ вистав Національній опері України, висловивши таким чином безумовну підтримку українському народу і артистам балету, зокрема, у важкі часи воєнного лихоліття. Диригент-постановник балету «Весна та осінь» – Микола Дядюра. З солістами й кордебалетом поряд з носіями хореографії – асистентами хореографа Олександром Рябком та Костянтином Селіковим – працювали репетитори з балету Національної опери України Тетяна Белецька, Максим Чепик. Над постановкою «5 танго», який йде під фонограму, працювали асистент хореографа Олександр Жембровський і репетитори з балету Раїса Хилько, Сергій Бондур. Підготовлено три потужних склади солістів, виступи кожного з яких викликали надзвичайний резонанс у публіки і в мас-медіа. Варто зазначити, що покази нових вистав відбувалися ще й в рамках підготовки до відповідальних гастролей: артистів Національної опери України було запрошено до Грузії, на тбіліський фестиваль «Зірки світового балету» та до Німеччини, на святкування 50-річчя Гамбурзького балету.[22]

У червні оркестром, хором і солістами був завершений процес ретельної підготовки до виконання опери А. Понк'єллі «Литовці», яка спеціально готувалася до виконання 6 липня, у День державності Литви, у Вільнюсі.

Також плідно тривав процес вивчення і ансамблевого зведення музичного матеріалу майбутньої постановки дитячої опери Ю. Шевченка «Кіт у чоботях». Для здійснення сценічної постановки було запрошено відому українську режисерку театру й кіно Оксану Тараненко.

Творчі особистості креативно рефлексують на драматичні події у житті рідної країни. Війну кожен пропускає через себе. 24 квітня 2023 р. перед Національною оперою України відкрили інсталяцію Unbroken Project мистецького дуету Felipe Jácome та Svitlana Onipko. Unbroken («Незламні») складається з серії світлин українських балерин, надрукованих за допомогою ультрафіолетового принтера на стріляних гільзах, скріплених смолою. Це результат співпраці відомого фотографа-гуманіста Felipe Jácome та колишньої артистки балету Національної опери України Світлани Оніпко, яка водночас також є фотографом. Інсталяція «Unbroken» у Києві – це данина силі українського народу, сучасний маяк надії для решти світу. Це вже третя презентація проєкту в Європі, після показів під відкритим небом у Парижі та Мадриді у 2022 та 2023 роках, і перший публічний арт-проєкт Sunflower Network – американської благодійної організації, яка зосереджена на наданні прямої необхідної допомоги українцям. На сьогоднішній день Sunflower Network надала Україні понад 1 800 000 доларів США допомоги громадам, які її найбільше потребують.

5 травня 2023 р. на сцені Національної опери України відбулася презентація нового альбому QIRIM зірки української естради, співачки й авторки пісень, володарки «Нагороди за визначне лідерство артиста» Атлантичної ради США Джамали у супроводі Національного заслуженого академічного оркестру України. Новий реліз увібрав у себе всю велич кримськотатарської культури та мови, про яку світ знає так мало. QIRIM об'єднує 14 старовинних пісень, кожна з яких представляє певну місцевість українського півострова. Від таємничих гір через безлюдні степи й аж до

галасливих морських селищ Джамала проводить слухача Кримом, що таїть у собі витoki народного волелюбства та хоробрості, чуттєвості й такої світлої туги. Усі твори артистка ретельно збирала в різних куточках Криму протягом десятиліть. До роботи над альбомом долучилося понад 80 музикантів. Усе для того, щоб зберегти для історії минуле півострова. Новий альбом проводить стежками українського Криму і розповідає традиційні сюжети, раніше невідомі чи забуті. Після презентації у Києві відбулася світова прем'єра QIRIM у рамках EuroFestival у Ліверпулі, спільно з BBC Philharmonic Orchestra.

Гастрольна діяльність Національної опери України під час війни набуває особливого резонансу. Виставою театру «Набукко» Дж. Верді завершився 29-й оперний фестиваль у Бидгощі (Польща). Упродовж 8 фестивальных вечорів сцена Opera Nova приймала артистів з Хорватії, Литви, Чехії, України, а також польські колективи. Але фінал цього музичного форуму став більш ніж мистецькою подією. Біблійна тема єврейського полону у Вавилоні під час правління Навуходоносора набула нового значення через героїчний спротив України російській агресії. Тематика цієї опери, її драматургія дуже близька до сучасної ситуації в Україні. Цей твір – про боротьбу, яка спалахує знову і знову, повторюючись в історіях різних держав, він має багато спільного з сучасними українським спротивом. Вистава про прагнення свободи набула особливого значення в умовах війни в Україні. Нашу постановку сприймали з надзвичайним захопленням. Вистава раз у раз супроводжувалася оплесками глядачів, а коли зазвучав відомий хор єврейських вигнанців «*Va pensiero*», публіка слухала його стоячи.[12]

У червні також відбулися гастролі у Венеції, в театрі «La Fenice», де артисти хору Національної опери України взяли участь у прем'єрі «Летючого голландця» Р. Вагнера під орудою диригента Маркуса Штенца (5 вистав). У жовтні-листопаді минулого року наші вокалісти співали у «Летючому голландці» у Гамбургській державній опері під керівництвом Кента Нагано, тож запрошення італійських менеджерів – це один з результатів успішної співпраці між українським та німецьким театрами. Це вже стає позитивною

тенденцією, коли робота наших артистів отримує високу професійну оцінку, а зацікавленість у співпраці висловлюють провідні театри Європи.[5]

Театр за традицією своєї багатолітньої шефської підтримки Київського державного фахового хореографічного коледжу (КДХУ) надав можливість його учням і випускникам показати на сцені Національної опери України великий звітний концерт. Українська академія танцю ім. С. Лифаря за підтримки Національної опери України також отримала змогу прозвітувати про свої досягнення потужним гала-концертом.

Початок 156-го театрального сезону позначився інтенсивною роботою над заповненням репертуарної афіші шляхом відновлення вистав, які давно не йшли через об'єктивні обставини, і розширенням її за рахунок нових постановок. Відкриття сезону відбулося 16 серпня, за традицією, творами української національної класики – оперою М. Лисенка «Наталка Полтавка» та балетом М. Скорульського «Лісова пісня». А вже 20 серпня київські глядачі мали змогу почути в концертному виконанні прем'єру опери А. Понк'єллі «Литовці». До Дня Незалежності України театр підготував концерт за участю провідних солістів опери та балету, хору та оркестру Національної опери України, у програмі якої хорова симфонія-перформанс «Осяяні чорним сонцем» Є. Петриченка, а також фрагменти з репертуарних вистав.

Тривала постановочна робота: у вересні за участю відомої запрошеної режисерки О. Тараненко розпочалися мізансценічні репетиції майбутньої прем'єри, яка призначена на кінець жовтня – опери Ю. Шевченка «Кіт у чоботях», яка мала на меті розширити важливий сегмент оперного репертуару для наймолодшої аудиторії театру, котрий не був заповнений після зникнення з афіші «Казки про царя Салтана» через свідому відмову від російського репертуару. Прем'єра її з успіхом відбулася 28 жовтня 2023 р., і вистава одразу ж зайняла чільне місце у репертуарній афіші театру.

ВИСНОВКИ

У дослідженні ми зосередилися на виявленні специфіки діяльності оперних театрів України зазначеного періоду. Йдеться про особливості етапного періоду розвитку театрів в нових умовах, які виникли після початку повномасштабної російської агресії, та в нових соціокультурних реаліях, що позначились на трансформації суспільства та діяльності колективів. Відповідно до цього були визначені основні характерні етапи та риси розвитку театрів періоду війни проти РФ і встановлені їх визначальні характеристики правового режиму під час воєнного стану.

З метою повноцінного виявлення чинників впливу соціокультурних процесів на творчість оперних театрів України у роботі ретельно вивчено, систематизовано й узагальнено джерельну базу наукового висвітлення діяльності вище зазначених театрів під час військової агресії РФ в Україні.

Виявлення специфіки існування оперних театрів України в динаміці соціокультурних перетворень сприяло охарактеризуванню значення діяльності творчих особливостей театрів, що зумовлено логікою пристосування до подій зазначеного періоду (активізація гастрольної діяльності, введення в репертуар концертних програм, творів вітчизняних авторів). На основі комплексного аналізу становлення і розвитку театрів в зазначений період дослідження на кожному з цих етапів вдалося відслідкувати соціокультурні перетворення, спроби театрів відгукнутися на процеси життєдіяльності самого суспільства.[1]

З початком гарячої фази війни в Україні розпочалась й нова історія мистецтва країни. Нові умови мистецької дійсності, заміна естетичних та культурних пріоритетів викликали зміни у наповненні мистецького продукту. Незважаючи на наявний стан речей, що визначали мистецьку дійсність, творчість оперних і балетних колективів театрів не припинялась. Щосезону випускаються прем'єрні спектаклі та поновлював зняті з репертуару. Ресурсами для підготовки спектаклів ставали кошти позабюджетного надходження, джерелом фінансового прибутку виступали гастрольна діяльність, підтримка зі сторони міжнародних партнерів.

Розгляд сучасного стану оперного мистецтва в Україні не можливий без його порівняння із світовим контекстом та, зокрема, європейським, адже інтегративні процеси всередині музичного мистецтва значною мірою залежать від низки факторів. Творча складова мистецьких процесів театрів, її функціонування в умовах воєнного стану та комерційної гастрольної діяльності справила вплив на загальні культурно-трансформаційні та соціально-художні зміни в мистецькому процесі, які впроваджуються вже з набутого мистецького досвіду.[14]

Така тенденція заслуговує на позитивну оцінку з точки зору наявності в сьогоденні українського суспільства інструментів розуміння сучасного мистецтва та наявної суспільної свідомості й моралі, яка властива суспільству України.

Паралельно відбувається поступове осучаснення репертуару та введення до нього вистав, які створені за принципами вільної трактовки сюжету та долучення до нього елементів сучасної дійсності. Прикладом є прем'єрна вистава Національної опери України «Кіт у чоботях» Ю. Шевченка та сучасна сценічна редакція «Травіати» Дж. Верді.

Відтак, у роботі вдалося простежити зрушення у творчій спрямованості труп оперних театрів України і доказово продемонстровано залежність колективу від історико-культурних особливостей часу.

Дослідження відслідковує перехід колективів театрів до суспільно-активних факторів творчості. Це дає нагоду позитивно вирішувати проблеми реалізації поставлених творчими колективами планів. Попри обмежені можливості, пов'язані з війною, оперні театри України активно розвиваються в бік відповідності до викликів сучасних реалій, зберігаючи про цьому свої творчі традиції та мистецьку самобутність.

Таким чином, театри задовольняють потреби своїх шанувальників, виконують свої зобов'язання перед ними і продовжують свою роботу і своє існування як осередок культури і духовності України.

Що буде попереду, поки не відомо? Але колективи оперо-балетних театрів України будуть робити все можливе, щоб театри працювали, приймали глядача, радували своїх шанувальників.

Тому що мистецтво (оперне і балетне) як і інші види мистецтва сильніше і вище будь-яких негараздів. Жодні економічні кризи, війни і пандемії не стануть на заваді прекрасному і вічному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Безгін І.Д. Мистецтво і ринок: Нариси. - К., 2005.
2. Веселовська Г. Колоніальний дискурс української театральної класики, і що з ним робити в постколоніальному світі. Національна спілка театральних діячів України. 2023. 29 листопада. <https://www.youtube.com/watch?v=z34g17ras1U>
3. Веселовська Г. Український театр у 2023 році: сподівання, реальність, жанри й фестивалі// Тиждень. К. ,2023, 26 грудня. URL: <https://tyzhden.ua/ukrainskyj-teatr-u-2023-rotsi-spodivannia-realnist-zhanry-j-festyvali/>
4. Відеозвернення генерального директора-художнього керівника Львівської національної опери Василя Вовкуна щодо підтримки вступу України в Європейський Союз. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SjHCJw4knJQ>
5. Макаревич М. Хто тримає культурний фронт України. Видавництво ІРІО. 2023. 108 с.
6. Національний академічний театр опери і балету України імені Тараса Шевченка. Київ, 1901 – 2001: іст. фотонарис/текст і упорядкув. Василя Туркевича. - К.: Вид-во Нац. опери України ім. Т. Шевченка, 2001. - 127 с.
7. Нестелеєв М. 2023 рік: культурні підсумки. 2024. 2 січня. URL: <https://tyzhden.ua/2022-j-kulturni-pidsumky/>
8. Паламарчук М. Український театр вступає в нову еру. 2023,15 жовтня. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/22766> .
9. Самборська Ю. Іван Уривський «другої Конотопської відьми» не буде. 2023,18 листопада URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/ivan-urivskij-druhoji-konotopskoj-vidmi-ne-bude.html>
10. Станішевський Ю.О. Балетний театр України Текст: 225 років історії / Юрій Олександрович Станішевський; Т.О. Швачко (відп. ред.); НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського; Академія мистецтв України; Державна академія керівних кадрів культури і

мистецтв, Київська муніципальна українська академія танцю. - Київ: Музична Україна. – 2003. – 438с.

11. Станішевський Ю.О. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка : історія і сучасність / Юрій Олександрович Станішевський. - Київ : Музична Україна, 2002. - 734 с.

12. Станішевський Ю.О. Національна опера України, 2001-2011 / Юрій Станішевський; усі матеріали Юрія Станішевського (1936-2009) збережено, упорядков., а також додатк. дослідж. й описано сезони 2009-2010 та 2010-2011 рр. Тетяною Швачко; фотоматеріали: В. Ландар, О. Путров. - К.: Музична Україна, 2012. – 301 с.

13. Українська музична енциклопедія / редкол.: Г. Скрипник (голова) та ін.; НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. - К.: Вид-во Ін-ту мистецтвознав., фольклористики та етнології НАН України, 2006.

14. Федів Ю. культурний менеджмент в Україні: проблеми і перспективи. URL: <https://uculture.com.ua/> 2023. 24 жовтня.

15. Хореографічна композиція балету Львівської опери з вимогою до НАТО закрити небо над Україною. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5WCm3TdNzJw>

16. Чешко К. «Музи не мовчать. Муза ще одна гармата»,-режисер Харківського театру імені Шевченка Степан Пасічник. 2024. 10 січня URL: <https://www.mediaport.ua/muzy-ne-movchat-muza-shche-odna-harmata-rezhyserkharkivskoho-teatru-im-shevchenka-stepan-pasichnyk>

17. Чуприна П. Я. Творча діяльність Національного академічного театру опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка в контексті розвитку української художньої культури (1991-2001) : дис... канд. мистецтвознав.: 17.00.01 / Чуприна Петро Якович ; Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. - К., 2005. - 192 арк. - Бібліогр.: арк. 181-192.

18. Шеффер Б. Музика в сучасному світі / Богуслав Шеффер //Актуальні проблеми мистецької практики та мистецької науки: Мистецькі обрії 2014: зб. наук. праць / Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України; Наук. керівник теми і

голов. наук. ред. І.Д. Безгін ; Редкол.: А.В. Чебикін, І.Д. Безгін, А.О. Пучков та ін. – К.: Фенікс, 2014. – Вип. 6 (17). – 216 с. – С. 57-62.

19. Офіційний сайт Харківського національного академічного театру опери та балету імені Миколи Лисенка. URL: <http://hatob.com.ua/ukr/news/novini-teatru>

20. Офіційний сайт Дніпропетровського академічного театру опери та балету. URL: <https://www.opera-ballet.com.ua/>

21. Офіційний сайт Львівської національної опери імені Соломії Крушельницької. URL: <https://opera.lviv.ua/>

22. Офіційний сайт Національної опери України ім. Т. Г. Шевченка. URL: <https://opera.com.ua/news>

23. Офіційний сайт КМАТОБ. URL: <https://kyivoperatheatre.com.ua/>

24. Офіційний сайт Одеського національного академічного театру опери та балету. URL: <https://operahouse.od.ua/>